

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Spoločná bezpečnostná a obranná politika: „Veľká Trojka“ a budovanie európskej bezpečnostnej architektúry

Dana Marianková, Bc.

Konzultant: JUDr. PhDr. Tomáš Karásek

Praha 2007

Prehlásenie

Prehlasujem, že som svoju diplomovú prácu spracovala samostatne a uviedla v nej všetky zdroje, s ktorými som pracovala a v texte riadne vyznačila ich použitie.

Praha, 17.mája 2007

Dana Marianková, Bc.

Pod'akovanie

Chcela by som vyjadriť poďakovanie môjmu konzultantovi JUDr. PhDr. Tomášovi Karáskovi za vedenie mojej diplomovej práce a poskytnutie cenných rád a pripomienok ku vybranej téme.

Ďakujem svojim rodičom za ich vytrvalú podporu počas celého obdobia môjho štúdia i všetkým svojim blízkym priateľom, ktorí mi poskytli zázemie pri písaní tejto práce.

Ďakujem Vám

Úvod	2
Použitá literatúra.....	5
1. Vývoj bezpečnostnej a obrannej politiky v 90.rokoch	7
1.1. Prvé kroky k politickej únii:	
zahraničná a bezpečnostná politika pred Maastrichtom.....	13
1.2. Maastrichtská zmluva a vznik SZBP.....	17
1.3. SZBP po Amsterdame.....	22
2. Vývoj EBOP na pozadí transatlantických vzťahov	26
2.1. EBOP z pohľadu Spojených štátov amerických.....	28
2.2. ESDI: Európsky pilier NATO.....	31
2.3. NATO.....	33
2.4. ZEU.....	38
3. EBOP z pohľadu Veľkej trojky- národné perspektívy	45
3.1. Veľká Británia.....	47
3.1.1. Vznik Európskej únie- SZBP.....	49
3.1.2. Britský obrat.....	51
3.2. Francúzsko.....	54
3.2.1. Koniec studenej vojny a nové perspektívy.....	55
3.2.2. Francúzske predstavy o EBOP.....	57
3.3. Spolková republika Nemecko.....	61
3.3.1. Bezpečnostná stratégia.....	62
3.3.2. SRN po skončení studenej vojny.....	65
3.3.3. Nemecký postoj k EBOP.....	67
3.3.4. Reforma Bundeswehru.....	68
3.4. Syntéza: základné rozdiely v prístupe.....	70
4. Vznik a rozvoj EBOP	74
4.1. Konvent a Zmluva o Ústave pre Európu.....	80
Záver	85

ÚVOD

Z pohľadu medzinárodných vzťahov znamenal prechod do poslednej dekády 20.storočia mnoho dramatických zmien. Jedným z následkov rozpadu bipolárneho systému bolo uvoľnenie dlhodobých bezpečnostných väzieb a posun ťažiska bezpečnostných úvah na regionálnu úroveň. Zmeny v oblasti medzinárodnej politiky a bezpečnosti, doprevádzané eskalujúcim sa konfliktom na Balkáne, sa premietli i do dynamiky európskej integrácie. Prvým hmatateľným výsledkom a zároveň platformou pokračujúcej politickej spolupráce sa počiatkom 90.rokov v rámci 2. piliera EU stáva Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika (SZBP), ktorá od roku 1999 zahrňuje i oblasť spoločnej obrannej politiky.

Európska bezpečnostná a obranná politika (EBOP) v súčasnosti predstavuje vyvrcholenie procesu formovania európskej bezpečnostnej štruktúry. Zároveň zostáva jednou z kľúčových oblastí, kde zatiaľ nedošlo k významnejšiemu presunu kompetencií na orgány EU, ako je tomu u väčšiny spoločných politík EU, a preto stále predstavuje možnosť hlbšej spolupráce. V súvislosti so vznikom a vývojom EBOP sa často neformálne hovorí o „*Veľkej trojke*“ (*Big Three*), ktorá je iniciátorom dôležitých krokov v procese budovania európskej bezpečnostnej architektúry a zároveň reflektuje požiadavku efektívneho vedenia rozšírenej Európy.

Termín „*Veľká trojka*“ je výrazom strategickej spolupráce Veľkej Británie, Spolkovej republiky Nemecka a Francúzska. Jej vznik je spájaný so zmenou kurzu britskej zahraničnej politiky na sklonku 90. rokov, kedy dochádza k aktívnemu zapojeniu sa Veľkej Británie do európskych záležitostí po boku zemí tzv. „tvrdého jadra“, tradične tvoreného Francúzskom a Nemeckom.

Cieľom mojej práce je prezentovať vznik a vývoj EBOP z pohľadu týchto troch kľúčových štátov nielen preto, že poskytli a poskytujú projektu EBOP potrebné myšlienkové a materiálne impulzy, ale i z toho dôvodu, že absencia akéhokoľvek aktéra z tejto trojice, by znamenala i koniec nádejí na úspech začatého európskeho bezpečnostného a obranného projektu v rámci stávajúcich inštitúcií EU.

Východiskom predloženého textu nie je koncept „*Veľkej Trojky*“ ako exkluzívneho spoločenstva, ktoré z pozície troch najsilnejších členov EU usiluje o ovládnutie celého procesu európskej integrácie. V oblasti EBOP, ktorá sa dotýka citlivej sféry bezpečnostných vzťahov- samozrejme za predpokladu, že nájde spoločné stanovisko ku strategickým otázkam- môže byť iniciatíva „*Veľkej Trojky*“ motorom celej EU, ktorá potrebuje jednak dostatočne silné vedenie v rámci stávajúcich inštitúcií v súvislosti s jej rozšírením o štáty strednej a východnej Európy a zároveň relevantnú politickú a vojenskú podporu svojich zahraničnopolitických aktivít.

Hlavnou konceptuálnou rovinou, z ktorej moja práca bude vychádzať, je prepojenie komparatívnej analýzy zahraničnej politiky Veľkej Británie, Francúzska a Nemecka s otázkou národnej identity a politického diskurzu, ktorý v nich týchto krajinách dominoval po skončení 2.svetovej vojny až do vzniku EBOP v roku 1999. Napriek opakovaným rozporom a rozdielnosti národných záujmov a preferencií štátov „*Veľkej Trojky*“ v oblasti zahraničnej politiky a bezpečnosti, možno s ohľadom na doterajší vývoj EBOP zaznamenať postupnú konvergenciu v ich prístupe k budovaniu európskej obrannej identity, byť z rozličných dôvodov.

Otázky, na ktoré sa moja práca bude snažiť nájsť odpoveď sú nasledovné: Ako sa premietli zahraničnopolitické preferencie krajín „Veľkej trojky“ do vzniku a ďalšieho rozvoja oblasti EBOP a podoby európskej bezpečnostnej architektúry? Do akej miery je projekt EBOP vyjadrením spolupráce krajín „Veľkej trojky“ a v čom spočívajú jej limity?

Odpovede na tieto otázky sa pokúsim hľadať v dvoch rovinách- v rovine inštitucionálnej, kde došlo k vytvoreniu nových politicko-vojenských orgánov a v rovine budovania príslušných nástrojov a kapacít- v časovom období od summitu Európskej rady v Kolíne nad Rýnom v júni 1999, ktorá položila základy európskej bezpečnostnej a obrannej politiky až po podpis Zmluvy o Ústave pre Európu v roku 2004.

S súvislosti s vytvárajúcou sa bezpečnostnou a obrannou dimenziou EU v priebehu 90. rokov, nemožno opomenúť ďalšie dôležité aspekty ako vznik a zmluvné zakotvenie SZBP a premeny transatlantických vzťahov po skončení studenej vojny a ich dopady na fungovanie existujúcich obranných organizácií pôsobiacich v Európe: Západoeurópskej únie (ZEU) a Severoatlantickej aliancie (NATO).

Na základe zistených záverov sa pokúsim zhodnotiť, akým spôsobom sa postoje krajín „Veľkej Trojky“ reálne premietli do bezpečnostnej a vojenskej dimenzie EU a jej kapacít, vzhľadom k požiadavke posilnenej akcieschopnosti a efektívneho vedenia a ovplyvnili tak budúci vývoj európskej integrácie.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

I keď vznik EBOP predstavuje pomerne nedávnu udalosť v procese európskej integrácie, existuje celá rada odborných štúdií a publikácií, ktoré sa problematikou EBOP alebo aspoň jej vybranými aspektmi zaoberajú. Vďaka veľkému množstvu existujúcej literatúry vzťahujúcej sa k bezpečnostnej a obrannej politike EU ako i literatúry zachytávajúcej postoje Francúzska, Nemecka a Veľkej Británie k tejto problematike sa snaha vystihnúť najpodstatnejšie okolnosti a faktory stretáva s mnohými rizikami.

V mojej práci budem čerpať predovšetkým z pôvodných dokumentov medzinárodných organizácií (EU, ZEU, NATO), ktoré sú dostupné na oficiálnych webových stránkach týchto organizácií, a ktoré obsahujú texty zakladajúcich a revíznych zmlúv. Nemenej dôležitý prameň predstavujú tri publikácie- *European defence: Core Documents*- ktoré boli vydané Inštitútom pre bezpečnostné štúdia so sídlom v Paríži v rámci tzv. *Chaillot Papers*.

Chaillot Papers sú zhrnutím najdôležitejších pramenných textov, obsahujúcich oficiálne deklarácie a prejavy, rovnako ako i závery summitov ER a NATO a schôdzok ministrov zahraničných vecí a obrany ZEU, ktoré sú rozdelené podľa časových období: *From St-Malo to Nice, From Nice to Laeken* a *From Laeken to Copenhagen*.

Okrem pôvodných dokumentov sa budem opierať predovšetkým o štúdie a publikácie, ktoré sa zaoberajú analýzou vnútorných i vonkajších faktorov, ktoré dominovali v domácej a zahraničnej politike Francúzska, Nemecka a Veľkej Británie a mali vypovedajúcu hodnotu vo vzťahu ku vzniku a ďalšiemu budovaniu EBOP. Na tomto mieste by som chcela zdôrazniť práce Jolyon Howorth: *Britain, France and the European Defence Initiative* a Hansa W. Maulla: *Germany and the Use of Force: Still a „Civilian Power“?* Z domácich publikácií, ktoré sa zaoberajú analýzou

prístupov jednotlivých členských zemí k otázke EBOP, musím vyzdvihnúť edíciu Radka Kohla: Evropská bezpečnostní a obranná politika: Národní perspektivy, vydanéj Ústavom medzinárodných vzťahov v roku 2002.

Popisnú literatúru, ktorá sa zameriava na jednotlivé fázy vývoja EBOP a jej inštitucionálnej štruktúry, a ktorá mi poskytla potrebný prehľad o tejto problematike, doplňujem o literatúru normatívnu, ktorá predstavuje jednotlivé aspekty EBOP v širšom kontexte. Význam normatívnej literatúry spočíva predovšetkým v tom, že odhaľuje obecnéjšie súvislosti formovania EBOP, ktorú chápe ako súčasť medzinárodného systému a z neho vyplývajúcich vzťahov.

Z periodickej literatúry, ktorá je venovaná štúdiu medzinárodných vzťahov a zahraničnej a bezpečnostnej a obrannej politike EU, by som chcela zdôrazniť predovšetkým časopisy CFSP Forum, European Journal of International Relations, International Affairs a European Union Politics, z domácich titulov sú to predovšetkým periodiká Mezinárodní vztahy a Mezinárodní politika, ktoré vydáva Ústav mezinárodních vztahu v Prahe.

1. VÝVOJ BEZPEČNOSTNEJ A OBRANNEJ POLITIKY V 90.ROKOC

Vznik Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky (EBOP) na sklonku 90.rokov možno bezpochyby prirovnať k takým významným udalostiam v európskom integračnom procese, akými boli vytvorenie vnútorného trhu či prijatie jednotnej meny Eura a vznik hospodárskej a menovej únie (HMU). Rozšírením Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky EU (SZBP) o oblasť obrany vrcholí nepochybne problematická cesta Európanov v procese nachádzania politického konsenzu v strategických otázkach, ktorým tradične dominovali partikulárne národné záujmy.

Idea spoločnej bezpečnosti a obrany bola prítomná v úvahách o zmysle a smerovaní európskeho projektu prakticky už od jeho samého počiatku. Avšak politické podmienky v Európe po druhej svetovej vojne zapríčinili, že všetky ambicióznejšie úvahy na európskej úrovni, ktoré sa dotýkali citlivých politických otázok a národných záujmov zemí Spoločenstva, nenašli v danom období potrebnú odozvu.¹

Charakter medzinárodných vzťahov po vypuknutí studenej vojny, ktorá rozdelila svet na dva antagonistické bloky, na dlhú dobu predurčil vývoj západoeurópskej bezpečnosti v rámci transatlantického priestoru. Situácia po skončení druhej svetovej vojny, ktorá ničivo zasiahla prakticky celý európsky kontinent, síce vyžadovala spoločné úsilie na bezpečnostnú stabilizáciu regiónu,

---

¹ Jedným z najvýznamnejších krokov, riešiacim otázku bezpečnosti a obrany Spoločenstva bolo podpísanie zmluvy, zakladajúcej Európske obranné spoločenstvo (EOS). EOS, známe tiež ako Plevnov plán, bolo projektom 6 západoeurópskych zemí (Francúzska, SRN, Talianska a zemí Beneluxu), s cieľom vytvoriť stotisícovú európsku armádu pod spoločným velením a financovanú zo spoločných prostriedkov. Pokus organizovať európsku obranu na nadnárodnom princípe stroskotal paradoxne po neúspešnej ratifikácii vo francúzskom Národnom zhromaždení v roku 1954.

reštrukturalizáciu a obnovu vojnou zničených ekonomík, ale nebola naklonená väčším politickým projektom.

Rozdielny postoj Európanov v chápaní vlastnej bezpečnosti a obrany sa odzrkadlil predovšetkým v neschopnosti efektívne prepojiť úspechy a výhody plynúce z postupujúcej integrácie európskych ekonomík s výhodami, ktoré by im priniesol spoločný postoj ku zahraničnopolitickým otázkam. Zatiaľ čo Spoločenstvo ako celok rástlo ekonomicky a populačne, v dôsledku postupného rozširovania spektra svojich spoločných politík a rozširovaním sa o ďalšie krajiny, nebolo schopné okrem vonkajších obchodných vzťahov vytvárať koherentnú zahraničnú politiku.

Táto dvojznačnosť obzvlášť vystupuje do popredia najmä v súvislosti s realizáciou dôležitých krokov v procese prehĺbovania ekonomickej integrácie. Dokončenie projektu vnútorného trhu a vstup do prvej fázy hospodárskej a menovej únie na začiatku 90.rokov, rovnako ako spoločný postup v rámci prebiehajúcich jednaní GATT, kde Spoločenstvo vystupovalo ako jeden subjekt, potvrdili rozhodnutie členov Spoločenstva postupovať jednotne v oblasti vonkajšej obchodnej politiky. Silné postavenie Spoločenstva v medzinárodnom obchode, kde vystupovalo ako globálny aktér, kontrastovalo s postavením a vplyvom Spoločenstva v oblasti medzinárodnej politiky, kde naďalej prevažovali rozdielne národné záujmy.

Vojna v Perzskom zálive, ktorá bola dôsledkom irackej okupácie Kuvajtu v auguste 1990, ostro rozdelila európske krajiny a rozvírila už beztak napäté vzťahy medzi Veľkou Britániou, Francúzskom a Nemeckom, ktoré v tej dobe panovali v súvislosti s nadchádzajúcou medzivládnu konferenciou (ICG, Intergovernmental Conference). Ústredným programom plánovanej ICG mal byť návrh Zmluvy o Európskej únii, zahrňujúci ustanovenia, ktoré sa týkali vzniku

spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky.² Rozkol ideí, ktorý vyplýval z rozdielnosti v prístupe členských zemí ES k SZBP, bol prebiehajúcou vojnou v Zálive iba umocnený. Situáciu, v ktorej sa Spoločenstvo ocitlo na počiatku 90.rokov počas prebiehajúcej krízy v Iraku, popísal vtedajší belgický minister zahraničia ako stav, kedy sa ES prejavili „ako ekonomický obor, politický trpaslík a vojenská larva.“³

Nie všetci nahliadali na politické dôsledky vojny v Zálive skepticky. Úradujúci predseda Komisie Jacques Delors využil túto „blahodarnú krízu“ a okamžite zareagoval v jednom zo svojich prejavov slovami: „Je načase, aby Európa vzala na svoje bedrá svoj diel politickej a vojenskej zodpovednosti za naše staré národy“.⁴ Jediným reálnym riešením ako posilniť politickú váhu Spoločenstva v medzinárodných vzťahoch, bolo podľa Delorsových predstáv prehĺbenie európskej integrácie v oblasti zahraničnej a bezpečnostnej politiky a znovuoživenie Západoeurópskej únie (ZEU) ako obrannej štruktúry ES, ktorá by disponovala vlastnými mnohonárodnými jednotkami.

Delorsova iniciatíva za vytvorenie spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky sa opierala predovšetkým o podporu Francúzska a Nemecka, ktoré sami na bilaterálnej úrovni usilovali o zintenzívnenie politickej spolupráce medzi krajinami Spoločenstva.⁵ Francúzsko-nemecký tandem sa v súvislosti

---

² Vojna v Zálive predstavovala jedinečnú príležitosť, ako v praxi preveriť fungovanie zamýšľanej spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky. Zatiaľ čo Británia vyjadrila jasnú podporu USA a postavila sa do čela plánovanej odvetnej akcie voči Saddamovi Husajnovi, Francúzsko sa spomedzi všetkých európskych krajín najviac snažilo vojenský zásah odvrátiť. Nemecko sa odmietlo spojeneckých operácií priamo účastniť, čím prispelo nielen k britsko-francúzskemu rozkolu, ale vyslúžilo si kritiku v rámci Aliancie.

³ Booker, Christopher, North, Richard; *Skryté dejiny evropské integrace od roku 1918 do súčasnosti*, Barrister & Principal, 2006, str. 307

⁴ Ibid str. 306

⁵ V dopise adresovanom talianskemu predsedníctvu zo dňa 19.4.1990 sa francúzsky prezident F. Mitterand spolu so spolkovým kancelárom H. Kohlom obrátili na vlády ostatných členských zemí ES, s úmyslom zvolať medzivládnu

s plánmi vytvoriť SZBP a jej ďalším vývojom v priebehu 90.rokov ukázal ako kľúčový, avšak vznik Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky EU (EBOP) vyžadoval zapojenie tretieho významného hráča- Veľkej Británie. Vývoj vzájomných vzťahov v rámci britsko- francúzskeho- nemeckého trojuholníku a ich konkrétne dopady na rozvoj EBOP si rozoberieme v príslušných kapitolách tejto práce.

Obečne možno korene SZBP spájať s ukončením studenej vojny a premenami bezpečnostného prostredia, ktoré uvoľnili tradičné bezpečnostné väzby a zároveň vyniesli na povrch nové hrozby nového charakteru. Vznik EBOP na konci 90.rokov signalizuje, že Európa sa politicky emancipuje a snaží sa vymaniť zo svojej dlhodobej bezpečnostnej a vojenskej závislosti na Spojených štátoch a vybudovať si v rámci Spoločenstva vlastné kapacity, ktoré jej umožnia úspešne zasahovať proti vznikajúcim krízam a konfliktom nielen na európskom kontinente.

Vývoj EU smerom k spoločnej európskej bezpečnostnej a obrannej politike, ktorá by bola „nezávislá“ na politike Spojených štátov bol pre Európu kľúčovou, avšak zapeklitou udalosťou. Ciele, ktoré si EU stanovila v oblasti bezpečnostnej a obrannej politiky do ďalšieho milénia, boli spočiatku v duchu realistickej rovnováhy moci chápané ako „návrat do (mocenskej politiky) minulosti“⁶.

V protiklade s týmto prístupom sa ale „nová Európa...vo svojej podstate nevyznačuje chladným, temným klasickým realizmom, naopak je charakteristická svojím úsilím o transnacionalizmus, demokratizáciu, vzájomnú závislosť a multilaterálnu spoluprácu“.⁷

---

konferenciu, v rámci ktorej by prejednali možnú podobu politickej únie a z nej vychádzajúcej spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky.

⁶ Winn, Neil; Towards a Common European Security and Defence Policy? The Debate on NATO, the European Army and Transatlantic Security, Geopolitics, Vol.8, No.2, Summer 2003, pp.49

⁷ Ibid pp.49

To sa prejavuje i v spôsobe, akým EU pristupuje k otázkam zahraničnopolitickým a bezpečnostným.⁸

V prostredí medzinárodnej politiky je Európska únia tradične chápaná ako „civilná mocnosť“ (Kagan 2002, Peters, Andreáni, Bertram, Grant 2001) sústreďujúca sa predovšetkým na zabezpečenie blahobytu svojich členských krajín a ekonomickú reguláciu, prostredníctvom medzinárodného obchodu. V tomto smere EU nepochybne zaujíma významné postavenie a výrazne ovplyvňuje regionálnu politiku naprieč svetovými kontinentmi.⁹

Vďaka svojej kooperatívnej zahraničnej politike, uprednostňovaním nevojenských prostriedkov pri riešení konfliktov sa Európa v očiach medzinárodného spoločenstva teší veľkej kredibilite (niekedy prevyšujúcej i Spojené štáty). Vďaka svojmu koloniálnemu dedičstvu si európske zeme udržujú radu hospodárskych a kultúrnych väzieb, ktoré sú súčasťou rozmanitých vonkajších vzťahov EU. Rozsiahla a členitá vonkajšia politika nielenže približuje Európu k ostatným svetovým regiónom a umožňuje jej rozvíjať multilaterálnu spoluprácu, ale odzrkadľuje sa i v širokom zábere SZBP, v rámci ktorej poskytuje EU viac prostriedkov a väčší potenciál k vyjednávaniu.

Európska únia, pokiaľ chce vystupovať ako globálny aktér, musí byť v prvom rade schopná prevziať zodpovednosť za vlastnú bezpečnosť a obranu ako i za dianie na celom európskom kontinente. Prostredníctvom EBOP Európa usiluje vybudovanie

---

⁸ I keď spolupráca Európanov v oblasti EBOP spočíva do veľkej miery na budovaní vlastných vojenských kapacít, svojou podstatou Európa naďalej inklinuje najmä k využitiu tzv. *soft power*, to znamená k nesilovým prostriedkom a prevencii v podobe ekonomickej alebo humanitárnej pomoci, v rámci ktorej sa orientuje na spoluprácu s inými medzinárodnými organizáciami, predovšetkým s OSN, NATO a OBSE.

⁹ Európsky projekt jednotného trhu sa s väčšími či menšími obmenami objavuje v podobe rôznych regionálnych integračných zoskupení ako NAFTA, ASEAN či Mercosur

takých kapacít, ktoré by jej v prípade potreby umožnili viesť humanitárne, mierové i vojenské operácie kdekoľvek na svete (definované v rámci tzv. petersberských úloh).

Hlavným poslaním spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky, rozšírenej o oblasť obrany, ktorý bude Európa vždy primárne sledovať, je vytvárať a uskutočňovať svoju politiku voči tretím krajinám „v súlade so svojimi *hodnotami* (podpora ľudských práv, demokracie, politického a kultúrneho pluralizmu, mieru a prosperity na európskom kontinente i vo svete) a *princípmi* (dôraz na medzinárodné právo, multilateralizmus, spoluprácu a asistenciu).¹⁰ Na základe týchto spoločne zdieľaných hodnôt a princípov možno dôjsť k záveru, že Európa pri ďalšom rozvoji projektu EBOP bude vychádzať zo širokého pojatia bezpečnosti, v kontexte ktorého bude popri budovaní vojenských kapacít usilovať o posilnenie spolupráce v oblasti prevencie konfliktov a nevojenského krízového manažmentu.

Napriek všetkému má Európa v oblasti EBOP stále svoje limity, spojené hlavne s praktickou realizáciou spoločne stanovených cieľov. „ Realizácia cieľov EBOP je totiž do veľkej miery výsledkom kompromisov medzi štátmi EU a rukojemníkom jednoty ich postojov v zahranično-politických a bezpečnostných otázkach, ktoré sa dosahujú len veľmi ťažko, a to prevažne vo vzťahu k oblastiam, ktoré sú pre národné zahraničné politiky prioritné. Každý zo štátov EU do naplňovania cieľov EBOP premieta svoje zahraničnopolitické a bezpečnostné preferencie a každý zo štátov EU vníma inak potrebu autonomizácie európskej obrany a európskej politickej emancipácie či úlohu NATO a USA v európskej bezpečnosti.“¹¹

---

¹⁰ Pachta, Lukáš; *Evropská bezpečnostní a obranná politika ve světle transatlantických vztahu*, EUROPEUM, Červen 2005, str. 4

¹¹ Pachta (2005); str. 5

1.1. PRVÉ KROKY K POLITICKEJ ÚNII: ZAHRANIČNÁ A BEZPEČNOSTNÁ POLITIKA PRED MAASTRICHTOM

Termín „politická únia“ sa v procese európskej integrácie začína čoraz viac objavovať v súvislosti s francúzsko- nemeckými iniciatívami na počiatku 90.rokov. V spoločných francúzsko-nemeckých návrhoch, ktoré sa dotýkajú ďalšieho smerovania európskej integrácie, sa výraz „politická únia“ používa ako platforma pre vznik SZBP a neskôr i EBOP.¹²

Ponechajúc stranou neúspešný pokus o vytvorenie Európskeho obranného spoločenstva a Európskeho politického spoločenstva v 1.pol. 50.rokov¹³, spadajú počiatky vzájomnej spolupráce členských zemí ES v oblasti zahraničnej politiky do roku 1970, kedy sa šesť ministrov zahraničných vecí ES (Francúzska, SRN, Talianska, a Beneluxu) dohodlo na pravidelných schôdkach, venovaných konzultáciám o aktuálnych zahraničnopolitických záležitostiach. Táto dohoda, ktorá vychádzala z tzv. Davignonovej správy, vstúpila do praxe pod oficiálnym názvom Európska politická spolupráca a mala harmonizovať postoje a stanoviská

---

¹² O „ politickej únii“ sa zmieňuje už citovaný dopis prezidenta Mitteranda a kancelára Kohla talianskemu predsedníctvu zo dňa 19. 4. 1990, rovnako ako i spoločná iniciatíva ministrov zahraničných vecí Francúzska a Nemecka – Rolanda Dumasa a Hansa-Dietricha Genschera- ktorá vypracováva konkrétne kroky vedúce k vytvoreniu SZBP s možnosťou rozšírenia spolupráce o oblasť obrany. Srov. Schmidt, P.: *The Special Franco- German Security Relationship in the 1990's: 1st Franco-German Proposal*. Institute for Security Studies WEU, Paris 1990

¹³ Zmluva o Európskom obrannom spoločenstve podpísaná v máji 1952 na základe tzv. Plevenovho plánu sa týkala spolupráce medzi krajinami ESUO v oblasti obrany. Zmluva predpokladala integráciu vojenských kapacít jednotlivých zemí, ktorá by viedla k vytvoreniu európskej armády podliehajúcej nadnárodným inštitúciám. Zmluva nakoniec nevstúpila v platnosť po neúspešnej ratifikácii vo francúzskom parlamente, čím prakticky pochovala myšlienku vytvorenia Európskeho politického spoločenstva. Ciele zmluvy o EOS potom čiastočne prevzala Západoeurópska únia, ktorá vznikla z pôvodnej Západnej únie 12.októbra 1954 začlenením SRN a Talianska.

zemí ES a umožniť Európe vykonávať koherentnú zahraničnú politiku .¹⁴

Na mechanizme pravidelných schôdzok hláv vlád a štátov ES vzniká počas parížskeho summitu v roku 1974 Európska rada (ER), ktorá zatiaľ neformálne rozširuje inštitucionálny rámec ES. Úlohou ER je rozhodovať o základných politických otázkach spojených s fungovaním Spoločenstva a zároveň prijímať rámcové rozhodnutia v oblasti zahraničnej politiky. Význam ER vystupuje ešte viac do popredia predovšetkým v súvislosti s vytvorením SZBP v rámci medzivládneho piliera a z nej vychádzajúcej EBOP.

V roku 1981 ministri zahraničných vecí SRN a Talianska spoločne predkladajú plán, v ktorom navrhujú začlenenie bezpečnostnej a obrannej politiky do ES.¹⁵ Dôvodom tejto iniciatívy bola jednak celková revitalizácia európskeho integračného procesu po dlhom období tzv. eurosklerózy v priebehu 70.rokov, a jednak snaha zabrániť konfliktom vo vnútri Spoločenstva, vyplývajúcich z nejednotnosti postojov členských zemí k zahraničnopolitickým udalostiam vo svete, konkrétne doložené neschopnosťou Európanov nájsť spoločnú reč v prípade Sovietskej invázie v Afganistane v roku 1979.

---

¹⁴ EPS bola hneď v dobe svojho vzniku na počiatku 70.rokov verejnosťou tlačená k vylúčeniu otázok obrany a bezpečnosti zo zahraničnopolitickej spolupráce, s úmyslom zabrániť vytvoreniu európskeho militarizovaného superštátu. Hlavným cieľom EPS bolo spolupracovať na šírení mieru a udržiavaní medzinárodného poriadku, pričom ES malo naďalej vystupovať ako civilná mocnosť.

¹⁵ V januári 1981 predložili ministri zahraničných vecí Nemecka a Talianska Hans-Dietrich Genscher a Emilio Colombo zprávu, známu pod názvom Genscher-Colombova iniciatíva, alebo tiež Akt o Európe. Iniciatíva požadovala posilnenie európskej spolupráce a väčšiu koordináciu v oblasti zahraničnej a bezpečnostnej politiky, rovnako ako i ďalšie pokračovanie hospodárskej integrácie atď. Napriek počiatkovej odmietavej reakcii niektorých štátov sa iniciatívu podarilo presadiť. V júni 1983 Európska rada na svojom zasadnutí v Štuttgarte prijala Slávnostnú deklaráciu o Európskej únii. Návrh Zmluvy o Európskej únii bol o rok neskôr predložený Európskemu parlamentu.

Prihliadnuc k neuskutočnenej realizácii projektu EOS, sa EPS stala prvým hmatateľným výsledkom politickej spolupráce členských zemí Spoločenstva. EPS bola na počiatku 70.rokov vyjadrením snáh Európanov hľadať v zahraničnopolitických otázkach také alternatívy, s ktorými by sa stotožňovali (respektíve ich boli schopní akceptovať) všetci členovia Spoločenstva a Európa tak mohla na medzinárodnej scéne „hovoriť jedným hlasom a jednať dôsledne a solidárne k účinnejšej ochrane svojich spoločných záujmov a nezávislosti“.¹⁶ Politická vôľa rozvíjať mechanizmy EPS sa odzrkadlila v roku 1986 v podobe Jednotného európskeho aktu (JEA), ktorý jej poskytol právny základ (ER bola formálne začlenená do inštitučného rámca ako najvyšší orgán ES).¹⁷

Otázka spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky sa dostáva na predné priečky európskej agendy najmä vďaka spoločnému úsiliu Francúzska a SRN. Spolková republika Nemecko spoločne s Francúzskom (za podpory Belgicka, Španielska a Luxemburska), v náväznosti na zmenu bezpečnostného prostredia po skončení studenej vojny, apelujú na zvolanie mimoriadnej medzivládnej konferencie, kde by členské krajiny znovu prerokovali otázky eventuálnej spolupráce v oblasti bezpečnosti a obrany.

Medzi Francúzskom a Nemeckom existovala už od prelomu rokov 1987/88 dvojstranná dohoda, v rámci ktorej sa obe vlády dohodli na vytvorení spoločnej bezpečnostnej rady a paralelne budovali spoločné vojenské kapacity. Úmyslom tejto iniciatívy bolo, aby dohoda postupne začlenila i ostatné štáty ES a položila tak základy pre vznik nových európskych armádnych zborov, tzv.

---

¹⁶ *Jednotný európsky akt*. Haag 28. 2. 1986

Zdroj: <http://www.euroskop.cz/files/9/B2C56CE1-DC2B-46FC-A8F1-540692C38DCE.pdf>

¹⁷ Význam JEA zostáva v súvislosti so vznikom SZBP predovšetkým v rovine formálnej. Ustanovenia JEA týkajúce sa EPS právne zakotvili princípy a inštitúcie, ktoré EPS zaviedla do praxe. Právny rámec JEA sa neskôr stal východiskovým bodom Článku V Zmluvy o Európskej únii, ktorá položila základy Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky.

EUROCORPS.¹⁸ Európsky zbor v tej dobe síce vzniká pod politickou kontrolou ZEU, Francúzsko s Nemeckom počítajú s budúcim začlenením ZEU do štruktúr SZBP, ktorá by postupne zahrňovala i oblasť obrany.

Hlavnou prekážkou, ktorá stojí v ceste francúzsko-nemeckého úsilia o vytvorenie politickej únie a z nej vychádzajúcej európskej bezpečnostnej a obrannej politiky je odmietavý postoj Veľkej Británie. Británia požaduje, aby bezpečnostné a obranné záležitosti zostali mimo rámec Spoločenstva, teda výlučne v kompetencii ZEU a NATO. Británia čelila silnému francúzsko-nemeckému tandemu až do roku 1998, kedy došlo k významnému obratu britskej politiky. O postojoch Veľkej Británie, Francúzska a Nemecka k otázke vzniku a ďalšieho rozvoja EBOP budeme hovoriť v príslušných kapitolách.

Jedným z hlavných zámerov iniciatív, ktoré smerovali k vytvoreniu zahraničnej a bezpečnostnej politiky v období studenej vojny i ku vzniku EBOP v priebehu 90.rokov bol znateľný nárast v hĺbke i rozsahu spolupráce medzi členskými krajinami. V oblasti ekonomickej integrácie už urobilo Spoločenstvo zásadné kroky k dobudovaniu vnútorného trhu a vytvoreniu spoločnej obchodnej politiky. Pozornosť členských zemí sa začala upriamovať na posilnenie politickej dimenzie. O možnosti systematickej spolupráce v oblasti zahraničnej a bezpečnostnej politiky ako ďalšej zo spoločných Európskej únie mali vlády členských štátov rozhodnúť počas plánovanej ICG v Maastrichte.

Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika tvorí základný rámec, kde vznikla a funguje EBOP, preto pokladám za dôležité aspoň

---

¹⁸ Európsky zbor vznikol behom francúzsko-nemeckého summitu v roku 1992 v La Rochelle ako súčasť jednotiek ZEU. Postupne sa ku EUROCORPS pripojili Belgicko a Španielsko v roku 1993, o tri roky neskôr i Luxembursko.

v krátkosti zmieniť, čo je jej obsahom a aké sú ciele SZBP a ako sa do vzniku EBOP v roku 1998 inštitucionálne vyvíjala.

1.2. MAASTRICHTSKÁ ZMLUVA A VZNIK SZBP

Zmluva o Európskej únii, podpísaná na summite ER v Maastrichte v dňoch 9.-10. decembra 1991 (parafovaná 7. februára 1992), vytvorila Európsku úniu o troch pilieroch¹⁹, čím sa opäť potvrdila európska dvojznačnosť, viac menej charakteristická pre celý integračný proces. Nahlas deklarovaná podpora európskej myšlienke a záujem o prehĺbovanie a rozširovanie vzájomnej spolupráce, naráža v praktickej rovine na odmietavý postoj vlád členských štátov rozšíriť oblasť spoločných politík a taktiež i kompetencie nadnárodných orgánov z obavy zo straty svojej suverenity.

Maastrichtská zmluva teda určila nové oblasti vzájomnej spolupráce, ponechala ich však mimo kompetencie komunitárnych orgánov a mimo komunitárneho práva. Konkrétne výsledky, ktoré by EU chcela v oblasti SZBP eventuálne dosiahnuť, do veľkej miery záviseli na disciplíne členských krajín pri prijímaní spoločných rozhodnutí pri výkone vlastných národných politík.

Už z predchádzajúceho komplikovaného vývoja európskej politickej spolupráce možno vytušiť, že jednanie o prijatí SZBP neboli jednoduché. Medzi členskými krajinami nepanovala obecná zhoda o potrebe tohto projektu, ktorý mal tak zásadne zasiahnuť do kompetencií zvrchovaných národných štátov. Ako sa hneď v počiatkoch ukázalo, existovali značné rozdiely v predstavách členských zemí i v predstavách samotnej Európskej Komisie v rade

---

¹⁹ Prvý tzv. komunitárny pilier zahŕňa tri spoločenstvá (ESUO, EURATOM, EHS), druhý a tretí pilier, v rámci ktorých sa uplatňuje medzivládny prístup tvorí Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika a Spolupráca v oblasti vnútorných vecí a justície

inštitucionálnych a procedurálnych otázok. Hlavnou deliacou líniou v jednaniach, ktoré predchádzali podpisu Maastrichtskej zmluvy, bol rozdielny postoj členských zemí k štatútu SZBP a v otázke zdieľania kompetencií medzi vládami členských krajín a orgánmi Spoločenstva.

Najviac odmietavé stanovisko voči navrhovanej inštitucionálnej podobe SZBP z pochopiteľných dôvodov zaujala Veľká Británia. Hlavným rysom britského prístupu k procesu európskej integrácie od samotného vstupu Británie do ES v roku 1973 bol neskrývaný odpor voči posilňovaniu kompetencií Európskej komisie a Európskeho parlamentu, rovnako ako i voči postupnému rozširovaniu hlasovania v Rade na základe kvalifikovanej väčšiny na ďalšie oblasti európskej spolupráce. V tak citlivej oblasti, akú predstavovala zahraničná a bezpečnostná politika, Británia všetky návrhy, ktoré smerovali k posilneniu úlohy spoločných inštitúcií podľa očakávania vetovala.

Úplne opačný názor zastávalo Nemecko, ktoré sa od počiatku snažilo v oblasti SZBP presadiť nadnárodný princíp, ktorý vychádzal z myšlienok „monnetovského“ centralizmu.²⁰ Federalistické myšlienky mali v SRN tradične silné zázemie už od obdobia vlády spolkového kancelára K. Adenauera a do veľkej miery kopirovali nemecký model federálneho usporiadania.

Francúzsko tento krát hralo úlohu prostredníka. Francúzka politika tradične usilovala o zintenzívnenie a zefektívnenie politickej spolupráce medzi krajinami ES, ale ešte viac sa orientovala na francúzsku národnú suverenitu a francúzske záujmy. Z toho dôvodu sa Francúzsko v inštitucionálnej rovine priklonilo

---

²⁰ Jean Monnet -francúzsky ekonóm a politik- považovaný za duchovného otca parížskej zmluvy z roku 1951 zakladajúcej Európske spoločenstvo uhlia a ocele (ESUO). ESUO vzniklo ako organizácia, ktorá namiesto jednotlivých členských štátov koordinovala a dohliadala nad uhoľným a oceliarskym priemyslom signatárskych zemí. Uhoľný a oceliarsky priemysel bol vyňatý z právomocí členských vlád a podriadený nadnárodnému orgánu- Výboru ESUO

k medzivládnemu prístupu a hľadaniu politického konsenzu v Európskej rade.

Predstavy Veľkej Británie a Francúzska o budúcom inštitucionálnom usporiadaní SZBP prevážili. SZBP tak nevznikla ako jedna zo spoločných politík a nepodlieha európskemu *aquis communautaire*. Úloha komunitárnych orgánov, Európskej komisie a Európskeho parlamentu, je pri rozhodovaní o zahraničnopolitických otázkach EU iba marginálna a jasne vymedzená. Kompetencie orgánov EU sú v porovnaní s prijímaním legislatívy v 1. pilieri značne oklieštené, zodpovednosť za plnenie prijatých rozhodnutí, rovnako ako i zastupovanie EU v otázkach spadajúcich pod SZBP, nenáleží Komisii, ale spadá do kompetencií Predsedníctva EU, prípadne tzv. *Troiky*.²¹

Prijatie spoločných stratégií v Európskej rade vyžaduje konsenzus všetkých členských zemí a umožňuje jednotlivcom chrániť si svoje národné záujmy. SZBP je sférou, ktorá viac než ostatné oblasti spolupráce spolieha na uvedomenie si „záväzku“ každej z členských krajín voči „Európe“ a budovaniu „európskej identity“. Navyše, ako sa vyslovil niekdajší britský minister zahraničia Douglas Hurd, „politika, ktorú sú schopní podporiť všetci členovia, pretože s ňou súhlasia, má ďaleko väčšiu váhu než tá, v ktorej základoch sú prítomné značné rozpory.“²²

Priebeh maastrichtskej medzivládnej konferencie bol poznačený jednak napätím vyvolaným vývojom konfliktu v Perzskom zálive a udalosťami na Balkáne²³ a jednak prietahmi medzi vládami

---

²¹ *Troika* označuje zaužívanú prax, v rámci ktorej minulý a budúci predsednícky štát spolu s Vysokým predstaviteľom pre SZBP asistujú predsedajúcemu štátu s cieľom zabezpečiť koherentnosť SZBP a zastupovať EU navonok.

²² Hurd, Douglas; *Developing the Common Foreign and Security Policy*, *International Affairs*, Vol.70, Issue 3 (1994) p. 422

²³ Prvé vyostrenie situácie v bývalej Juhoslávii priniesol rok 1990 v súvislosti s prebiehajúcimi voľbami v jednotlivých republikách. Po tom, čo v Slovinsku a Chorvátsku zvíťazili nacionálne orientované strany, sa napätie voči Belehradu

jednotlivých členských krajín (menovite Veľkej Británie) a orgánmi Spoločenstva (Komisiou na čele s J. Delorsom). Tieto bezprostredné okolnosti spolu s obecným nesúlalom v predstavách členských vlád o budúcom smerovaní európskej integrácie sa premietli do priebehu maastrichtských jednaní.

Do výsledného textu Zmluvy o EU sa síce podarilo zakomponovať ustanovenia o vytvorení spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky, v otázkach možného vytvorenia spoločnej obrany (Hlava V čl.J.4), rovnako ako i vo vymedzení cieľov SZBP, pôsobí Zmluva skôr vágne a neurčito, čo je dané veľmi obecnou definíciou princípov a nástrojov.²⁴ Tento nedostatok mala vyriešiť nasledujúca medzivládna konferencia, naplánovaná na prelom rokov 1996/97.

SZBP v mnohom vychádzala z Európskej politickej spolupráce a JEA. Zostali zachované základné prvky a princípy, ktoré sa v priebehu fungovania EPS už osvedčili. Hlavným cieľom medzivládnej konferencie bolo nájsť také nové prostriedky, ktoré by pri daných procedurálnych ustanoveniach, viedli k čo najvyššej efektívnosti. Podobne ako u EPS, i v rámci SZBP sa všetky zásadné rozhodnutia prijímajú na základe jednohlasnosti v rámci ER, čo síce môže byť ťažkopádne a ťažko realizovateľné, na druhú stranu spoločné rozhodnutia, prijaté na základe konsenzu, nemožno do budúcnosti spochybniť žiadnym členským štátom.

Okrem základných princípov prebrala SZBP od EPS i časť jej orgánov a štruktúr. Kľúčovú úlohu v oblasti SZBP naďalej zohráva ER, ktorá „vymedzuje zásady a obecné smery spoločnej zahraničnej

---

vyostruje. V roku 1991 vyhlasujú obe krajiny jednostranne nezávislosť, v dôsledku čoho dochádza k vojenským stretom so srbskou armádou.

²⁴ Ciele SZBP sú definované nasledovne: chrániť spoločné hodnoty, základné záujmy a nezávislosť Únie; posilňovať bezpečnosť Únie a jej členských štátov vo všetkých formách; zachovávať mier a posilňovať medzinárodnú bezpečnosť v súlade so zásadami Charty OSN, ako i so zásadami Helsinského záverečného aktu a cieľmi Parížskej charty; podporovať medzinárodnú spoluprácu; rozvíjať a upevňovať demokraciu a právny štát, ako i dodržovanie ľudských práv a základných slobôd. (Zmluva o EU: Ustanovenia o spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politike. čl. J.1. Hlava V)

a bezpečnostnej politiky“, na základe ktorých „Rada EU zaujme spoločné postoje“. Politický výbor zložený z politických riaditeľov „sleduje a vyhodnocuje medzinárodnú situáciu a podáva spoločné stanoviská Rade“.²⁵ Vzhľadom k tomu, že sa členské štáty rozhodli postaviť SZBP mimo rámec spoločných politík EU, disponuje SZBP nielen svojimi vlastnými nástrojmi (spoločné stratégie, spoločné postoje, spoločné akcie)²⁶ ale samozrejme i vlastnou tvorbou legislatívy.

I keď SZBP má s Európskou politickou spoluprácou mnoho spoločného, nie je len jej prostým pokračovaním pod iným menom. Jedna z požiadaviek jednaní v Maastrichte bola urobiť SZBP oproti EPS „dynamickejšiu, menej deklaratórnu a lepšie skordinovanú s aktivitami v ostatných oblastiach.“²⁷ Novým nástrojom zavedeným v rámci SZBP, ktorý sa dotýkal už praktickej roviny uplatňovania spoločných postojov, sa stali spoločné akcie, čím členské krajiny jasne vyjadrili svoj zámer dať SZBP reálnu podobu.

V kontexte mojej práce je však podstatný ešte jeden rozdiel a tým je pojem bezpečnosti. SZBP zahrňuje všetky bezpečnostné aspekty zahraničnej politiky, to znamená i vojenské. „Najrazantnejším prejavom rodiacej sa tendencie zvýrazniť vlastnú identitu nielen v oblasti zahraničnej politiky, ale i obrany EU sa stali tzv. spoločné akcie, ktoré vytvorili legálny rámec pre možnú projekciu silu za hranice Únie. Tak sa mohla EU stať lepšie vybaveným globálnym hráčom svetovej politiky.“²⁸

---

²⁵ Zmluva o EU: Ustanovenia o spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politike. Čl. J.8 Hlava V

²⁶ Spoločné stratégie ako jeden z nástrojov SZBP boli prijaté až v rámci Amsterdamskej zmluvy.

²⁷ Hurd, Douglas; *Developing the Common Foreign and Security Policy*, International Affairs 70/ 3 (1994), str. 425

²⁸ Shabu, Martin: *Vývoj bezpečnostní a obranné dimenze Evropské unie v 90. letech*. Asociace pro mezinárodní otázky, 13. 11. 2003

Zdroj:http://www.amo.cz/cz/vyzkumne_centrum/publikace/index.php?ID=€IDp=678tema=studie_ftnref38

I keď SZBP zatiaľ prenecháva otázku obrany v kompetencii Západoeurópskej únie (ZEU) a Severoatlantickej Aliancie (NATO), ustanovenia SZBP už vývoj smerom k Európskej bezpečnostnej a obrannej politike v dlhodobom horizonte predpokladajú.²⁹

1.3. SZBP PO AMSTERDAME

Napriek tomu, že SZBP predstavovala oproti EPS znateľný krok vpred, predsa len musela od počiatku čeliť množstvu problémov. Riešenie fundamentálnych nedostatkov SZBP Maastrichtská zmluva ponechala až na nadchádzajúcu ICG za holandského predsedníctva, keď budú priaznivejšie podmienky pre dosiahnutie ďalších výsledkov. Závery tejto konferencie sú obsiahnuté v Amsterdamskej zmluve, podpísanej v októbri 1997.

Za účelom príprav Amsterdamskej konferencie bola vytvorená tzv. reflexná skupina, ktorá mala určiť oblasti, ktoré neboli v Maastrichte doriešené. Na zozname vybraných oblastí figurovala i ustanovenia týkajúce sa SZBP. Do príprav reflexnej skupiny sa vložilo i Nemecko, ktoré v roku 1994 prostredníctvom Wolfganga Schaubleho, ktorý vypracoval návrh vytvorenia tzv. tvrdého jadra Európy, ktoré by viedlo k prehĺbeniu procesu európskej integrácie.³⁰

Schaubleho návrh tzv. tvrdého jadra Európy mal i svoj psychologický význam. V Británii, ktorá už dlhšie uvažovala nad plánom ako oslabiť vedúci francúzsko-nemecký tandem a neostať

---

²⁹ Článok J.4 Hlavy V Maastrichtskej zmluvy charakterizuje SZBP nasledovne: Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika zahrňuje všetky otázky, ktoré sa týkajú bezpečnosti Európskej únie, vrátane budúceho vymedzenia rámca spoločnej obrannej politiky, ktorá by časom mohla viesť k spoločnej obrane

³⁰ Schaubleho návrh predpokladal vznik tzv. viacrýchlostnej Európy, čo by umožnilo vybraným štátom postupovať v procese prehlbovania európskej integrácie rýchlejším tempom. Schauble medzi krajiny tzv. tvrdého jadra okrem SRN zaradil Francúzsko, Taliansko a krajiny Beneluxu. Viz. Missiroli Antonio: *CFSP, Defence and Flexibility*, Chaillot Papers 28, Institute for Security Studies WEU, paris 2000, str. 5

mimo európskeho diania, vzbudila táto iniciatíva záujem o priame angažovanie sa v európskych záležitostiach. Amsterdamský summit zostal v réžii Francúzska a SRN, avšak Británia už začínala mať jasnú predstavu o svojom návrate do Európy.³¹

Hlavným prínosom Amsterdamskej zmluvy v oblasti SZBP bola rada štrukturálnych zmien, predovšetkým vytvorenie postu Vysokého zástupcu pre bezpečnostnú a zahraničnú politiku (*High Representative for the Common Foreign and Security Policy*) a Útvaru politického plánovania a včasného varovania (*Political Planning and Early Warning Unit*) pri generálnom sekretariáte Rady ministrov so sídlom v Bruseli. Hlavnou náplňou činnosti Vysokého zástupcu pre SZBP (zároveň generálny tajomník Rady EU), ktorým sa stal bývalý tajomník NATO Javier Solana, je anticipovať vznikajúce krízy a vonkajšie hrozby a umožniť EU prijať s dostatočným predstihom potrebné opatrenia na ich prevenciu. Vysoký zástupca pre SZBP pomáha predsedajúcemu štátu Únie v rozsahu mu zverenej agendy.

Podľa Amsterdamskej zmluvy je Vysoký zmocnenec pre SZBP rovnako oprávnený k „formulovaniu, príprave a uskutočňovaniu rozhodnutí, týkajúcich sa SZBP“ a „vedie menom Rady na žiadosť predsedajúceho štátu politický dialóg s tretími stranami.“³²

Jedným z najviac očakávaných výsledkov prebiehajúcej medzivládnej konferencie, bola okrem racionalizácie postupov v procedurálnych otázkach i otázka vybudovania väčších kapacít EU pre zvládanie kríz v rozsahu tzv. petersberských misií, ktoré Amsterdamská zmluva včlenila do SZBP.³³ V oboch prípadoch

---

³¹ Viz. Shabu, Martin: *Vývoj bezpečnostní a obranné dimenze Evropské unie v 90. letech*. Asociace pro mezinárodní otázky, 13. 11. 2003

³² Hlava V., Ustanovenia o spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politike, čl. 26/ex-čl. J.16 Amsterdamskej zmluvy

³³ Hlava V., Ustanovenia o spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politike, čl. 17.2/ex-čl. J.7 Amsterdamskej zmluvy

boli ale dosiahnuté výsledky skôr marginálne³⁴. Znenie Amsterdamskej zmluvy hovorí iba o „postupnom vymedzovaní rámca EBOP“, pričom tento postup bude podliehať jednomyseľnému rozhodnutiu v ER. Vzhľadom k tomu, že otázka obrany bola jedným z hlavných príčin zvolania amsterdamskej medzivládnej konferencie, bolo paradoxné, že v tejto záležitosti došlo len k veľmi chabým zmenám.

Prihliadnuc ku udalostiam, ktoré paralelne prebiehali mimo štruktúry EU, by sa myšlienka vybudovania európskej obrany v rámci SZBP mohla javiť ako postupne ustupujúca do pozadia. Táto skutočnosť vyplývala zo síce neformálneho ale faktického rozdelenia kompetencií na pôde NATO a ZEU. Počas bruselského summitu NATO v roku 1996 došlo k potvrdeniu dominantnej úlohy Aliancie v záležitostiach európskej obrany, rovnako i k aktívnejšiemu zapojeniu ZEU (s využitím prostriedkov NATO) do najrôznejších humanitárnych a peace-keepingových akcií.

Vzťahy medzi EU a ZEU boli už v rámci Maastrichtskej zmluvy predmetom len veľmi obecných ustanovení. Znenie Amsterdamskej zmluvy nevyklučuje možnosť postupného zblížovania týchto dvoch organizácií, čomu nasvedčuje i úspešné začlenenie tzv. petersberských misií do prostriedkov SZBP a otvára do budúca i možnosť plnej integrácie ZEU do štruktúr EU.

Debata, ktorá sa počas amsterdamskej ICG rozvinula v súvislosti s otázkou začlenenia ZEU do EU opätovne poukázala na rozdielnosť prístupu SRN a Francúzska k SZBP s predstavami Veľkej Británie.

---

³⁴ Európska rada rozhoduje o spoločných stratégiách vždy jednomyseľne. Rovnako i Rada EU, pokiaľ však prijíma spoločnú akciu alebo spoločný postoj na základe spoločnej stratégie Európskej rady, rozhoduje Rada EU kvalifikovanou väčšinou. Výnimku tvoria rozhodnutia v oblasti obrany a vojenských otázok. Pretože je tento spôsob rozhodovania pre členské štáty veľmi citlivý, obsahuje Zmluva o EU dve poistky: právo veta a tzv. konštruktívnu absenciu, kedy sa štát v prípade nesúhlasu, môže zdržať hlasovania o spoločnej akcii, ale zároveň nesmie brániť ostatným ju uskutočniť.

Zatiaľ čo SRN spoločne s Francúzskom usilovali o spojenie ZEU a EU, Veľká Británia, tento krát podporená postneutrálnymi štátmi (Švédsko, Rakúsko, Fínsko) začlenenie ZEU do EU v Amsterdame vetovala. Francúzsko spoločne s Nemeckom si vymohli aspoň „možnosť začlenenia ZEU do EU“ pokiaľ tak rozhodne ER a záväzok, že ZEU „poskytne Únii prístup k svojim operačným prostriedkom“. Postneutráli a Veľká Británia naopak presadili ustanovenie, že SZBP bude „rešpektovať zvláštny charakter bezpečnostnej a obrannej politiky jednotlivých členských štátov“ a „záväzky niektorých členských štátov, ktoré ponímajú realizáciu svojej spoločnej obrany v Severoatlantickej aliancii.“³⁵

Argumenty, ktoré v tejto súvislosti zazneli počas amsterdamskej konferencie zhrnul jeden z belgických delegátov, Franklin Dehousse, slovami: „....najdôležitejším problémom nebolo to, či sa tieto dve organizácie zlúčia, ale to, či konečné začlenenie ZEU do EU povedie k vytvoreniu európskej obrannej dimenzie alebo zániku obrannej dimenzie ZEU. V tomto ohľade nebola je Amsterdamská zmluva príliš sľubná.“³⁶

Pokiaľ chceme objektívne analyzovať výsledky ICG v Maastrichte a Amsterdame rovnako ako i vznik samotnej EBOP z pohľadu jednotlivých členských štátov, je treba proces budovania európskej bezpečnostnej a obrannej politiky uchopiť v širšom politicko-bezpečnostnom kontexte, ktorý predstavujú vyvíjajúce sa transatlantické vzťahy.

---

³⁵ Hlava V., Ustanovenia o spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politike, čl. 17.1/ex-čl. J.7 Amsterdamskej zmluvy

³⁶ Dehousse, Franklin; *After Amsterdam: A Report on the Common Foreign and Security Policy of the European Union*, European Journal of International Law 9/1998, str. 537

2. VÝVOJ EURÓPSKEJ BEZPEČNOSTNEJ A OBRANNEJ POLITIKY NA POZADÍ TRANSATLANTICKÝCH VZŤAHOV

„Projekt Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky sa nerealizuje vo vzduchoprázdne (aj keď sa tak niekedy môže javiť), ale snaží sa reagovať na transformáciu bezpečnostného prostredia po konci studenej vojny“.³⁷ Na pozadí doznievajúceho bipolárneho konfliktu sa na počiatku 90.rokov rodia hrozby nového charakteru a intenzity, stupňuje sa napätie na Balkáne. Táto skutočnosť zásadným spôsobom ovplyvňuje chápanie bezpečnosti v Európe i v Spojených štátoch, čo pochopiteľne vyvolalo otázky i nad ďalším smerovaním európsko-amerických vzťahov.

Na oboch stranách Atlantiku paralelne dochádza k zmenám v oblasti bezpečnostnej stratégie- prvý krát v spojitosti s transformáciou medzinárodných vzťahov po rozpade sovietskeho bloku a neskôr v súvislosti s útokmi z 11.septembra 2001. Premeny v chápaní bezpečnostnej politiky po skončení studenej vojny sa premietajú i do úlohy a fungovania stávajúcich bezpečnostných organizácií (NATO, ZEU, OBSE). Z pohľadu Západnej Európy a USA vyvstáva predovšetkým otázka, akým smerom sa bude uberať transatlantické spojenectvo v rámci NATO.

Predstava budúceho usporiadania transatlantických vzťahov bola na počiatku 90.rokov z pohľadu Američanov a viacerých západoeurópskych zemí v mnohých aspektoch odlišná. Zatiaľ čo sa skupina európskych zemí snažila vymaniť spod dominantného postavenia Spojených štátov, a budovať vlastnú bezpečnostnú a obrannú politiku, nemenej významnú časť tvorili štáty, ktoré spolu so Spojenými štátmi usilovali o zachovanie primárneho postavenia NATO ako organizácie, ktorá má naďalej plniť úlohu

---

³⁷ Pachta(2005), str. 6

garanta kolektívnej bezpečnosti v severoatlantickom priestore a rozvíjať vzťahy s krajinami bývalého východného bloku.

Tieto protichodné tendencie vo vnútri Spoločenstva vyplývali predovšetkým z rozdielnej zahraničnopolitickej orientácie členských zemí a v prístupe voči Spojeným štátom, NATO a k otázkam autonómnej európskej bezpečnostnej a obrannej politiky. Rozdiely v bezpečnostnej politike európskych zemí viedli v rámci Spoločenstva k vytvoreniu dvoch táborov- „proeurópskeho“, ktorý združoval členské štáty usilujúce o prehĺbenie politickej integrácie a vybudovanie vlastných vojenských kapacít (Francúzsko, SRN, Belgicko, Luxembursko) a „proatlantického“, tradične orientovaného na úzke spojenectvo s USA a udržiavanie strategického partnerstva v rámci NATO (Veľká Británia, Dánsko).³⁸

Pokiaľ zoberieme v úvahu obecné kritéria (preferované partnerské krajiny, preferovaný typ spolupráce v oblasti bezpečnostnej politiky, postoj k budovaniu EBOP)³⁹ v rámci komparatívnej analýzy tradičnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky krajín „Veľkej trojky“, môžeme toto rozdelenie zjednodušene vyjadriť v nasledujúcej tabuľke:

	Spolková republika Nemecko	Francúzsko	Veľká Británia
Preferované partnerské krajiny	Francúzsko, USA	Nemecko	USA
preferovaný typ spolupráce	NATO, ZEU, EU	ZEU, EU	NATO, ZEU
postoj k EBOP	Podpora	Podpora	Zdržanlivosť

³⁸ Po rozšírení Európskej únie v roku 1995 o tri tradične neutrálne štáty (Rakúsko, Švédsko, Fínsko) sa hovorí v súvislosti s EBOP o vzniku tretieho tzv. (post)neutrálneho tábora (súčasťou tiež Írsko), ktorý sa vymyká obecnému proeurópskemu/ proatlantickému rozdeleniu. V otázke vytvorenia a ďalšieho vývoja EBOP zostáva jeho vplyv skôr marginálny.

³⁹ Viz. Stahl,B; Boekle,H; Nadoll,J; Jóhannsdóttir,A.: *Understanding the Atlanticist-Europeanist Divide in the CFSP: Comparing Denmark, France, Germany and the Netherlands*, European Foreign Affairs Review 9/2004, pp.417-441

Toto jednoduché rozdelenie približuje základné rozdiely v preferenciách krajín Veľkej trojky v oblasti zahraničnej a bezpečnostnej politiky, ktoré sa odzrkadlia na ďalšom vývoji transatlantických vzťahov, rovnako ako i na realizácii a konečnej podobe autonómnej bezpečnostnej a obrannej politiky EU.

2.1. EBOP Z POHLADU SPOJENÝCH ŠTÁTOV AMERICKÝCH

Podobne ako v prípade zahraničnopolitických preferencií krajín „Veľkej trojky“ závisí ďalší vývoj transatlantických vzťahov a do veľkej miery i realizácia európskeho bezpečnostného projektu na postoji Spojených štátov voči európskym snahám o emancipáciu jak v zahraničnej politike ako rešpektovaného partnera po boku USA, tak i vo vybudovaní adekvátnych nástrojov a kapacít, ktorá by Európanom umožnila ju fakticky naplniť.

Spojené štáty po dlhú dobu garantovali Európanom bezpečnosť voči bezprostrednej komunistickej hrozbe, a tým si udržiavali nemalý vplyv na politiku svojich európskych chránencov. S blížiacim sa koncom studenej vojny bolo však čoraz viac evidentné, že napriek pretrvávajúcemu transatlantickému partnerstvu, dochádza na oboch stranách Atlantiku k zmenám v bezpečnostnej politike, a s ňou súvisiacich bezpečnostných priorít.

Zrútením komunistického bloku stráca NATO svojho úhlavného nepriateľa, a tým i svoj *raison d'être*, zjednocujúci prvok, ktorý stál pri jeho samotnom vzniku. Otázniky, ktoré sa objavujú v súvislosti s ďalším smerovaním transatlantických vzťahov, sú zároveň impulzom pre Európanov vymaniť sa spod „hegemónie“ USA a vybudovať vlastnú zahraničnú politiku, ktorá by postupne zahrňovala i otázky bezpečnostné a vojenské.

Politika Spojených štátov musela v súvislosti s ďalším vývojom transatlantických vzťahov po skončení studenej vojny reagovať na dve skutočnosti. Tvárou v tvár meniacemu sa bezpečnostnému prostrediu, museli Spojené štáty jednak zaujať postoj voči požiadavke Európanov na väčšiu autonómiu a jednak, pokiaľ malo transatlantické spojenectvo fungovať v nových podmienkach, reformovať samotný charakter NATO, hľadaním nových oblastí spolupráce a rozšírením Aliancie o ďalšie úlohy, postupne i mimo severoatlantickú oblasť.

Rastúci pocit zodpovednosti Európanov za vlastnú bezpečnosť, bol v USA prirodzene očakávaný v súvislosti s meniacim sa medzinárodným prostredím, i vzhľadom k nerovnomernému rozdeleniu nákladov vo vnútri Aliancie. Vývoj vnútro politickej situácie v USA prebiehajúca debata v americkom Kongrese z veľkej časti naznačovali, že ďalšie „vydržiavanie si“ európskych spojencov, nemá u americkej verejnosti podporu.⁴⁰ Ako sa ukázalo, snaha Európanov o dosiahnutie rovnocennejšieho postavenie s USA, vytvorením európskeho piliera NATO, ešte neznamenalala, že svoju politiku podporia náležitými prostriedkami, rovnako ako sa Spojené štáty napriek svojej rétorike, nemienili vzdať kontroly nad vývojom v Európe.

Z toho vyplývali základné rozpory vo vnútri Aliancie. Spojené štáty si sľubovali, že emancipačné úsilie Európanov bude podporené i adekvátnymi prostriedkami, čo umožní symetrickejšie rozloženie nákladov na obranu (*burden-sharing*) medzi oboma brehmi Atlantiku a zbaví USA časti rozpočtového bremena. Európska predstava o rovnocennom postavení vo vnútri Aliancie zase spočívala predovšetkým v požiadavke posilniť svoju pozíciu v rozhodovacom procese, čo ale vyžadovalo koordináciu postojov

---

⁴⁰ Peters, Ingo: ESDP as a Transatlantic Issue: Problems of Mutual Ambiguity. *International Studies Review* 6/ 2004, str. 381-401

európskych členských zemí. Tak ako „zásadná závislosť v bezpečnostnej a obrannej oblasti už nebola politicky prijateľná pre Európu“, nebola ani „vnútropoliticky obhájiteľná pre USA a udržateľná prakticky do budúcnosti pre obe strany.“⁴¹

Reakcia USA na emancipačné snahy Európanov v oblasti obrany plne reflektovala rozporuplnosť tohto projektu. Obecne sa snahy Európanov o posilnenie spolupráce v otázkach regionálnej bezpečnosti stretli s kladným prijatím, avšak pod podmienkou, že tento proces neohrozí fungovanie Aliancie, ale naopak prispeje k zlepšeniu obranných schopností NATO a zachová jeho primárne postavenie ako garanta bezpečnosti v severoatlantickom priestore.

V obave, aby európske snahy do budúcnosti neohrozili transatlantické vzťahy tým, že podkopú činnosť Aliancie v jej samotných základoch, formulovali USA v roku 1998 v reakcii na summit v St-Malo tri podmienky, ktoré by Európa mala pri budovaní EBOP za každých okolností rešpektovať. Jednalo sa o pomerne známu formuláciu tzv. tri „D“- „*no decoupling*“, „*no discrimination*“, „*no duplication*“.⁴² Ministerka zahraničných vecí USA Madeleine Albright v jednom zo svojich prejavov v roku 1998 jasne Európe dala najavo, že USA si neprajú, aby došlo vo vnútri Aliancie k rozkolu, spôsobenom narušením vzájomných väzieb (*no decoupling*) a k duplikácii existujúcich prípadne už vyvíjajúcich sa operačných kapacít (*no duplication*). Rovnako by EBOP nemala diskriminovať európskych členov NATO, ktorí stáli mimo členskú základňu EU (*no discrimination*). Splnenie týchto podmienok spolu so záväzkom, že EU bude samostatne intervenovať iba v prípadoch, kedy sa Severoatlantická aliancia nebude chcieť sama angažovať

---

⁴¹ Kohl, Radek; Spojené štáty americké- nová etapa a nová administratíva: Americká politika voči EBOP-hľadání nové rovnováhy transatlantického vzťahu, str. 65

⁴² Madeleine K. Albright: The Right Balance Will Secure NATO's Future. Financial Times, 7 December 1998 Chaillot Paper 47, Institute for Security Studies od WEU, Paris 2001

(tzv. právo 1. odmietnutia), nakoniec primälo Američanov EBOP podporiť.⁴³ Rozptýliť americké obavy ohľadom budovania EBOP a zároveň zmierniť americkú rétoriku voči Európe sa snažil i novomenovaný generálny tajomník Lord Robertson, ktorý pri svojej návšteve USA najprv neformálne a potom oficiálne pred parlamentným zhromaždením NATO v roku 1999 predniesol svoje tri „I“: zlepšenie (*improvement*) európskych obranných kapacít, zapojenie (*inclusiveness*) a transparentnosť pre všetkých Spojencov a nedeliteľnosť (*indivisibility*) transatlantickej bezpečnosti, založenej na zdieľaných hodnotách.⁴⁴

Riešením rozporu, ktorý panoval medzi USA i medzi samotnými európskymi krajinami v otázke budúceho usporiadanie transatlantických vzťahov, sa ukázalo byť vytvorenie Európskej bezpečnostnej a obrannej identity (ESDI, European Security and Defense Identity) ako európskeho piliera NATO. Vzhľadom k pretrvávajúcim nezhodám vo vnútri EU, bol vznik európskej obrannej identity vo vnútri NATO prijateľným kompromisom pre všetky strany.

2.2. ESDI: EURÓPSKY PILIER NATO

Snahy Európanov o väčšiu samostatnosť v rozhodovaní v otázkach bezpečnostných a obranných sa vynárajú už na počiatku 80.rokov. Iniciatívy, ktoré vznikli v tomto období a ktoré smerovali k väčšej autonómii v oblasti bezpečnosti a obrany, odrážali predovšetkým nespokojnosť Európanov so zmenou kurzu bezpečnostnej politiky USA a ich prístupom voči Európe i voči Moskve. Nedôvera Európanov už voči politicky premenlivej Carterovej administratíve

---

⁴³ Posledná z týchto podmienok- no duplication- sa týkala predovšetkým plánovacích a operačných kapacít NATO, ktoré poskytovali skoro výhradne USA. V podstate to znamenalo, že Európa bude pri vedení misíí rozsiahlejšieho charakteru závislá na prostriedkoch Aliancie.

⁴⁴ Speech by Lord Robertson, NATO Secretary- General, Annual Session of the NATO Parliamentary Assembly, Amsterdam, 15 November 1999

i nesúhlas s Raeganovou konfrontačnou politikou voči Sovietskemu zväzu⁴⁵, sprevádzanú prehlbovaním politického napätia medzi superveľmocami, znovu podnietili európske úvahy o nutnosti vlastnej bezpečnosti.

Reaganova administratíva najprv zmietla zo stolu otázku jednaní s Moskvou o kontrole zbraní, následne v roku 1983 bez predchádzajúcich konzultácií so svojimi európskymi partnermi prijala plán tzv. Strategickej obrannej iniciatívy (SDI, Strategic Defense Initiative) a zároveň viditeľne zvýšila výdaje na obranu a reštrukturalizáciu armády. Tento americký unilateralizmus, sprevádzaný skepticizmom voči európskej *détente*, a naopak neochota Európanov naplňovať svoje záväzky vo forme zvyšovania prostriedkov do spoločného obranného rozpočtu NATO, vyjadrovali jednak momentálny nesúlad politických priorít, jednak predznamovali budúci vývoj transatlantických vzťahov. Na pozadí rozdielneho prístupu voči Moskve a komunistickému bloku tak vyvstávajú v rámci transatlantických vzťahov hlbšie rozpory v otázke rovnováhy moci, spoločného zdieľania nákladov i vzájomnej dôvery.⁴⁶

Skutočné počiatky európskeho obranného projektu však spájame až so vznikom Európskej bezpečnostnej a obrannej identity (ESDI, European Security and Defence Identity), na vzniku ktorej sa dohodli členské štáty NATO počas Bruselského summitu v roku 1994.⁴⁷ Konkrétne mechanizmy fungovania ESDI boli vypracované o dva roky neskôr na summite v Berlíne. Pre účely ESDI boli vytvorené kombinované spoločné sily zvláštneho určenia (CJTF, Combined Joint Task Force), ktoré vznikli ako „oddeliteľné ale nie oddelené vojenské kapacity pre misie vedené Západoeurópskou

---

⁴⁵ Viz. Peters (2004) cit.d. , str. 385

⁴⁶ Sloan, Stanley R.: NATO's Future: Toward a New Transatlantic Bargain. National Defence University press, Washington, DC 1985

⁴⁷ NATO Ministerial Meeting of the North Atlantic Council 1994

úniou“.⁴⁸ Dôležitým aspektom vytvorenia jednotiek CJTF bolo, že umožňovali prípadnú neúčast' niektorej z členských krajín a naopak umožňovali zapojenie sa krajín, ktoré neboli členmi Aliancie a zároveň mohli byť k dispozícii i iným organizáciám. Prístup k „oddeliteľným ale nie oddeleným kapacitám, prostriedkom a podporným prostriedkom“ podliehal súhlasu Severoatlantickej rady, čím si Spojené štáty uchovali konečné právo veta.⁴⁹ Mechanizmy spolupráce, ktoré boli vytvorené na summite v Berlíne, boli neskoršie rozvinuté v marci 2003 (tzv. Berlín Plus) a upravovali permanentné vzťahy medzi NATO-EU.⁵⁰

Od prijatia ESDI delil Európanov od realizácie projektu európskej bezpečnostnej a obrannej politiky iba krok. Skôr než však priblížim okolnosti, ktoré viedli ku vzniku autonómnej EBOP, pokladám za vhodné urobiť aspoň niekoľko poznámok o fungovaní dvoch organizácií- NATO a ZEU- v rámci ktorých sa európska bezpečnosť doposiaľ vyvíjala.

2.3. NATO

Po celé obdobie studenej vojny sa bezpečnostná spolupráca Európanov sústreďovala okolo transatlantickej osy. Severoatlantická aliancia, ktorá vznikla Washingtonskou zmluvou v roku 1949 a garantovala všetkým svojim členom bezpečnosť a obranu pred vonkajším nepriateľom⁵¹ a dovolila Európanom ďalej

---

⁴⁸ Final Communiqué of the Ministerial Meeting of the North Atlantic Council, Berlin, 3-4 June 1996 (zdroj:<http://www.nato.int/docu/comm/comm96.htm>)

⁴⁹ Final Communiqué of the Ministerial Meeting of the North Atlantic Council, Berlin, 3-4 June 1996 (zdroj:<http://www.nato.int/docu/comm/comm96.htm>)

⁵⁰ Berlín Plus zahrňoval tri dôležité prvky: prístup EU k plánovacím kapacitám NATO, možnosť a podmienky európskeho velenia v rámci jednotlivých misií a využitie kapacít a prostriedkov NATO.

⁵¹ Zmluvné strany sa dohodli, že ozbrojený útok proti jednej alebo viacerých z nich v Európe alebo Severnej Amerike bude považovaný za útok proti všetkým, a preto odsúhlasili, že ak dôjde k takémuto ozbrojenému útoku, každá z nich uplatní právo na individuálnu alebo kolektívnu obranu, uznané článkom 51

sa nezaoberať svojou vlastnou bezpečnostnou stratégiou. Vedúce postavenie Spojených štátov bolo v tomto ohľade po dlhú dobu akceptovanou nutnosťou, ktorú nikto z Európanov (s výnimkou gaullistického Francúzska) otvorene nespochybnil.⁵²

V duchu „novej éry spolupráce“ medzi Západom a Východom po skončení studenej vojny, Aliancia hodnotí dôsledky zmien v Európe a zahajuje revíziu svojej vojenskej stratégie. V roku 1990 prijíma Rada NATO tzv. Londýnsku deklaráciu, ktorá reaguje na premeny bezpečnostného prostredia a predznamenáva do budúcnosti smer, ktorým sa Aliancia bude ďalej vyvíjať. Nový strategický koncept, ktorý vznikol počas Rímskeho summitu NATO v roku 1991 definuje budúce ciele a úlohy Aliancie, ktoré vypovedajú o širšom pojmí bezpečnosti po skončení studenej vojny. K pôvodným ustanoveniam týkajúcim sa kolektívnej obrany pribúda i potreba vytvoriť spoločný rámec pre nadviazanie politického dialógu s krajinami bývalého komunistického bloku a rozvinúť s nimi spoluprácu vo všetkých bezpečnostných otázkach.⁵³

Z udalostí, ktoré nasledovali po Rímskom summite, a ktoré mali vypovedajúcu hodnotu pre ďalšie formovanie stratégie Aliancie v priebehu 90. rokov, je nutné spomenúť predovšetkým nasledujúce tri: 1. vojnu v bývalej Juhoslávii, 2. proces prvého rozširovania

---

Charty Spojených národov, pomôže zmluvnej strane alebo stranám takto napadnutým tým, že bezodkladne podnikne sama a v súlade s ostatnými takú akciu, akú bude považovať za nutnú, vrátane použitia ozbrojenej sily, s cieľom obnoviť a udržať bezpečnosť severoatlantickej oblasti.

⁵² Po neúspešnom pokuse Francúzska o reorganizáciu politického vedenia NATO a vytvorenia tzv. direktoriátu 3 (USA, VB, FR), ktorý by rozhodoval o najdôležitejších problémoch, vrátane použitia jadrových zbraní, prezident Charles de Gaulle odmietol projekt mnohostranných jadrových síl s presvedčením, že k zachovaniu suverenity Francúzska vo vnútri Aliancie musí Francúzsko budovať vlastnú údernú silu (force de frappe), nakoľko udržovanie vojenských základní NATO na francúzskom území je nezlučiteľné s francúzskou zvrchovanosťou. V marci 1966 de Gaulle odovzdal predstaviteľom NATO memorandum, v ktorom ohlásil svoje zotrvanie v Aliancii, ale opustenie integrovaných vojenských síl NATO.

⁵³ The Alliance's New Strategic Concept. NATO Ministerial Communiqués. (Zdroj: <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c911107a.htm>)

NATO a 3. opätovné vypuknutie ozbrojených nepokojov na Balkáne v podobe Kosovskej krízy.

1. Zapojenie sa Aliancie do vojny v bývalej Juhoslávii malo pre ďalšie pôsobenie organizácie nemalý význam. Vo februári 1994 Severoatlantická rada autorizovala a následne pod mandátom OSN a v spolupráci so Západoeurópskou úniou uskutočnila letecké útoky proti srbským pozemným cieľom.⁵⁴ Jednalo sa o „prvý vojenský stret, ktorý bol v histórii Aliancie vedený“⁵⁵, a o to významnejší, že sa tak stalo mimo územia členských zemí NATO. Priame vojenské angažovanie sa Aliancie v konflikte v Juhoslávii odhalilo potrebu disponibilných armádnych zborov, schopných rýchleho nasadenia pri zvládaní kríz rôzneho typu. Pri nasledujúcej revízii stratégie Aliancie bude mať vojenská flexibilita určujúcu hodnotu.

2. Po páde železnej opony a zániku Varšavskej zmluvy, došlo na politickej mape strednej a východnej Európy k markantným zmenám. Spoločne s bývalými krajinami Sovietskeho zväzu sa v Európe naraz objavila dvadsiatka nových štátov, v ktorých emancipačný proces viedol k politickej demokratizácii i k etnickým vojnovým konfliktom (viz. vojna v Juhoslávii). V reakcii na vznik demokratických režimov v postkomunistickej Európe, ktoré usilovali o nadviazanie užších kontaktov so západnými štruktúrami, vznikla na pôde NATO Severoatlantická rada pre spoluprácu (NACC).

NACC, ktorá bola založená v decembri 1991, a ktorej členmi sa stalo 16 členov NATO a 9 bývalých krajín Varšavskej zmluvy,

---

⁵⁴ Od októbra 1992 lietadlá AWACS monitorovali dodržovanie bezletovej zóny nad Bosnou a Hercegovinou, pričom v nasledujúcom roku došlo k zostreleniu niekoľkých srbských stíhačiek.

⁵⁵ NATO Handbook, cit.d. str. 110

vznikla za účelom vzájomných konzultácií o najrôznejších aspektoch- upravovala vzťahy západných vojenských i civilných inštitúcií s inštitúciami zainteresovaných postkomunistických zemí.

Úmysel Aliancie rozvíjať dialóg s krajinami bývalej strednej a východnej Európy potvrdili i závery bruselského summitu NATO konaného v roku 1994. Pri tejto príležitosti došlo k schváleniu amerického návrhu, tzv. programu Partnerstvo za mier (PFP, Partnership for Peace), v ktorom sa členské štáty Aliancie explicitne vyjadrili, že očakávajú a uvítajú „rozširovanie NATO, ktoré by zahrňovalo demokratické štáty na východ od (ich) hraníc, ako súčasť evolučného procesu, ktorý berie v úvahu politický vývoj a vývoj bezpečnosti v celej Európe.“⁵⁶

Program Partnerstvo za mier združoval členov Severoatlantickej rady a členské krajiny Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE) a „zaručoval všetkým participantom, že NATO s nimi bude konzultovať, pokiaľ pociťia, že ich územná celistvosť, politická nezávislosť alebo bezpečnosť, sú ohrozené.“⁵⁷

Z pohľadu nových nezávislých zemí, zaujala Aliancia voči ich snahám o rýchle členstvo, spojené s rozšírením záruk na základe článku 5 Severoatlantickej zmluvy, zdržanlivý postoj. O prvom rozšírení Aliancie sa fakticky rozhodlo až počas summitu NATO v Madride v roku 1997. Madridskou deklaráciou, prijatou v závere summitu, Aliancia oficiálne zahájila rozhovory o pristúpení s najviac pripravenými štátmi (Česká republika, Poľsko, Maďarsko), ktoré sa stali plnoprávnymi členmi na jar roku 1999.

Prijatím nových členov, spolu s predpokladom ďalšieho rozširovania Aliancie smerom na východ, NATO naplnilo jeden so svojich

---

⁵⁶ Partnerstvo za mier- pozvanie vydané hlavami štátov a vlád zúčastnených na schôdzky Severoatlantickej rady, konanej v ústredí NATO v Brudeli v dňoch 10.-11.januára 1994

⁵⁷ Fidler, J., Mareš P., cit.d. str. 227

politických cieľov po studenej vojne- rozšírením Aliancie došlo zároveň k „rozšíreniu zóny stability a prosperity“ a zároveň k posilneniu bezpečnosti Aliancie, ktorá sa stala ešte silnejšou a súdržnejšou.⁵⁸ Inými slovami: „otázka prvého rozšírenia sa...nevzťahuje iba na tri stredoeurópske zeme, ale tiež na nové polia pôsobnosti NATO, vojenské a predovšetkým politické, na nové vzťahy i hrozby“.⁵⁹

3. Kosovská kríza, ktorá vypukla iba 12 dní po pristúpení nových členov do NATO a vyžiadala si ich plné vojensko-politické zapojenie, bola jednak prvou zaťažkavacou skúškou nových členov a jednak odкрыla existujúce zásadné „systémové a politické nedostatky“⁶⁰ vo vnútri Aliancie. Kríza v Kosove poukázala na priepasť medzi politickým angažovaním sa a vojenskými schopnosťami Európanov, ktorí, ako sa ukázalo, neboli schopní bez pomoci NATO respektíve USA zasiahnuť ani vo svojom najbližšom susedstve.

Fundamentálne problémy Európanov, ktoré balkánska kríza iba vyplavila na povrch, obecne zhrnul Robert Kagan vo svojej práci *Síla a slabosť* slovami: „Deväťdesiate roky neboli totiž svedkom nástupu superveľmoci Európy, ale jej úpadku do pomernej slabosti. Balkánsky konflikt na začiatku tohto desaťročia odhalil, že Európa je vojensky nespôsobilá a že jej politiku ovláda zmätok, pričom konflikt v Kosove na konci desaťročia odкрыl transatlantickú priepasť vo vojenskej technológii a v schopnosti viesť moderným spôsobom vojnu, ktorá sa v ďalších rokoch bude neustále

---

⁵⁸ Albright, Madeleine, *NATO pro svět, jaký je a bude, ne pro takový, jaký byl*, in *ČR vstupuje do NATO*, Česká atlantická komise a ÚMV, Praha 1998, str. 11

⁵⁹ Bouška, Tomáš; *Změny strategické koncepce Severoatlantické aliance po pádu Železných opony*, Praha 12.máj 2003 (zdroj:http://www.amo.cz/cz/vyzkumne_centrum/publikace/index.php?ID=&IDp=47&tema=studie#_ftn44)

⁶⁰ Pick, O., *NATO, Evropská obrana a poučení z Kosova*, in *ČR po vstupu do NATO*, Česká atlantická komise a ÚMV, Praha 2000, str. 25

zváčšovať.“⁶¹ A práve tento aspekt sa ukázal byť pre ďalší vývoj procesu formovania EBOP ako zlomový.

2.4. ZEU

Západná únia (Western Union), ktorá vznikla podpisom Bruselskej zmluvy v marci 1948, a ktorá združovala päť európskych zemí (Veľkú Britániu, Francúzsko, Belgicko, Holandsko a Luxembursko), bola prvým integračným pokusom v povojnovej Európe. Dôvodom vzniku tohto obranného paktu bola snaha západoeurópskych zemí zabrániť prípadnej obnove nemeckej hrozby, ale zároveň reflektovala i vtedajší povojnový expanzionizmus komunistického režimu v strednej a východnej Európe.

Signatárske štáty Bruselskej zmluvy sa medzi sebou zaviazali vytvoriť vhodné podmienky pre vybudovanie systému kolektívnej bezpečnosti, ktoré doplnili i dohodou o posilňovaní vzájomných hospodárskych vzťahov, ktorá by položila základy ekonomickej obnovy Európy.⁶² Impulzom pre posilnenie vzájomnej spolupráce v rámci Západnej únie sa stali i Spojené štáty, ktoré jasne európskym krajinám naznačili, že ich ďalšia angažovanosť v európskych záležitostiach má zmysel jedine v prípade, že Európania skoordínujú svoje postoje v bezpečnostnej politike a vytvoria vlastnú obrannú štruktúru.

Po vzniku Severoatlantickej aliancie, ktorá vytvorila systém transatlantickej kolektívnej bezpečnosti však význam ZU začal rýchlo upadať. Na počiatku 50.rokov dochádza k založeniu Európskeho spoločenstva uhlia a ocele (ESUO), ktoré poskytuje

---

⁶¹ Kagan, Robert; *Síla a slabosť*, in *Střední Evropa*, roč. 18, november 2002, ISE, Praha 2002

⁶² Zmluva o hospodárskej, sociálnej a kultúrnej spolupráci a kolektívnej obrane, Brusel, 17.3.1948

nadnárodnú kontrolu nemeckého zbrojného priemyslu a zároveň vytvára rámec pre ďalšiu spoluprácu členských zemí. Po neúspešnom pokuse vytvoriť Európske obranné spoločenstvo (ratifikácia neprešla francúzskym parlamentom), ktoré sa malo stať základom Európskeho politického spoločenstva, došlo na pôde ZU k revízii Bruselskej zmluvy z roku 1948.

Parížskymi dohodami z 23.októbra 1954 pristúpili k ZU (na nátlak Spojených štátov) Spolková republika Nemecko a Taliansko. Západná únia sa po tomto rozšírení premenovala na Západoeurópsku úniu (ZEU) a pričom došlo k modifikácii jednotlivých ustanovení pôvodnej Bruselskej zmluvy (predovšetkým bol z preambule vypustený článok o obnovení nemeckej agresie).⁶³ Hlavnou náplňou činnosti ZEU, po znovu zapojení SRN do západných štruktúr, zostala predovšetkým koordinácia vzťahov medzi ESUO a Veľkou Britániou, ktorá sa odmietla stať súčasťou nadnárodného integračného procesu. Keď sa o rok neskôr stalo SRN i členom Aliancie ako plne suverénny štát, ZEU bola odsunutá na druhú koľaj. Aliancia na seba prebrala všetky vojenské funkcie a činnosť ZEU zostala stať prakticky mŕtvom bode po viac ako celé dve desaťročia.

Po stroskotaní Genscher - Colombova plánu na počiatku 80.rokov a odmietavom postoji Írska, Dánska a Grécka voči snahám Spoločenstva o posilnenie Európskej politickej spolupráce (EPS) o otázky bezpečnostné a obranné, iniciovala Veľká Británia obnovenie schôdzok vlád na pôde ZEU a v roku 1984 z iniciatívy vlád Belgicka a Francúzska dochádza k čiastočnému znovu oživeniu organizácie.⁶⁴ Koniec 80.rokov sa niesol i v znamení ďalšieho

---

⁶³ Text of the Modified Brussels Treaty, amended by the Paris Agreements signed on 23 October 1954

⁶⁴ Na spoločnom zasadaní ministrov zahraničných vecí a obrany ZEU v Ríme v dňoch 26.-27.10. 1984 je prijatý dokument obnovujúci činnosť ZEU (tzv. Rímska deklarácia). Deklarácia obsahovala záväzok zemí ZEU budovať európsku bezpečnostnú identitu a za týmto účelom harmonizovať svoje národné obranné politiky.

rozširovania ZEU, zmluvu o začlenení podpísalo Španielsko a Portugalsko v novembri 1988 (ratifikácia prebehla v roku 1990), záujem o vstup do organizácie vyslovilo i Grécko spolu s Tureckom. V roku 1995 sa po vstupe Grécka rozširuje konečný počet členov ZEU na desať.

Druhá polovica 80.rokov bola zároveň obdobím uvoľňovania napätia medzi Západom a Východom. Vzhľadom k zmenšovaniu sa účasti Spojených štátov v európskych záležitostiach⁶⁵, Európania na čele s Francúzskom a Nemeckom prichádzajú s novými iniciatívami na posilnenie vzájomnej bezpečnostnej spolupráce. Základnou myšlienkou ako prakticky naplniť ciele spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky bolo prepojenie už existujúcej obrannej štruktúry ZEU so štruktúrami Spoločenstva.⁶⁶

Počas celého obdobia studenej vojny sa ZEU nepodarilo vybudovať adekvátne vojenské kapacity. Význam tejto organizácie spočíval predovšetkým v tom, že poskytovala členským štátom priestor k diskusii o aktuálnych problémoch. Schôdzky členov ZEU sa spravidla konali i v predvečer zasadaní Severoatlantickej rady, v rámci ktorej potom mohli Európania prezentovať svoj spoločný postoj, čo zlepšovalo ich pozíciu voči Spojeným štátom. Významnejšiu úlohu sa počas obdobia studenej vojny ZEU v oblasti európskej bezpečnosti zohrať nepodarilo. Skutočnú renesanciu zažíva až v priebehu 90.rokov, kedy dochádza k jej postupnému začleňovaniu do štruktúr Európskej únie.

---

⁶⁵ V decembri 1987 podpisuje americký prezident Raegan so svojim sovietskym partnerom M. Gorbačovom zmluvu o likvidácii pozemných jadrových systémov stredného doletu (INF). Veľmocenská détente, ktorá predznamenala blížiaci sa koniec studenej vojny sa odzrkadľuje i na premene v chápaní významu teritoriálnej obrany a pozornosť Spojených štátov sa začína viac sústreďovať na mimoeurópske záležitosti (viz. iránsko-irácka kríza).

⁶⁶ Výsledkom jednaní ministrov zahraničných vecí a obrany ZEU v októbri 1987 bolo prijatie tzv. Haagskej platformy (Platform on European Security Interests), kde spoločne vyjadrili presvedčenie, že konštrukcia integrované Európy zostane nedokončená, pokiaľ nebude zahrňovať oblasť bezpečnosti a obrany.

Zmluva o Európskej únii z roku 1992, byť len v hrubých náčrtoch, položila základy Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky EU. V deklarácii ZEU, ktorá bola prijatá ministrami obrany ako sprievodný dokument k Maastrichtskej zmluve, členské štáty ZEU vyjadrili súhlas s tým, aby sa organizácia stala obranným pilierom Únie, pri zachovaní inštitucionálnej autonómie. Revitalizácia ZEU a následné prepojenie týchto dvoch organizácií predstavovali v očiach Európanov ďalší dôležitý krok v procese európskej unifikácie a emancipácie od Spojených štátov.

Vytvorením SZBP Európa potvrdila svoje postavenie významného globálneho hráča so širokým spektrom vonkajších vzťahov, ktoré jej umožňujú presadzovať svoju identitu na medzinárodnej scéne. Jedným z prvých krokov v oblasti bezpečnostnej politiky a obrany po podpise Maastrichtskej zmluvy, bolo vydanie Petersberskej deklarácie ZEU v júni 1992, v ktorej členské štáty ZEU definovali hlavné ciele svojej zahraničnej politiky, tzv. *Petersberské úlohy*. Tie predpokladali „využívanie vojenských jednotiek ZEU pre humanitárne a záchranné operácie, mierové operácie a operácie na zvládanie kríz a vynútenia mieru.“⁶⁷ Petersberské úlohy boli inkorporované do SZBP Amsterdamskou zmluvou v roku 1997 revidujúcou Zmluvu o EU. Ku splynutiu ZEU a EU však vďaka nesúhlasu proatlanticky zameraných krajín na čele s Veľkou Britániou nedošlo.

Podobne ako Severoatlantická Aliancia, tak i Spoločenstvo spoločne so ZEU, museli po skončení studenej vojny čeliť rovnakým výzvam, ktoré prichádzali z bývalého komunistického sveta. Obe organizácie prejavili záujem o spoluprácu s novými demokratickými krajinami

---

⁶⁷ Misiak, Slawomir; Politika Řecka ve vztahu k formování Společné bezpečnostní a obranné politiky Evropské Unie, EUROPEUM, 28.4.2003, (zdroj:http://www.europeum.org/disp_article.php?aid=618&lang=en)

strednej a východnej Európy, ale vďaka širokému spektru oblastí vzájomnej spolupráce postupovalo Spoločenstvo voči svojim východným susedom zdržanlivejšie a snáď i s obavami. Tie vyplývali z perspektívy ďalšieho rozširovania ES, čo bolo pre stávajúcu Dvanástku v daných podmienkach nemysliteľné.

Na rozdiel od ES si ZEU pomerne rýchlo vytvorila flexibilný systém rozdeľujúci členstvo do 4 kategórií: okrem plnoprávných členov ZEU organizácia rozlišuje pridružených členov, pozorovateľov a pridružených partnerov, ktorí dohromady reprezentujú celkovo 28 krajín.⁶⁸ Podobne ako reagovala Aliancia na transformáciu bezpečnostného prostredia v Európe v roku 1994 vypracovaním programu Partnerstvo za mier, v tom istom roku nadväzuje ZEU politický dialóg s postkomunistickými krajinami strednej a východnej Európy prostredníctvom tzv. konzultačného fóra, ktoré zahrňovalo štáty, ktoré uzavreli s EU tzv. európsku dohodu o pridružení.⁶⁹ Stabilizácia regiónu strednej a východnej Európy bola jedným z primárnych cieľov jak samotných Európanov tak i Spojených štátov.

Stupňujúce sa násilie na Balkáne a neschopnosť Spoločenstva adekvátne zasiahnuť odhalilo obrovské nedostatky Európanov v oblasti dostupných nástrojov a kapacít k vedeniu jak mierových tak vojenských operácií. Otázka nedostatočných vojenských kapacít je z európskeho pohľadu problémom, ktorý pretrváva prakticky po celé 90.roky až so súčasnosti. Európe sa nepodarilo zmenšiť technologickú priepasť (technological gap) voči USA, a napriek

---

⁶⁸ Medzi pridružených členov (štáty NATO stojace mimo EU) patrila Česká republika, Poľsko, Maďarsko, Island, Nórsko a Turecko. Skupinu tzv. pozorovateľov (štáty EU mimo NATO) tvorili okrem Dánska i postneutrálne štáty Fínsko, Írsko, Rakúsko a Švédsko. Do poslednej kategórie, ktorú predstavujú asociovaní partneri (kandidáti na členstvo v EU a NATO) spadali Litva, Lotyšsko, Estónsko, Slovensko spolu s Bulharskom a Rumunskom, od roku 1996 tiež Slovinsko.

⁶⁹ *Kirchberg Declaration*, WEU Council of Ministers, Luxembourg, 9.5. 1994, in: <http://www.oelog.at/fact/kirchberg.php>, 11.3. 2003

určitým zaznamenaným úspechom⁷⁰ musíme objektívne konštatovať, že v praktickej rovine, t.j. v schopnosti viesť samostatné operácie, ZEU po dlhú dobu stagnovala, zatiaľ čo Aliancia expandovala. Nedostatok vlastných plánovacích a operačných kapacít je jedným z najväčších problémov, ktorým bude projekt EBOP v nasledujúcom miléniu čeliť.

I keď sa vývoj transatlantického spojenectva neobišiel bez väčších či menších trhlín (viz. napr. vystúpenie Francúzska z vojenských štruktúr NATO či odmietanie Nemecka zúčastňovať sa mnohonárodných misií mimo územie Aliancie), rozpory fundamentálnejšieho charakteru možno zaznamenať až v priebehu 80.rokov, kam siahajú korene emancipačného procesu Európanov. Štrukturálne zmeny po skončení studenej vojny spôsobili, že latentné rozpory vo vnútri Aliancie sa znovu vyplavili na povrch a ešte s väčšou naliehavosťou. Krátke obdobie, ktoré nasledovalo bezprostredne po páde Železnej opony, mohlo byť charakterizované ako obdobie chaosu a hľadania bezpečnostných alternatív odpovedajúcich novým podmienkam.⁷¹

Reálnu podobu získavajú európske snahy v podobe SZBP ako 2.piliera EU a v prípade ZEU a NATO v podobe ESDI ako „európskeho piliera NATO“. Oba projekty, jeden vo vnútri Aliancie a jeden stojaci mimo, dokonali vyjadrovali európske ambície stať sa rovnocenným členom NATO a globálnym aktérom v medzinárodných vzťahoch. Ako strategická sa v tomto smere ukázala byť úzka spolupráca Veľkej Británie, Nemecka a Francúzska, byť nachádzanie kompromisu medzi týmito

---

⁷⁰ ZEU sa počas 90.rokov aktívne podieľala na koordinácii námornej blokády v Jadranskom mori, dohliadala na dodržovanie vyhláseného embarga na rieke Dunaj a ustavila policajnú správu v Mostare

⁷¹ Problematikou transatlantických vzťahov po skončení studenej vojny sa obsiahlejšie zaoberá práca Jolyon Howorth „European Defence and the Changing Politics of the European Union: Hanging Together or Hanging Separately? Journal of Common Market Studies, Vol.39, No.4, November 2001, pp.765-89

krajinami, ktoré mali rozdielne zahraničnopolitické preferencie i rozdielne prístupy k bezpečnostnej a obrannej politike, bolo výsledkom zložitých politických jednaní a nemalých ústupkov.

Americko-európske partnerstvo pretrvalo, byť s určitými zmenami, i po skončení studenej vojny. Vzájomná spolupráca, ktorá sa vytvorila v priebehu studenej vojny, dala vzniknúť spoločenstvu „hodnôt a fundamentálnych záujmov“⁷², ktoré zostalo uchované i po zmiznutí spoločného nepriateľa. I keď sme v priebehu 90.rokov boli svedkami pozvoľného procesu osamostatňovania sa Európanov od vojenskej závislosti na USA a postupne i na prostriedkoch NATO i narastania amerického unilateralizmu v zahraničnej a bezpečnostnej politike, neexistuje zatiaľ pádny dôvod očakávať pretrhanie týchto dlhodobých transatlantických väzieb.

---

⁷² Pachta (2005) str. 6

3. EBOP Z POHLADU VEĽKEJ TROJKY-NÁRODNÉ PERSPEKTIVY

Keď v roku 1997 novozvolená vláda Veľkej Británie predstavila svoju oficiálnu pozíciu v rámci blížiacej sa medzivládnej konferencie v Amsterdame⁷³, kde dôrazne odmietla začlenenie oblasti obrany do kompetencií EU a spojenie ZEU so štruktúrami Únie, mnoho zástancov politickej integrácie (predovšetkým však Francúzsko a SRN) prijalo tento fakt ako nepochopiteľný krok vzad v procese budovania európskej bezpečnostnej a obrannej politiky. Po tom, čo sa Európe úspešne podarilo na pôde NATO položiť základy ESDI, Blairovo nesúhlasné stanovisko voči napredovaniu bezpečnostného a obranného projektu EU bolo v očiach väčšiny proeurópsky orientovaných zemí veľkým sklamaním.

Sklamanie z britského zdržanlivého stanoviska však netrvalo dlho. Už v priebehu nasledujúceho roku, najprv na neformálnom stretnutí v rakúskom Portschach⁷⁴ a formálne počas dvojstranného summitu v Saint- Malo, Británia spoločne s Francúzskom pokladajú základný kameň európskej bezpečnostnej a obrannej politiky.⁷⁵ Veľká Británia tak po dlhých rokoch neochvejného odmietania vzdať sa časti svojej suverenity v prospech prehlbovania európskej integrácie, vyslala v Saint-Malo svojim partnerom jasný signál, že je odhodlaná aktívne prispieť k naplneniu spoločných

---

⁷³Pozícia Labour Party nadväzovala na memorandum (prijatom v súvislosti s blížiacou sa ICG 1996), v ktorom britská vláda dôrazne odmietla navrhované zlúčenie ZEU a EU s tým, že oblasť európskej obrany by mala do budúcnosti zostať výlučne v kompetencii existujúcich bezpečnostných organizácií- ZEU a NATO. (In: United Kingdom- White Paper on the 1996 Intergovernmental Conference Volume II)

⁷⁴ Na neformálnom zasadaní ER v októbri 1998 Veľká Británia po prvý krát oficiálne prezentovala svoje kladné stanovisko voči myšlienke európskej obrannej identity. Britská ochota podporiť projekt EBOP (za podmienky, že neohrozí fungovanie NATO) bola vyjadrením radikálnej zmeny dovtedajšieho prístupu Británie voči otázkam „autonómnej“ európskej bezpečnosti.

⁷⁵ *Joint declaration on European Defence*. British-French summit, St-Malo, 3-4 December 1998 In: Chaillot Paper 47, Institute for Security Studies of WEU, 2001

cieľov v oblasti bezpečnosti a obrany, ktoré, byť iba vágne, definovala Maastrichtská zmluva.

So svojim politickým predsavzatím „hrať v Európe vedúcu úlohu“⁷⁶ Británia ako tretí najväčší hráč posilnila francúzsko- nemecký tandem, ktorý bol tradične považovaný za motor celého integračného procesu. Týmto „revolučným“ obratom britskej zahraničnej politiky na sklonku 90.rokov vzniká tzv. *Veľká trojka*, o ktorej sa s postupom času neuvažuje iba v spojitosti s realizáciou projektu EBOP (a vôbec celej SZBP), ale i v súvislosti s novými formami riadenia rozšírenej EU 25/27, kde by mohla zohrať rozhodujúcu úlohu.⁷⁷

Dostávame k samotnému jadrú tejto práce, ktorej cieľom je priblížiť proces budovania európskej bezpečnostnej architektúry z pohľadu troch kľúčových aktérov- Veľkej Británie, Francúzska a Nemecka. Nasledujúci text je venovaný analýze zahraničnej politiky i vnútro politickej situácie krajín *Veľkej trojky* s jej dopadmi na realizáciu projektu Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky.

Veľká trojka reprezentuje krajiny, ktoré vďaka svojej ekonomickej a vojenskej sile a vďaka svojej politickej váhe v medzinárodných vzťahoch budú prirodzene dominovať zahraničnej politike EU. V súvislosti s realizáciou projektu EBOP je teda ešte viac zrejmé, že bude závislá na účasti najväčších európskych členov. Jedine za spoločného aktívneho úsilia krajín *Veľkej trojky* je možno zaistiť projektu EBOP relevantnú politickú váhu, ktorá by mu zaručila

---

⁷⁶ Predvolebný program T. Blaira bol v otázke vzťahu Británie k Európskej únii celkom jasný a stručný. Ciele New Labour v tomto smere najviac vystihuje slogan: „Poskytneme Británii vedúcu úlohu v Európe, ktorú ona i Európa potrebujú“. Zdroj:<http://www.psr.keele.ac.uk/area/uk/man/lab97.htm>

⁷⁷ Úvahy o silnom vedení sú jednou z kľúčových otázok rozšírenej Únie. O vedúcej úlohe Veľkej trojky sa uvažuje ako o jednej z alternatív, ako predísť zablokovaniu integračného procesu po rozšírení a pri stále zložitejších rozhodovacích procedúrach. Proti týmto úvahám vystupujú najmä ostatné veľké krajiny -Španielsko, Taliansko a Poľsko- ktoré požadujú väčšiu politickú účasť na ďalšom vývoji Európy.

podporu ostatných členských krajín, a rovnako vyslala signál smerom navonok, že Európa ako celok je odhodlaná sa stať významným aktérom medzinárodnej politiky.

Z hľadiska naplňovania cieľov EBOP sa krajiny *Veľkej trojky*, výkonnosťou svojich ekonomík a technologicko-priemyslovou základňou, najväčšou mierou podieľajú na poskytovaní potrebných prostriedkov a kapacít, ktoré vyžadujú moderné mierové a vojenské operácie. V politickej rovine účasť *Veľkej trojky* dodáva projektu EBOP potrebnú legitimitu a zabezpečuje efektívne vedenie.

3. 1. VEĽKÁ BRITÁNIA

Postoj Veľkej Británie má pre realizáciu projektu EBOP kľúčový význam. Účasť Britov na budovaní autonómnej bezpečnostnej a obrannej politiky je neodmysliteľná hneď z niekoľkých dôvodov: Spomedzi všetkých členských krajín EU jediná Británia disponuje modernizovanou, technologicky vybavenou armádou, schopnou viesť vojenské operácie nového typu kdekoľvek na svete. Vysoká úroveň vojenských kapacít a tradične úzke spojenectvo so Spojenými štátmi, zaisťuje Británii veľkú politickú váhu nielen na európskom kontinente ale i vo svete. Zapojenie sa Británie do projektu EBOP má okrem jeho praktickej realizácie význam i tým, že svojim globálnym rozmerom posilňuje legitimitu EBOP v očiach ostatných krajín EU a vzbudzuje rešpekt medzinárodného spoločenstva.

Projekt EBOP sa svojej realizácie dočkal vďaka „revolúcii“ v tradičnej britskej zahraničnej politike po nástupe New Labour, ktorá po dlhom období v opozícii s vysokým náskokom porazila v parlamentných voľbách v máji 1997 čoraz viac euroskepticky naladenú Konzervatívnu stranu⁷⁸. Podpory projektu EBOP sa zo

---

⁷⁸ V celonárodných voľbách Labour Party získala z celkového počtu 659 miest 418 kresiel, Konzervatívna strana sa prepadla na 165 kresiel, proeurópski

strany Veľkej Británie dostalo vďaka nebývalému proeurópskemu „nadšeniu“ Tonyho Blaira a na základe kombinácie prebiehajúcich udalostí v bývalej Juhoslávii a s nimi súvisiacou zmenou politických preferencií, ktoré si postupne predstavíme.

Prístup Veľkej Británie voči európskej integrácii bol od počiatku ovplyvnený vnútorným rozporom medzi snahou stať v centre európskeho diania a byť súčasťou integračného projektu, a medzi neskrývanou nedôverou voči nadnárodným inštitúciám, stelesňujúcich centralizovanú moc oslabujúcu suverénne práva národných parlamentov⁷⁹. Zatiaľ čo politika Konzervatívcov tradične zaujímala voči prehľbovaniu integračného procesu Európy zdržanlivý postoj, predstavy súčasného predsedu vlády T. Blaira o význame projektu EBOP a obecné o úlohe Británie v európskych záležitostiach, obnovili na kontinente nádeje o možnom završení integračného procesu v podobe politickej únie.

Britský zdržanlivý postoj voči myšlienke spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky a možnosti vytvorenia autonómnej európskej obrany vyplýval zo samotnej podstaty britského parlamentarizmu a vnútorného presvedčenia, že výkon zahraničnej (bezpečnostnej a obrannej) politiky je výrazom fundamentálnych práv každého suverénneho štátu. Z toho dôvodu bolo pre Britániu nemysliteľné, aby v tak citlivej oblasti došlo k presunu kompetencií na komunitárne orgány, ktoré by nahradili strategické národné záujmy logikou bruselských inštitúcií. Ďalším nemenej dôležitým faktorom v súvislosti s realizáciou projektu EBOP bola tradičná

Liberálni Demokrati obsadili 46 kresiel.
Zdroj:<http://www.psr.keele.ac.uk/area/uk/uktable.htm>

⁷⁹ Odmietavý postoj KS najviac vystihujú slová premiérky Margaret Thatcherovej, ktoré adresovala Dolnej snemovni parlamentu: „Predseda Európskej komisie pan Delors raz na tiskovej konferencii povedal, že si praje, aby sa Európsky parlament stal demokratickým orgánom Spoločenstva. Chce, aby Európska komisia bola výkonným orgánom a Rada ministrov senátom. NE, NE, NE.“ Zdroj: Thatcher, M (1992): *The Downing Street Years*, Harper Collins, Londýn, str.873)

orientácia britskej bezpečnostnej politiky na USA a NATO. Transatlantické spojenectvo z pohľadu Británie nestratilo svoju relevantnosť ani po skončení studenej vojny, naopak neotrasiteľnosť Aliancie bola jednou z hlavných podmienok, na základe ktorých Británia pristúpila k budovaniu európskeho obranného piliera (ESDI). „Zvláštny vzťah“ britskej zahraničnej politiky a politiky USA dokazuje aj ich koherentný postoj k širokému spektru zahraničnopolitických otázok, a predovšetkým ich koaličný postup pri riešení vzniknutých kríz a konfliktov.⁸⁰

3.1.1. VZNIK EURÓPSKEJ ÚNIE- SPOLOČNÁ ZAHRANIČNÁ A BEZPEČNOSTNÁ POLITIKA

Počiatky politickej integrácie po skončení studenej vojny je potreba chápať v náväznosti na procesy prebiehajúce v ostatných oblastiach európskej spolupráce. Z pohľadu Veľkej Británie boli ciele medzivládnej konferencie (ICG, Intergovernmental Conference), plánovanej na rok 1991 v holandskom Maastrichte, príliš ambiciózne a nezlučiteľné s britskými záujmami. Ani umiernennejšie konzervatívne krídlo Johna Majora, ktorý v novembri 1990 vystriedal v kresle premiéra „železnú lady“ Margareth Thatcherovú, nehodlalo príliš ustúpiť nátlaku európskych „federalistov“, ktorí si od ICG sľubovali výrazné zintenzívnenie a prehĺbenie európskeho integračného procesu.

Počas príprav Británie pedchádzajúcich maastrichtskú ICG došlo v „európskej otázke“ k ďalšiemu rozkolu ideí vo vnútri Konzervatívnej strany (ktorý bol prítomný už za vlády bývalej premiérky). Zatiaľ čo z jednej strany začínajú zaznievať varovné hlasy, že britská politika svojim negatívnym postojom vytvára „dvojrýchlostnú Európu“, ktorá sa Británii stále viac vzdáva, opačná strana (nutné dodať že stále

---

⁸⁰ Ako príklad môžeme uviesť vytvorenie anglo-americkéj koalície počas vojny v Zálive v roku 1991 alebo britskú vojenskú podporu USA v Iraku v roku 2003, ktorá spôsobila rozkol v RB OSN i naprieč krajinami EU.

väčšinová) Konzervatívcoi si vo svojom názore na vzťah Británie k zbytku Európy naďalej udržovala rezervovaný odstup. S vedomým si svojich straníckych „záväzkov“ i skutočnosti, že bude musieť čeliť veľkému tlaku zo strany svojich európskych partnerov, odchádza Major do Maastrichtu, aby sa pokúsil vyjednať pre Britániu akceptovateľné výnimky, ktoré by zároveň neodstavili Britániu na druhú koľaj.⁸¹

Veľká Británia sa počas maastrichtských jednaní ocitla v neľahkej pozícii. Major bol nútený vetovať jak vstup Británie do hospodárskej a menovej únie⁸², tak i nepridať svoj podpis pod stanovy európskej Sociálnej charty, ktorá by negatívne ovplyvnila prebiehajúce reformy trhu práce. I vzhľadom k tomu, že sa Británia svojim negatívnym stanoviskom ocitla prakticky osamotená v opozícii, podarilo sa Majorovi vybojovať „svoje“ výnimky len za cenu ústupkov v iných oblastiach. Jedným z týchto britských ústupkov bol i súhlas s vytvorením 2. a 3. piliera EU, byť Británia v bezpečnostných otázkach nemienila akokoľvek narušiť svoj „*special relationship*“ s USA a trvala do budúca výhradne na spolupráci na medzivládnom princípe.⁸³

Udalosti, ktoré nasledovali v období po podpise Maastrichtskej zmluvy mali pre britskú ekonomiku a vo finále i pre stávajúcu konzervatívnu vládu negatívny dopad. Británia začala pociťovať nepriaznivé dôsledky postupného dokončovania vnútorného trhu

---

⁸¹ Booker, CH., North, R.: Skryté dejiny evropské integrace od roku 1918 do současnosti, Barrister & Principal, 2006, str. 303-317

⁸² Plánom Británie bolo vstúpiť do počiatočnej fázy HMU a potom sa pokúsiť prechod do ďalšej fázy čo možno najviac pozdržať. Prijatie jednotnej meny nebolo nikdy v britskom záujme.

⁸³ V takomto pojatí možno považovať okolnosti vzniku SZBP skôr za „tolerovateľné zlo“ než za oblasť, ktorá by mala aktívnu britskú podporu. Podrobnejšie informácie o vzniku SZBP počas ICG v Maastrichte poskytuje autobiografia: *John Major- An Autobiography*, HarperCollins, Londýn 1999, str. 231-243

a prísnych podmienok vyplývajúcich z ERM⁸⁴. Nútený odchod Británie z ERM v roku 1992⁸⁵ spolu s množstvom regulačných smerníc, ktoré sa neúprosne hrnuli z Bruselu a zasahovali do každodenného života britských výrobcov a spotrebiteľov, vyvolal v krajine hlbokú nespokojnosť s vládnu politikou. Pre Konzervatívnu stranu, v ktorej vlastných radách sa v tej dobe stále stupňovali protichodné názory na európsku otázku, to znamenalo stratu dôvery, z ktorej sa už nespamätala. V parlamentných voľbách 1997 ju drvivou väčšinou porazila Labour Party, ktorá paradoxne bola voči európskej spolupráci oveľa viac naklonená. "Európski politici Blairovo víťazstvo prijali s veľkou úľavou."⁸⁶

3.1.2. BRITSKÝ OBRAT

Vznik európskej bezpečnostnej a obrannej politiky sa obecné spája so závermi britsko-francúzskeho summitu v Saint-Malo v decembri 1998. V sprievodnej deklarácii obe krajiny spoločne podporili myšlienku „autonómnej“ bezpečnostnej a obrannej politiky, ktorá v sebe implikovala vybudovanie príslušných inštitucionálnych štruktúr a vojenských kapacít, s ohľadom na existujúce prostriedky ZEU a v súlade so záväzkami vyplývajúcimi z fungovania Severoatlantickej aliancie, ktorá naďalej zostáva primárnym garantom európskej bezpečnosti.⁸⁷

Názory na proeurópsky obrat britskej politiky sa rôznia. Bolo úmyslom Británie vraziť klin medzi príliš úzke spojenectvo Nemecka a Francúzska, ktoré po studenej vojne zintenzívnilo svoju vzájomnú

---

⁸⁴ ERM= Exchange Rate Mechanism- kurzový mechanizmus vytvorený v súvislosti so zavedením bezhotovostnej ECU (European Currency Unit), ktorý fixuje zúčastnené meny na ECU v rámci tzv. fluktuatívneho pásma. Každá mena má stanovenú centrálnu paritu oproti ECU a šírku fluktuatívneho pásma pre pohyb devízového kurzu.

⁸⁵ Booker, CH., North, R. (2006), str. 324-327

⁸⁶ Tamtéž, str.384

⁸⁷ *Joint declaration on European Defence*. British-French summit, St-Malo, 3-4 December 1998

spoluprácu a postupne smerovalo k vytvoreniu potenciálneho „jadra Európy“⁸⁸ , alebo racionálne uvedomenie si, že Spojené štáty nebudú automaticky zaručovať bezpečnosť Európy, ako tomu bolo počas studenej vojny? (Howorth, Khol)

Jolyon Howorth vo svojej práci *Britain, France and the European Defence Initiative*⁸⁹ definuje príčiny a význam summitu v Saint-Malo na základe štyroch oblastí: Za prvé, Británia reagovala na zmeny bezpečnostného prostredia po studenej vojne a s ním súvisiacim klesajúcim americkým záujmom o Európu. Po odoznení bezprostrednej hrozby po rozpade východného bloku, USA od Európy očakávali, že prevezme väčší podiel zodpovednosti a nákladov na vlastnú bezpečnosť.

Za druhé, Saint-Malo sa ukázalo byť výrazom silnej politickej vôle nájsť spoločný postoj a spolupracovať v tak citlivej oblasti, akou je bezpečnosť a obrana. Obe krajiny zvážili vzájomné argumenty a prehodnotili svoje dovtedajšie stanovisko. Francúzsko prehodnotilo svoj postoj voči NATO, ktoré malo do budúcnosti naďalej zohrávať úlohu garanta európskej bezpečnosti (o čom svedčí i návrat Francúzska do NATO v roku 1995), Británia sa naopak priklonila k francúzskej vízii Európy ako plnohodnotného aktéra na medzinárodnej scéne.

Za tretie, Británia si začala uvedomovať, že EBOP umožní efektívny a dynamický bezpečnostný dialóg medzi Bruselom a Washingtonom v duchu rozvíjajúcich sa transatlantickým vzťahov. Významnú úlohu v tomto smere zohrali aj samotné Spojené štáty, ktoré

---

⁸⁸ Krátko pred summitom v Saint-Malo navštívil francúzsky prezident Chirac Postupim, pri príležitosti jeho návštevy sa obe krajiny utužili vo svojom priateľskom spoločenstve a vyjadrili svoje odhodlanie stať sa pomyselným motorom v procese európskej integrácie. Zdroj: *Final Declaration*. Franco-German summit Potsdam, 1 December 1998

⁸⁹ Howorth, Jolyon: *Britain, France and the European Defence Initiative*. Survival, vol.42,no.2, Summer 2000, pp.33-55

avizovali a počas summitu NATO vo Washingtone v roku 1999 oficiálne vyslovili svoje pozitívne stanovisko voči relatívne autonómnej EBOP.

Štvrtým významným dôsledkom Saint-Malo sa stala jeho časová neohraničenosť, ktorá vďaka absencii pevného časového plánu umožní v oblasti budovania EBOP postupovať po menších ale istých krokoch. Z hľadiska budovania spoločných vojenských kapacít tento prístup podporuje integráciu „zdola“, to znamená rozvíjanie spolupráce na úrovni armádneho a služobného personálu, organizáciu spoločných cvičení a spoluprácu v oblasti logistiky atď.

Z dlhodobého hľadiska záviselo budovanie autonómnej EBOP primárne na zmene prístupu Veľkej Británie, ktorá sa priklonila k názoru, že EBOP NATO neohrozí, ale naopak prispeje k jeho posilneniu. Vybudovaním príslušných kapacít a posilnením schopností EU by Európa mohla prispievať väčším dielom k spoločným operáciám NATO. Tým by dosiahla vyrovnanejšiu pozíciu vo vnútri Aliancie a mohla byť na druhej strane Atlantiku vnímaná ako rovnocenný a prínosný partner (Khol,2002). Na základe tohto názoru by realizácia projektu EBOP mohla dodať nový impulz do prebiehajúcej debaty v americkom Kongrese o rozložení nákladov v rámci Aliancie (*burden-sharing*), v rámci ktorej sa ozývali i názory podporujúce myšlienku prípadného stiahnutia sa USA z Európy.

Oblasť bezpečnostnej a obrannej politiky sa rovnako ukázala byť pre Britániu možnosťou jak realizovať vlastné predstavy o svojej vedúcej úlohe v Európe. Podobne ako predtým jeho konzervatívny predchodca John Major, i Blair sa ocitol voči svojim európskym partnerom v izolácii v oblasti kľúčových integračných projektov, akými boli budovanie Hospodárskej a menovej únie a Schengenského systému. Oblasť EBOP preto pre Britániu

predstavovala jedinečnú možnosť, kde by mohla využiť svojej politickej váhy a vojenských kapacít, a vykompenzovať svoju neúčast' na ostatných integračných projektoch, a tým udržať tempo s kontinentálnou Európou. Zmenou svojho prístupu k americko-európskym vzťahom a podporou projektu EBOP sa Blairovi podarilo dosiahnuť toho, o čo sa pokúšal John Major, keď v roku 1991 prehlásil: „To, čoho chcem pre Britániu v Európskom spoločenstve dosiahnuť, možno formulovať jednoducho. Chcem, aby sme boli tam, kde je naše miesto- v samom strede Európy.“⁹⁰

3.2. FRANCÚZSKO

Francúzska zahraničná politika sa tradične orientovala na vzájomnú spoluprácu európskych zemí. Francúzsko stálo u zrodu európskej integrácie na počiatku 50.rokov, a dodnes má tendencie považovať integračný projekt za „svoje dieťa“⁹¹. Európska integrácia nepredstavovala v očiach Francúzov iba možnosť ako hospodársky obnoviť krajinu a dlhodobo sa vysporiadať s „nemeckou otázkou“ po skončení druhej svetovej vojny- s postupom času začali Francúzi na európsku integráciu nazerať ako na príležitosť ako znovu dosiahnuť svoju politickú veľkosť a upevniť svoj vplyv. Tejto zahraničnopolitickej stratégie sa koncom 50.rokov plne chopil generál Charles de Gaulle, ktorý prostredníctvom spolupráce európskych zemí „systematicky usiloval o znižovanie závislosti západnej Európy na USA a o to, aby Európa hrala samostatnejšiu úlohu vo svete“⁹².

De Gaullova zahraničná a bezpečnostná politika, ktorá ovplyvnila bezpečnostnú stratégiu Francúzska po celé nastupujúce generácie, spočívala predovšetkým na dvoch základných pilieroch- vlastníctvu

---

⁹⁰ John Major, Bonn, 11.marec 1991

⁹¹ Defrages. P.M.: *La France et l'Europe: l'inévitable débat*, Politigue étrangere, č.4, 2002p

⁹² Eichler, J.: *Francie- duraz na mezivládní rámec SZBP a EBOP*, str.31

jadrových zbraní a vlastnej nezávislej jadrovej doktríny.⁹³ Francúzska jadrová doktrína ako oblasť strategických národných záujmov po celé obdobie studenej vojny spadala pod národné velenie a bola tak demonštráciou francúzskej politickej váhy nielen v oblasti medzinárodných vzťahov, ale i tvárou v tvár jeho najväčšiemu európskemu rivalovi- Veľkej Británie.

Jedným z hlavných rysov nového usporiadania medzinárodných bezpečnostných vzťahov po skončení studenej vojny bol medzi iným i obecný odklon bezpečnostných úvah od využitia vojenských prostriedkov. Vývoj medzinárodných vzťahov na počiatku 90.rokov naopak vyzdvihol význam ekonomických nástrojov a vytvoril priaznivé podmienky pre ďalšie posilnenie európskej spolupráce. Pre francúzsku zahraničnú a bezpečnostnú politiku znamenal koniec studenej vojny zásadný zlom- národná jadrová doktrína stratila na svojej strategickej výnimočnosti a francúzska ekonomická sila len sťažka držala krok so znovu zjednoteným Nemeckom, ktoré by do budúcnosti mohlo vystriedať Francúzov v ich vedúcej úlohe a stať na čele integračného procesu.

3.2.1. KONIEC STUDENEJ VOJNY A NOVÉ PERSPEKTÍVY

Debata o ďalšom smerovaní zahraničnej politiky Francúzska po skončení studenej vojny v mnohých aspektoch pripomínala debatu o založení Európskeho obranného spoločenstva v 50.rokoch.⁹⁴ Ústrednou zahraničnopolitickou témou na počiatku 90.rokov bol návrh Zmluvy o EU, ktorá sa síce ešte priamo netýkala problematiky európskej obrany, nič menej s ňou v ustanoveniach

---

⁹³ Od svojho nástupu do funkcie prezidenta sa de Gaulle pokúšal budovať Francúzsko ako veľmoc so silnou armádou a s nezávislou zahraničnou politikou. Pár rokov nato, čo zahájil de Gaulle francúzsky jadrový program (1961), Francúzsko vystúpilo z vojenských zložiek NATO (1966).

⁹⁴ Stahl,B; Boekle,H; Nadoll,J; Jóhannesdóttir,A.: *Understanding the Atlanticist-Europeanist Divide in the CFSP: Comparing Denmark, France, Germany and the Netherlands*, European Foreign Affairs Review 9/2004, pp.417-441

o SZBP do budúca počítala. Po tom, čo sa podarilo Zmluvu v Národnom zhromaždení obhájiť a Francúzi sa rozhodli pokračovať cestou prehĺbovania európskej integrácie, stali sa najhorlivejšími priaznivcami projektu EBOP, ktorý by s postupom času mohol stať platformou pre vznik európskej obrannej únie.

Jedným z prioritných zahraničnopolitických krokov Paríža v 90.rokoch bolo obnovenie iniciatív na európskej úrovni smerujúcich k prehĺbeniu politickej spolupráce. Za týmto účelom boli posilnené i bilaterálne vzťahy s Nemeckom, ktoré vďaka svojej silnej pozícii v Európe po svojom zjednotení a vďaka silne prointegračne orientovanej zahraničnej politike, predstavovalo pre Francúzov vhodného partnera pre realizáciu vlastných plánov.

Keď na sklonku roku 1998 Veľká Británia avizovala v rakúskom Portschach svoj „návrat do Európy“, a vyjadrila politickú vôľu podieľať sa na procese budovania európskej obrany, Francúzi túto iniciatívu uvítali a sami sa hneď aktívne ujali ďalšieho rozvoja projektu EBOP prostredníctvom bilaterálnych jednaní⁹⁵. K Nemecku, ktoré bolo tradične po boku Francúzska hybnou silou celého integračného procesu, tak pribudol Francúzsku i strategický partner, ktorý na rozdiel od „civilného“ Nemecka disponoval potrebnými prostriedkami a kapacitami, bez ktorých by bola realizácia EBOP nemysliteľná.

Francúzsko obratne využilo svoje postavenie prostredníka a úspešne lavírovalo medzi Berlínom a Londýnom, v ktorých povzbudzovalo vzájomnú rivalitu. Nemecko v plánoch Francúzov zostalo privilegovaným parterom v oblasti priemyselnej a technologickej spolupráce, zatiaľ čo Británia predstavovala

---

⁹⁵ Po neformálnej schôdzke v Portschach s T.Blairom Francúzsko podniklo šnúru bilaterálnych jednaní s: Veľkou Britániou v Saint-Malo (1998) a Londýne (1999), s Nemeckom v Toulouse (1999) a s Talianskom v Nimes (1999)

hlavného spojenca v oblasti vojenských nástrojov.⁹⁶ I keď sa Paríž v procese európskej integrácie orientuje predovšetkým na úzku spoluprácu s Berlínom⁹⁷, v otázke budovania EBOP vsádza na politickú váhu Veľkej Británie a úlohu *Veľkej trojky* v oblasti rozhodovania o dôležitých zahraničnopolitických otázkach.

Intenzívne diplomatické úsilie Paríža v oblasti budovania EBOP sa zavŕšilo počas zasadania Európskej rady 3.-4. 6.1999 v Kolíne nad Rýnom a o necelých štrnásť mesiacov neskôr počas summitu v Helsinkách. V Kolíne členské štáty EU jednotne vyjadrili podporu *autonómnej* európskej bezpečnostnej a obrannej politiky a dohodli sa na spoločnej stratégii a cieľoch, ktoré chcú v oblasti bezpečnosti a obrany spoločnými silami dosiahnuť.

3.2.2. FRANCÚZSKE PREDSTAVY O EBOP

Francúzska podpora projektu EBOP vychádza zo základnej premisy francúzskej zahraničnej politiky, ktorá už od obdobia studenej vojny usilovala pozdvihnúť integrujúcu sa Európu v globálnu politickú a vojenskú mocnosť, nezávislú na politike Spojených štátov (*Europe as a third force*)⁹⁸. Francúzsko (podobne ako SRN) preferuje širšie pojmie EBOP, ktoré pokrýva vojenské i nevojenské aspekty európskej bezpečnosti, medzi ktoré zahrňuje „využívanie celej škály diplomatických, ekonomických a vojenských prístupov ku krízam, ktoré by mohli ohroziť záujmy Európy alebo jej bezpečnosť.“⁹⁹

---

⁹⁶ Thorel, Julien: *Francie, Německo a Evropská bezpečnostní a obranná politika (1998-2002). Je francouzsko-německý tandem úspěšný i za vlády Gerharda Schrödera?*

Zdroj: <http://www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=654>, 21.3.2003

⁹⁷ Tesné francúzsko-nemecké partnerstvo sa udržalo i po nástupe Gerharda Schrödera do funkcie spolkového kancelára. Napriek určitému počiatočnému váhaniu sa SPD rozhodla pokračovať v línii udržovania francúzsko-nemeckého vedúceho tandemu a zostať na čele európskej politiky.

⁹⁸ Stahl, B; Boekle, H; Nadoll, J; Jóhannesdóttir, A., str. 437

⁹⁹ Jospin, L.: *La politique de défense de la France*. Défense nationale, 11/2000, str.9

Rozmanitosť vonkajších vzťahov EU a európska kooperatívna politika voči tretím krajinám odlišujú Európu od ostatných regionálnych organizácií. Európska únia, ktorá sa od počiatku profilovala predovšetkým ako ekonomické spoločenstvo a civilná mocnosť, disponuje širokou škálou nevojenských prostriedkov, využitím ktorých môže, jak často zaznieva vo francúzskych argumentoch, prekonať i NATO.¹⁰⁰

Francúzske predstavy o podobe európskej bezpečnostnej a obrannej politiky (o ktorej Francúzi majú tendencie obecné hovoriť ako o európskej obrane- *défense européenne*) sa točili okolo predpokladu, že EBOP a jej novovzniknuté inštitúcie sa pretransformujú v rozhodujúcu vojenskú silu v Európe, ktorej obranu by mali sami „pod patronáciou.“¹⁰¹ Inými slovami, prostredníctvom EBOP má v Európe vzniknúť obranná aliancia, kde by Francúzsko hralo rovnakú úlohu, akú Spojené štáty zastávajú v NATO (*France as a Great Power*).¹⁰²

V súlade s oslabovaním hegemónneho postavenia USA v otázkach európskej bezpečnosti Francúzsko kladie u EBOP veľký dôraz na prívlastok „autonómna“. Európska únia má podľa francúzskych predstáv byť schopná zasahovať v prípade potreby, to znamená v jak prípade mierových tak i vojenských misií, úplne samostatne. Dôkazom tohto francúzskeho prístupu je jedno z mnohých prehlásení prezidenta Chiraka o potrebe autonómnej EBOP, v rámci ktorých neochvejne prízvukuje, že „obrana Európy by samozrejme mala spočívať na koordinácii s Alianciou, ale pokiaľ sa jedná o jej rozpracovanie a realizáciu, potom musí byť nezávislá na velení NATO.“¹⁰³ K dosiahnutiu tohoto cieľa Francúzsko od počiatku

---

¹⁰⁰ Eichler, J. (2002), str. 37-38

¹⁰¹ Thorel, J., (2003)

¹⁰² Stahl, B; Boekle, H; Nadoll, J; Jóhannesdóttir, A., str. 438

¹⁰³ Zecchini, L.: *Les rapports difficiles de la défense européenne et de l'OTAN. Le Monde*, 8, 12, 2000

90.rokov vynakladá značné úsilie a vsádza do hry svoju politickú prestíž.

Napriek vysokej podpore, ktorej sa projektu EBOP dostáva do zo strany Francúzska, Francúzi v oblasti bezpečnosti a obrany naďalej kladú zvýšený dôraz na spoluprácu založenú na medzivládnom princípe (čo zostáva i jednou zo základných požiadaviek Veľkej Británie). Francúzsko chápe budovanie európskej bezpečnostnej a obrannej politiky predovšetkým ako politický proces, ktorý treba usmerňovať politickými prostriedkami. Z tohto dôvodu Francúzsko volí variantu, ktorá ponecháva rozhodovanie o bezpečnostných otázkach v kompetencii vlád jednotlivých členských krajín, ktoré si uchovávajú svoju plnú suverenitu (*preservation of France*).¹⁰⁴ Francúzsko v prvom rade zdôrazňuje úlohu Európskej rady (na najvyššej úrovni), význam komunitárnych orgánov EU v oblasti EBOP má spočívať predovšetkým v koordinácii a implementácii už dohodnutých politických rozhodnutí.

Francúzsko je v oblasti EBOP obecné naklonené k formulácii dlhodobých a ambiciózných stratégií, čo možno najlepšie dokladovať na početných vyhláseniach francúzskych politických špičiek.¹⁰⁵ Faktom ale zostáva, že Francúzsko usiluje na európskej úrovni o presadenie obsahovo náročných projektov i v oblastiach, kde Európa stále neprelomila svoju závislosť na USA, respektíve na prostriedkoch NATO. Vďaka svojej prílišnej „horlivosti“, ktorá niekedy hraničí so zahľadenosťou do seba samej a do vlastných predstáv o budúcom smerovaní európskej integrácie, francúzska politika nezriedka vyvoláva pochybnosti, či projekt EBOP má slúžiť záujmom Európy alebo záujmom Francúzska a jeho

---

¹⁰⁴ Stahl,B; Boekle,H; Nadoll,J; Jóhannesdóttir,A., str. 438

¹⁰⁵ Ako príklad môžeme uviesť francúzsky „Action Plan“ (J.Chirak), plán „obrannej eurozóny“ (M.Barnier), alebo plán „Európskej bezpečnostnej a obrannej únie“ (gen.Morillon)

zahraničnopolitickým cieľom.¹⁰⁶ Z uvedených dôvodov býva Paríž najčastejšie terčom kritiky zo strany svojich európskych partnerov.

Vrátiac sa späť k francúzskej vnútro politickej debate v priebehu 90.rokov, môžeme konštatovať, že proeurópska zahraničná politika si vo Francúzsku udržuje obecnú podporu. Nakoľko Francúzsko považuje budovanie EBOP za súčasť svojich národných záujmov, zahraničnopolitické preferencie ľavicových i pravícových politických strán (s výnimkou krajnej pravice) sa v otázke smerovania európskej integrácie pohybujú v relatívne nemennom kurze.¹⁰⁷ Koniec koncov i tendencie Francúzska smerujúce k formulovaniu dlhodobých politicky záväzných stratégií v oblasti „európskej obrany“ sú do veľkej miery výrazom konsenzu naprieč domácim politickým spektrom.

V súvislosti s ďalším vývojom európskej integrácie je pravdepodobné, že „EU bude hlavným prostredím k presadzovaniu zahraničnopolitických a bezpečnostných ambícií Francúzska.“¹⁰⁸ Francúzsky prístup k projektu EBOP však možno chápať dvoma spôsobmi: jednak v súvislosti s budovaním európskej *identity*, kde hlavným cieľom Francúzska zostáva „aby spoločná obranná politika prispievala k posilňovaniu vnútornej súdržnosti Únie a aby

---

¹⁰⁶ Francúzska priamočiarosť nezriedka vyvoláva podozrenie, že Francúzsko budovaním EBOP sleduje iba vlastné mocenské ambície a požaduje od európskej integrácie viac než môže samo ponúknuť. Osobná roztržka francúzskeho prezidenta (J.Chirak) a premiéra (L.Jospin) ohľadne rozdelenia zahraničnopolitických kompetencií počas zasadania ICG v Nice, rovnako ako i francúzske často arogantné vystupovanie voči menším a budúcim členským krajinám nielen že zdiskreditovali Francúzov o očiach ich partnerov a boli i nemalým sklamaním francúzskej verejnosti.

¹⁰⁷ V súvislosti s budúcim vývojom európskej integrácie sa parlamentné strany obecne prikláňajú ku konceptu tzv. viacrýchlostnej Európy. Prezident Chirak vo svojom prejave pred nemeckým Spolkovým snemom (27.6.2000) mimo iné navrhol vytvoriť tzv. „pioniersku skupinu“ zemí, ktoré vyjadrili ochotu podieľať sa po boku Francúzska a SRN na prehľbovaní európskej integrácie. Ústrednou myšlienkou tohto konceptu bolo umožniť „priekopníckym štátom“ udržať tempo európskej integrácie na stávajúcej úrovni, a zároveň podporovať rozvoj spolupráce i u ostatných (menej aktívnych) členov.

¹⁰⁸ Eichler, str. 40

Európanom dávala pocit, že patria do rovnakého spoločenstva hodnôt, ktoré musia byť spoločne bránené“¹⁰⁹

Druhý spôsob, jak možno interpretovať francúzsky prístup k budovaniu EBOP, sa vzťahuje k *zahraničnopolitickým preferenciám* Francúzska a už spomínaných predstáv o globálnom rozmere európskej politiky. Francúzsky scenár ohľadom ďalšieho smerovania EBOP zhrnul prezident Chirac v roku 2003 slovami: „Francúzsko sa nezmieri s tým, že Európa zostáva nedokončená. Európa si musí uvedomiť, že je nutné, aby vyjadrovala vlastné stanovisko ku svetovým problémom, a toto svoje stanovisko podporila hodnovernou spoločnou obranou.“¹¹⁰

3.3. NEMECKO

Hlavným povojnovým úsilím zahraničnej politiky SRN bolo znovu obnovenie demokratického režimu a zapojenie Nemecka do západných štruktúr. Myšlienka európskej integrácie predstavovala v očiach Nemecka jedinečnú príležitosť ako reštrukturalizovať vojnu zničenú krajinu a upevniť spoluprácu so Západom. Cieľom nemeckej politiky bolo zmazať svoju vinu za rozpútanie 2.svetovej vojny a predovšetkým utvrdiť západné demokratické režimy, že Nemecko sa natrvalo vzdalo svojich mocenských ambícií.¹¹¹

---

¹⁰⁹ *Un succes de l'Europe*. Le Monde 24. 11. 2000

¹¹⁰ „EU musí mať možnosť uskutočňovať všetky druhy misií“. Rozhovor časopisu Panevropa s francúzskou ministerkou obrany Michéle Alliotovou-Marieovou o EU a globálnych výzvach v oblasti bezpečnostnej politiky. Srední Evropa, roč.19, november 2003, str. 21-25

¹¹¹ Hampton, M., Sperling J.: *Positive/Negative Identity in the Euro-Atlantic Communities: Germany's Past, Europe's Future?*, European Integration, Vol.24, No.4, 2002, pp. 281-301

Úzka spolupráca Nemecka s Francúzskom tradične predstavovala motor európskeho integračného procesu.¹¹² „Európa bola vždy, vzhľadom k absencii globálneho záberu zahraničnej politiky SRN, prvoradou oblasťou realizácie nemeckej zahraničnej politiky.“¹¹³ Nemecká porážka a morálny dopad 2.svetovej vojny na nemeckú kultúru sa prejavil vo fundamentálnom odpore voči militarizmu a nacionalizmu- nová nemecká *identita* sa profiluje ako súčasť západných európskych demokracií.

Z objektívnych príčin, akými boli povojnové usporiadanie Nemecka a postoj víťazných mocností voči jeho ďalšiemu osudu, ako i v súvislosti s demokratizáciou samotnej nemeckej spoločnosti, sa európska politika dostáva do popredia nemeckých národných záujmov.

3.3.1. BEZPEČNOSTNÁ STRATÉGIA

Nemecko bolo od počiatku aktívnym zástancom prehlbovania európskej integrácie v oblasti zahraničnej a bezpečnostnej politiky. Od pol. 40.rokov sa Nemecko profiluje ako „civilná mocnosť“, čím sa v princípe dištancuje od využitia vojenských prostriedkov v medzinárodných vzťahov. Zahraničná politika SRN sa začína orientovať na pojmy ako *multilateralizmus*, *inštitucionalizmus* a *nadnárodná integrácia*.

---

¹¹² K zintenzívneniu bilaterálnych francúzsko-nemeckých vzťahov dochádza koncom 50.rokov po nástupe Charlesa de Gaulla do prezidentského kresla. Zahraničná politika gaullistického Francúzska sa sice odklonila od nadnárodného charakteru európskej integrácie, zato obnovila úzke bilaterálne väzby so SRN. Cieľom francúzsko-nemeckej spojenectva bolo posilniť politickú spoluprácu v rámci Spoločenstva a potlačiť narastajúci vplyv Británie a Spojených štátov.

¹¹³ Pachta, str. 32

Hans W. Maull vo svojej eseji *Germany and the Use of Force: Still a „Civilian Power“?*¹¹⁴ definuje 5 základných princípov nemeckej politickej kultúry po 2. svetovej vojne, ktoré stoja v srdci nemeckej identity. Prvý z princípov- pacifizmus, moralizmus a demokracia- je vyjadrením radikálnej premeny nemeckej dovtedy silne nacionálne a militaristicky orientovanej politiky, ktorá vyvrcholila v podobe nacionálneho socializmu a rozpútaním 2.svetovej vojny. Nemecké „nikdy viac“ (*never again*) reflektovalo zmenu hodnôt vo vnútri spoločnosti, ktorá v duchu rešpektu k ľudským právam odmietla násilie pri riešení politických konfliktov a stalo sa jadrom nemeckej zahraničnej politiky prakticky až dodnes.¹¹⁵

Nemecký odklon od použitia sily v medzinárodných vzťahoch možno v kontexte studenej vojny interpretovať i ako odmietnutie angažovať sa vojensky mimo zmluvné záväzky vyplývajúce zo Severoatlantickej charty (čl.5).¹¹⁶ Nemecko sa po celú dobu studenej vojny v prvom rade orientovalo na vlastnú teritoriálnu obranu (tvárou v tvár vojskám Varšavskej zmluvy) a samo nikdy neusilovalo o získanie zbraní hromadného ničenia.

Druhý princíp- „nikdy osamote“ (*never alone*)- indikuje nemecké zameranie sa na integráciu, multilateralizmus a demokratizáciu a je reakciou na medzinárodne politickú situáciu v dobe počínajúcej studenej vojny. Znovuvyzbrojenie Nemecka a obnova jeho plnej suverenity sa neobišli bez patričných záruk. Riešenie nemeckej otázky sa naskytlo v podobe integrácie do západných štruktúr-

---

¹¹⁴ Maull, Hans W.: *Germany and the Use of Force: Still a „Civilian Power“?*, Survival, vol. 42, no.2, Summer 2000, pp.56-80

¹¹⁵ Srov. J.P.G. Bach: *Between Sovereignty and Integration: German Foreign Policy and National Identity after 1989*, St-Martin's Press, New York 1999, H.Muller: *Military Intervention for European Security: The German Debate*, Blackwell Publishers, Oxford 1994

¹¹⁶ V dôsledku začlenenia nemeckých ozbrojených zložiek do vojenských štruktúr NATO vystúpila Aliancia v období studenej vojny s požiadavkou zapojenia Bundeswehru do operácií mimo územia Aliancie niekoľkokrát: v súvislosti s vypuknutím vojny vo Vietname (1964-75), pri riešení cyperskej otázky v roku 1964, počas Suezskej krízy v roku 1967 a v roku 1981 počas krízy na Blízkom východe.

v roku 1951 sa SRN stáva členom ESUO (nadnárodná kontrola nemeckého zbrojného priemyslu), o 4 roky neskôr vstupuje do NATO ako plnoprávny člen (integrácia nemeckých ozbrojených síl do štruktúr Aliancie). Členstvo v Aliancii, ktorej bezpečnostná stratégia postupne zahrňovala i misie mimo transatlantického regiónu) však prinieslo nemeckej politike dilema medzi striktným pacifizmom a požiadavkou Spojencov o poskytnutie nemeckých jednotiek v rámci plánovaných zásahov.¹¹⁷

„Politika, nie násilie!“ (*Politics, not force*) je tretím z princípov, ktorý odkazuje na nemeckú minulosť a zároveň odzrkadľuje špecifickosť nemeckej bezpečnostnej situácie počas studenej vojny. Tento princíp nemeckej politiky vychádzal z predpokladu, že akýkoľvek otvorený konflikt medzi USA a Sovietskym zväzom na nemeckom území, by viedol k jeho neodvratnému zničeniu. Nemecká zahraničná politika preto od 60.rokov vyvíjala nemalé úsilie o zníženie napätia medzi Západom a Východom a stabilizáciu európskeho regiónu.¹¹⁸

Ďalší zo znakov nemeckej zahraničnej politiky Maull charakterizuje na základe „normatívne definovaných záujmov“ (*Norms define interests*). Nemecká identita a ciele zahraničnej politiky sú neoddeliteľne spájané s univerzálnymi západnými hodnotami (čím SRN súčasne poukazuje na ich prednostné postavenie), čo poukazuje na prítomnosť mesianistického prvku v nemeckom myslení. Nemecko v zahraničnej politike vystupuje ako presvedčený

---

¹¹⁷ Dilema ohľadom zapojenia nemeckých ozbrojených síl do multilaterálnych misií na žiadosť Severoatlantickej rady, nakoniec vyriešila nemecká vláda v roku 1982 pomocou výkladu Základného zákona. Dospela k názoru, že ten účasť nemeckých vojsk mimo územie Aliancie zamieta. V roku 1994 Ústavný súd tento názor nepotvrdil.

¹¹⁸ Jedným z najväčších zahranično-politických úspechov nemeckej vlády je nadviazanie bilaterálnych vzťahov s východným Nemeckom. (zásluha v tomto smere náleží predovšetkým vtedajšiemu kancelárovi W. Brandtovi) na základe tzv. Ostpolitik. Na multilaterálnej úrovni dosiahlo Nemecko na pôde NATO v roku 1967 prijatie tzv. Harmelovej správy (Harmel report), ktorá ku hlavnému cieľu Aliancie (kolektívna obrana členských zemí NATO), pripojila záväzok udržiavať a posilňovať dobré vzťahy s Východom v duchu prebiehajúcej détente.

ochranca ľudských práv, a v súlade s týmto presvedčením je v súčasnosti pripravené i aktívne jednať.¹¹⁹

Posledným z princípov, ktorý charakterizuje nemeckú politiku, je (respektíve donedávna bola) otázka zjednotenia (*unification*). Územná celistvosť Nemecka je jediná nemeniacia sa norma, ktorá patrila ku kľúčovým i v predošlých obdobiach pred vypuknutím 2.svetovej vojny. Po dlhé obdobie studenej vojny nebolo možné túto nemeckú požiadavku realizovať- to na druhú stranu prakticky prispelo k vymiznutiu nemeckého nacionalizmu. Od 70.rokov postupne dochádza k zblížovaniu západných a východných Nemcov (*change through rapprochement*) prostredníctvom vzájomného uznania si svojich odlišností a posilnením vzájomných kontaktov.

3.3.2. NEMECKO PO SKONČENÍ STUDENEJ VOJNY

Koniec studenej vojny ovplyvnil Nemecko politicky, hospodársky i spoločensky. Pád berlínskeho múru a následné znovuzjednotenie krajiny vyžadovalo značné diplomatické úsilie i obrovské ekonomické transfery do východných zemí. Nemecká politika sa začína „normalizovať“, a Nemecko postupne začína počítať a uplatňovať svoju váhu v medzinárodných vzťahoch.¹²⁰

SRN sa na počiatku 90.rokov teda znovu ocitlo v úlohe jednej z európskych veľmocí. To samozrejme vyvolalo otázniky nad jeho možným návratom k tradičnej mocenskej politike a o ďalšom smerovaní európskej integrácie. I po skončení bipolárneho konfliktu však „Nemecko zostáva principiálne multilaterálnym aktérom, chce

---

¹¹⁹ V 1.pol.90.rokov sa v vnútro politickej debате v Nemecku začal čoraz viac presadzovať nový aspekt, ktorý vyzdvihoval novú úlohu Nemecka ako lojálneho partnera západných demokracií v boji proti nedemokratickým režimom a nepravu a vyzdvihoval „nemeckú zodpovednosť“ za dodržovanie univerzálnych ľudských práv a mieru vo svete.

¹²⁰ Handl, Vladimír: *Německo- politický závazek s dlouhodobým plněním*. In: Khol (ed.) 2002

ale v tomto rámci hrať rolu akcieschopnej mocnosti, ktorá uplatňuje nielen obecné, ale i vlastné záujmy.“¹²¹

Nemecká politická scéna i na počiatku 90.rokov postupovala v otázke zapájania nemeckých ozbrojených síl do operácií mimo územia Aliancie nejednotne. Zatiaľ čo pravicová koalícia CDU/CSU a FDP spoločnými silami podporovala účasť Bundeswehru v najrôznejších mierových misiách pod mandátom OSN, v radoch nemeckej ľavice došlo k rozkolu medzi straníckymi špičkami (vedených G.Schroderom) a ľavým krídlom, ktoré zapojenie Bundeswehru do multilaterálnych akcií tvrdošijn odmietalo.¹²² Spor medzi „novým intervencionizmom za ochranu ľudských práv“ (tzv. Fischerova doktrína)¹²³ a „záväzkom voči nenásiliu“ vyvrcholil počas bosenského konfliktu v roku 1994. Rozhodnutie medzi týmito dvoma princípmi bolo nakoniec postúpené Ústavnému súdu, ktorý ponechal túto otázku ako vec politickej voľby.¹²⁴

Ani socialistická vláda Gerharda Schrodera v koalícii so Zelenými/Bundis90, ktorá vzišla z parlamentných volieb v roku 1998, nepriniesla zásadný zlom v otázke zahraničnej a bezpečnostnej politiky SRN. I v súčasnosti, po návrate CDU/CSU do čela Nemecka, nemecká zahraničná politika a vôbec nemecké pôsobenie v procese prehlbovania európskej integrácie vykazuje naďalej známky kontinuity.

---

¹²¹ Handl, str.50

¹²² Strana Zelených pod vedením Joschku Fischera bola v tejto otázke rozdelená ešte ostrejšie. Zelení vnikli z pôvodne pacifistického hnutia v západnom Nemecku, v januári 1993 sa zlúčili v východonemeckými Bundis90, ktorí boli viac naklonení k bezpečnostnej spolupráci s OSN.

¹²³ Fischerova predstava „nemeckej odpovednosti“ za dodržiavanie ľudských práv nahradzovala v politickom diskurze 90.rokov zaužívaný prvok nemeckej politiky „nikdy viac vojna“ výrazom „nikdy viac Osviečim“ na znak toho, že Nemecko je pripravené angažovať sa proti akémukoľvek zneužívaniu ľudských práv autoritatívnymi režimami.

¹²⁴ Ústavný súd vo svojom rozhodnutí z 12.júla 1994 pripustil vojenskú účasť Nemecka mimo oblasť sebaobrany, avšak iba ako súčasť multilaterálnych operácií pod mandátom jednej z organizácií kolektívnej bezpečnosti (OSN, NATO, ZEU). Spoločné (multilaterálne) misie by mali byť zamerané na udržanie mieru a medzinárodného poriadku a podliehať súhlasu Bundestagu.

3.3.3. NEMECKÝ POSTOJ K EBOP

Nemecko od počiatku preferovalo silné postavenie Európy v oblasti zahraničnej a bezpečnostnej politiky. Projekt EBOP je z pohľadu Nemcov skôr logickým vyústením procesu európskej integrácie, než pokusom ako sa vyrovnáť obranným schopnostiam NATO. Spolupráca Európanov na budovaní EBOP je z pohľadu Nemcov prínosná hneď z niekoľkých dôvodov: Európa pri rozmanitosti svojich vonkajších vzťahov potrebuje koherentnú zahraničnú politiku, ktorá by posilnila jej postavenie ako jedného z globálnych aktérov medzinárodných vzťahov. Rovnako môže Európa prostredníctvom EBOP významne prispieť k udržovaniu medzinárodnej bezpečnosti (čo plne odpovedá nemeckému multilateralizmu) a zároveň posilniť svoje postavenie v rámci transatlantických vzťahov.

Obmedzený vojenský potenciál a len veľmi opatrne sa meniaci postoj voči nasadeniu vlastných ozbrojených síl nepredurčujú Nemecko v oblasti bezpečnostnej a obrannej politiky k dominantnému postaveniu aké zastáva v procese ekonomickej integrácie. Avšak nemecká účasť vo vojne v bývalej Juhoslávii, kde sa Nemecko snažilo participovať rovnakou mierou ako jeho vojensky kvalitatívne i kvantitatívne lepšie vybavení európski partneri- Veľká Británia a Francúzsko- poukázalo na jeho odhodlanie zaradiť sa i v tejto oblasti do skupiny vedúcich štátov.

Napriek tomu, že nemecké angažmá v bývalej Juhoslávii upozornilo na značné finančné a technologické nedostatky Bundeswehru, primälo európskych partnerov uvažovať o nemeckej účasti na projekte EBOP ako o nenahraditeľnej, podobne ako tomu bolo a je v prípade účasti britsko-francúzskej. Vzhľadom k principiálnemu odporu voči zapojeniu Bundeswehru do operácií mimo územia Aliancie, súhlas s nasadením nemeckých ozbrojených síl počas

vojny v Bosne (1994) a Kosove (1998/9) poukazuje na významný fakt, že nemecká zahraničná politika prechádza do novej etapy, odpovedajúcej predstavám „zodpovedného Nemecka“.¹²⁵

Projekt EBOP bol v Nemecku, ktorému nebola nikdy cudzia myšlienka politickej únie, chápaný ako prirodzené vyvrcholenie integračného procesu, ktorý začal na počiatku 50.rokov.¹²⁶ Na rozdiel od Francúzska, ktoré na európskej úrovni presadzuje autonómnu EBOP, schopnú zapájať sa do všetkých druhov misií, SRN chápe úlohu EBOP predovšetkým v rozsahu definovanom Petersberskou deklaráciou z roku 1992. Vojensky náročnejšie operácie by z pohľadu Nemecka mali naďalej zostať v réžii NATO, ktoré bude i do budúcnosti naďalej zastrešovať európsku obranu.¹²⁷ Vznik európskeho piliera NATO (EBOI) a budovanie EBOP Nemecko považuje za „komplementárne, vzájomne spojené procesy, ktorých cieľom je samostatná akcieschopnosť Európy v politickom a vojenskom zvládaní kríz.“¹²⁸

3.3.4. REFORMA BUNDESWEHRU

Nutnosť amerického zásahu na európskom kontinente počas oboch balkánskych konfliktov Európanom ukázala, že Únia stále nedisponuje potrebnými kapacitami, s pomocou ktorých by sa mohla pretransformovať „z hospodárskeho spoločenstva v efektívnu politickú mocnosť určujúcu medzinárodný poriadok.“¹²⁹ Úspešná

---

¹²⁵ Napriek týmto dvom udalostiam Nemecko samo seba naďalej považuje predovšetkým za civilnú mocnosť. To ho predurčuje k využitiu nevojenských prostriedkov pri zvládaní krízových situácií, v rámci ktorých kladie zvýšený dôraz na ich včasnú prevenciu („kultúra predchádzania konfliktom“).

¹²⁶ Banchoff, T.: *German Identity and European Integration*, European Journal of International Relations. Vol. 5, no. 3, London 2003, pp. 259-289

¹²⁷ Nemecko v súvislosti s budovaním európskej obrany kladie dôraz na kompatibilitu EBOP s NATO. Projekt EBOP by mal z pohľadu Nemcov rešpektovať „právo prvého odmietnutia“ NATO a smerovať k posilneniu vzájomných transatlantických väzieb.

¹²⁸ *Bundeswehr sicher ins 21.Jahrhundert*. Eckpfeiler für eine Erneuerung von Grand auf. Der Bundesminister der Verteidigung, Bonn 2000, str. 7

¹²⁹ Handl, str.52

budúcnosť európskeho bezpečnostného a obranného projektu, rovnako ako i vlastné nemecké ambície stať sa aktívnym a akcieschopným aktérom v tomto procese, sú neodmysliteľne spojené s otázkou reštrukturalizácie Bundeswehru.¹³⁰

Úloha nemeckého Bundeswehru sa po celé obdobie studenej vojny sústreďovala na vlastnú teritoriálnu obranu a obranu členských zemí NATO proti konvenčným vojskám Varšavskej zmluvy. Štrukturálne nemecká bezpečnosť závisela na americkej politike nukleárneho odstrašovania, pričom Nemecko samo nikdy aktívne neusilovalo o získanie zbraní hromadného ničenia.¹³¹ Namiesto potrebnej modernizácie Bundeswehru, začína naopak nemecká vláda počiatkom 70.rokov obranný rozpočet znateľne obmedzovať a tento klesajúci trend sa udržiava i v priebehu 90.rokov.(viz.tab.1)

Zmena bezpečnostného prostredia po skončení studenej vojny (dôraz na teritoriálnu obranu klesá a objavujú sa hrozby nového typu)a postupná európska emancipácia v oblasti zahraničnej a bezpečnostnej politiky posunuli otázku reformy Bundeswehru na vrchol politickej agendy. Potreba reštrukturalizovať nemeckú armádu a prispôbiť ju požiadavkám vyplývajúcich z plnenia tzv. petersberských úloh, je v súčasnosti najviac diskutovanou témou v rámci realizácie projektu EBOP.

Snaha Nemecka vybudovať profesionálnu- modernú a akcieschopnú- armádu neustále naráža na veľké finančné nedostatky. Možno predpokladať, že v strednodobom horizonte sa Nemecku nepodarí navýšiť svoj obranný rozpočet (naopak nemecká vláda hrozí ďalšími škrtmi vo financiách určených pre armádu)

---

¹³⁰ V roku 2000 odštartovalo Nemecko reformu ozbrojených síl, cieľom ktorej bolo vytvoriť priebehom jednej dekády modernú a zároveň finančne únosnú armádu. I keď ústrednou úlohou reformovaného Bundeswehru zostáva stále kolektívna obrana podľa čl.5 Severoatlantickej charty, počet vojakov určených k multilaterálnym misiám mal v roku 2006 dosahovať polovice celkového počtu.

¹³¹ Maull, str.67

a vybudovať kapacity, ktoré by ho približovali aspoň na úroveň Francúzska, Britániu ponechajúc stranou. Snaha reštrukturalizovať a adaptovať nemecké ozbrojené sily na nové bezpečnostné podmienky zostáva teda skôr symbolická než reálna.

3.4. SYNTÉZA: ZÁKLADNÉ ROZDIELY V PRÍSTUPE

Akokoľvek hodnotenie súčasného stavu EBOP, s jej úspechmi i limitmi, nás zakaždým dovedie k analýze postojov jednotlivých členských krajín, vyplývajúcich z ich zahraničnopolitickej orientácie a národných záujmov. Vznik EBOP na konci 90.rokov poukazuje na postupnú konvergenciu záujmov Európanov v otázke vybudovania vlastných prostriedkov a kapacít a posilnenia európskej regionálnej bezpečnosti po skončení studenej vojny.

Ako sme si ukázali, konvergencia záujmov v oblasti bezpečnostnej politiky ešte neznamená, že vymizli i tradičné rozdiely v prístupe k európskej zahraničnej a bezpečnostnej politike. Medzi krajinami *Veľkej trojky* naďalej pretrvávajú odlišnosti jak v oblasti transatlantických vzťahov, tak i v inštitucionálnej rovine a v spôsobe určovania záväzných politických cieľov a ich reálnom naplňovaní.

Zatiaľ čo Francúzsko v otázke vzniku EBOP sleduje predovšetkým politické ciele a orientuje sa na dlhodobé stratégie (integrácia „zhora“), britský pragmatický prístup volí v oblasti budovania EBOP taktiku založenú na stanovovaní si menej náročných cieľov a konkrétnych krokov pri ich dosahovaní (integrácia „zdola“). Na rozdiel od Francúzska, ktoré má záľubu v politicky ambiciózných vyhláseniach a formulovaní obsahovo i časovo náročných programov, Veľká Británia v súvislosti s EBOP preferuje krátko až

strednodobé ciele, ktoré sú pri stávajúcich možnostiach reálne dosiahnuteľné v praxi.

Pozícia Nemecka má v otázke ďalšieho rozvoja EBOP bližšie k britskému pragmatizmu, už len z toho dôvodu, že samo má v súvislosti s vojenskými kapacitami veľké limity. Najpálčivejším problémom, ktorý musí Nemecko v dohľadnej dobe vyriešiť, zostáva naďalej reforma Bundeswehru, ktorá sa však odďaľuje kvôli nedostatku potrebných financií. Nemecko, vedomé si svojich obmedzených možností, chápe význam EBOP predovšetkým v zabezpečovaní humanitárnych a mierových misií (tzv. petersberské úlohy), ktoré dopĺňujú bezpečnostné funkcie NATO.

Rozdielny prístup *Veľkej trojky* k otázke prehĺbovania európskej politickej spolupráce a budovaniu autonómnych kapacít EBOP je výrazom odlišného prístupu Francúzska, Nemecka a Veľkej Británie voči USA a ďalšiemu vývoju transatlantických vzťahov. Všetky tri krajiny prostredníctvom rozvoja EBOP usilujú posilniť politickú váhu Európy ako globálneho aktéra v oblasti medzinárodnej bezpečnosti. Názory sa rozchádzajú v tom, aké postoj zaujme „nová“ Európa voči Spojeným štátom a akú formu dostanú ich vzájomné vzťahy v rámci NATO.

Podľa Francúzska má EBOP zabezpečiť Európe rovnocenné postavenie v Aliancii a oslabiť americké hegemónne postavenie v rámci transatlantických vzťahov. Tento konfrontačný prístup je však v protiklade s britskými záujmami, ktoré kladú zvýšený dôraz na úzku kooperáciu s USA. Z pohľadu Británie je cieľom EBOP naopak Alianciu posilniť a ukázať USA, že spolupráca s Európou je pre obe strany produktívna a prospešná.

Nemecko po dlhú dobu vystupovalo v oblasti európskej bezpečnostnej politiky a vo vzťahu k USA ako „moderátor“.¹³² Nemecký prístup je osobitý najmä v tom, že umožnil Nemecku presadzovať prehĺbovanie európskej integrácie v oblasti zahraničnej a bezpečnostnej politiky a podporovať myšlienku vytvorenia autonómnej európskej obrany, a súčasne podporovať politiku NATO a zahraničnú politiku Spojených štátov.¹³³ Po tom čo boli v St-Malo položené základy EBOP, Nemecko nemalo problém britsko-francúzsku iniciatívu bez výhrad podporiť a samo sa počas svojho predsedníctva v roku 1999 aktívne podieľať na vypracovaní konkrétnych krokov a princípov, pričom paralelne naďalej propagovalo väčšiu „atlantickú súdržnosť“.¹³⁴

Vzhľadom k tradične prointegračne orientovanej nemeckej zahraničnej politike (SRN podporilo všetky zásadné iniciatívy, ktoré smerovali k prehĺbovaniu európskej integrácie) závisel osud EBOP predovšetkým na politickom kompromise medzi Britániou a Francúzskom. Závery summitu v St-Malo naznačovali, že obe krajiny upustili od svojich tradičných pozícií: Francúzsko uznalo, že európska bezpečnosť sa bez NATO nezaobíde, Británia svojim proeurópskym obratom zase ukázala, že v Európe vidí plnohodnotného aktéra na medzinárodnej scéne. Pravidlom spoločných britsko-francúzskych jednaní však naďalej zostáva, že Británia neotvára kapitolu francúzskeho členstva v NATO a Francúzsko naopak nenúti Britániu vybrať si medzi NATO a Európou.¹³⁵

---

¹³² Stahl, Boekle, Nadoll, Jóhannesdóttir, str.434

¹³³ Ostré nemecké odsúdenie americkej zahraničnej politiky voči Iráku v roku 2002 vypovedá, že sa Nemecko sa začína politicky emancipovať a hodlá presadzovať svoje národné záujmy na medzinárodnopolitickej scéne.

¹³⁴ Voigt, Karsten D.: *Europa muss an der Seite der USA bleiben und zugleich eigene Interessen vertreten*. Die Achtundsechziger als neue Atlantiker, Die Welt, 30.3. 1999

¹³⁵ Howorth, J.; cit.d.,str. 40

Odlišnosti v prístupe Francúzska, Británie a Nemecka k integračnému procesu sa odzrkadľujú i v inštitucionálnej rovine. Británia spoločne s Francúzskom kladú dôraz na medzivládny princíp s právom veta, Nemecko naopak presadzuje v oblasti EBOP nadnárodný prístup a hlasovanie kvalifikovanou väčšinou, ktorý odpovedá nemeckej vízii federálneho usporiadania Európy. Vzhľadom k tomu, že pozícia Veľkej Británie a Francúzska (ako krajín stojacich na čele projektu EBOP) je v otázke možného posilnenia legislatívnych kompetencií komunitárnych orgánov odmietavá, zostane oblasť bezpečnostnej a obrannej politiky naďalej podriadená politickej autorite Európskej rady.

I napriek požiadavke jednomyseľnej podpory urobila Európska únia v oblasti EBOP veľký krok vpred. Od polozenia základného kameňa v St-Malo predstavuje EBOP najdynamickejšie sa rozvíjajúcu oblasť európskej spolupráce. Kam bude ďalej projekt EBOP smerovať a akú finálnu podobu dostane európska bezpečnostná architektúra závisí zo zmieňovaných dôvodov predovšetkým na postojoch dominujúcich európskych mocností- Veľkej Británie, Francúzska a Nemecka- ktoré okrem svojho príspevku v podobe vojenských kapacít a prostriedkov do európskeho rozpočtu, môžu získať podporu ostatných členských krajín a zaistiť efektívne politické vedenie.

4. VZNIK A ROZVOJ EBOP

V predošlej kapitole sme sa venovali analýze jednotlivých postojov krajín Veľkej trojky a ukázali si príčiny, dôvody a motívy, ktoré viedli ku vzniku EBOP. Na tomto mieste nám nezostáva nič iné, než pokúsiť sa zhodnotiť efektívnosť a limity európskeho projektu EBOP od konca 90.rokov až do podoby, aká sa objavuje v záveroch jednania Konventu a v návrhu Zmluvy o Ústave pre Európu.

Hlavnou úlohou nemeckého predsedníctva, ktoré usadlo do čela Európskej rady na začiatku roku 1999 bolo pripraviť potrebné kroky a postupy, ktoré by konkretizovali základné princípy a ciele európskej spolupráce v oblasti bezpečnostnej a obrannej politiky a nadviazali tak na britsko-francúzsku deklaráciu zo St-Malo. Správa nemeckého predsedníctva sa zameriavala na tri najviac aktuálne oblasti, kam patrila predovšetkým inštitucionálna otázka budúceho vývoja EBOP, otázka ďalšej spolupráce s NATO pri vedení rôznych druhov misií a možnej spolupráce s krajinami, ktoré nie sú členmi EU¹³⁶ a stala sa tak prvým konkrétnym návrhom na ceste k praktickej realizácii európskeho bezpečnostného a obranného projektu.

Počas summitu ER v Kolíne nad Rýnom v dňoch 3.-4.júna 1999 na konci nemeckého predsedníctva, predstavitelia všetkých členských štátov potvrdili svoje odhodlanie nadviazať na britsko-francúzsku iniciatívu a začať budovať spoločné prostriedky a kapacity EBOP, s cieľom posilniť politickú váhu EU na medzinárodnej scéne. Hlavné ciele, ktoré si EU v Kolíne nad Rýnom v oblasti EBOP vytýčila sú nasledovné¹³⁷:

---

¹³⁶ Presidency Report on Strengthening of the Common European Policy on Security and Defence, Cologne 1999

¹³⁷ *Declaration of the European Council on Strengthening the Common European Policy on Security and Defence*. European Council, 3-4 June 1999

- ER musí byť schopná prijímať rozhodnutia v celej škále úloh týkajúcich sa prevencie konfliktov a krízového manažmentu (petersberské misie) a mať k tomuto účelu vyhradené odpovedajúce vojenské sily
- EU musí mať k dispozícii adekvátne prostriedky a nástroje, a z toho dôvodu sa členské štáty zaväzujú budovať a posilňovať európske kapacity na základe existujúcich národných a mnohonárodných jednotiek a naďalej prispievať k ich modernizácii, pričom dôraz bude EU klásť na posilnenie prostriedkov v oblasti spravodajských služieb, velenia, komunikácií a kontroly¹³⁸
- EU musí zvýšiť svoje úsilie pri budovaní svojej priemyselnej a technologickej základne a reštrukturalizovať európsky obranný priemysel na základe intenzívnej a efektívnej spolupráce

Priebeh zasadania kolínskej ER bol ovplyvnený dvoma podstatnými skutočnosťami. Prvou z nich bola prebiehajúca vojna v Kosove, ktorá vyniesla na povrch prevládajúce obrovské nedostatky EU pri riešení vzniknutých problémov. Nutnosť vojenského zásahu NATO pod vedením USA na európskom kontinente, rovnako ako americké diplomatické angažmá počas predošlého bosenského konfliktu¹³⁹, boli pre európsku politiku studenou sprchou. Fiasko, ktoré pre európsku politiku znamenala kosovská kríza a snaha získať svoju reputáciu a adekvátne postavenie na medzinárodnej scéne býva obecné považovaná za priamy impulz európskej integrácie v oblasti bezpečnosti a obrany.

---

¹³⁸ C3I- communication, command, control and intelligence

¹³⁹ Dňa 21.novembra 1995 pod záštitou USA vyvrcholili v americkom Daytone jednania, ktoré ukončili tri a pol roku trvajúci konflikt v Bosne a Hercegovine. Daytonská mierová zmluva sa stala základným kameňom povojnového bosensko-hercegovského politického systému a upravovala trojstranné (bosensko-srbsko-chorvátske) vzťahy v rámci novovzniknutej federácie.

Ďalšou dôležitou udalosťou, ktorá figurovala v konečných ustanoveniach kolínskej rady, bol predchádzajúci summit NATO v americkom Washingtone v apríli 1999, kde Spojené štáty oficiálne vyjadrili svoju podporu európskym snahám budovať „autonómnu“ bezpečnostnú a obrannú politiku. Kladné stanovisko USA voči európskym plánom hoci viazané na prísľub, že EBOP nebude mať negatívny dopad na transatlantické vzťahy a ďalšie fungovanie Aliancie (viz. „3D“), poskytlo Európanom dôležitý impulz pre prehĺbovanie svojej ďalšej spolupráce.

Washingtonský summit bol pre ďalší rozvoj EBOP dôležitý najmä z hľadiska Veľkej Británie a proatlanticky orientovaných zemí (ale i Nemecka), ktorým poskytoval záruku, že projekt EBOP je plne kompatibilný s predstavou USA o usporiadaní transatlantických vzťahov na prahu nového milénia. Proatlanticky orientované krajiny na čele s Veľkou Britániou svoju účasť na budovaní projektu EBOP od počiatku podmieňovali jednohlasným prehlásením, v ktorom sa európske krajiny zaväzujú rozvíjať vzťahy medzi EU a NATO na základe „vzájomných konzultácií, spolupráci a transparentnosti“¹⁴⁰, pričom požiadavka nedeliteľnosti transatlantickej bezpečnosti zostáva jednou z kľúčových podmienok v rámci celého vývoja politickej spolupráce.

Nadväzujúc na výsledky kolínskej rady v júni 1999 a v súlade s ďalším prehĺbovaním európskej spolupráce v oblasti bezpečnostnej a obrannej politiky, malo pokračovať i nadchádzajúce fínske predsedníctvo, ktoré vyvrcholilo v decembri 1999 summitom ER v Helsinkách.¹⁴¹

---

¹⁴⁰ *Declaration of the European Council on Strengthening the Common European Policy on Security and Defence*. European Council, 3-4 June 1999

¹⁴¹ Do priprav helsinského summitu sa snažil aktívne zasiahnuť i francúzsky prezident Chirak, ktorý v dopise zaslanom fínskemu predsedníctvu prezentoval francúzske predstavy o ďalšom vývoji EBOP (*Plan d'Action Francais*), a v ktorom sám predložil pomerne ambiciózne návrhy týkajúce sa tohto projektu. Zdroj: French Action Plan: Letter from M. Jacques Chirac, President of the French Republic, to the Finnish presidency of the European Union, 22 July 1999

Počas summitu ER v Helsinkách členské zeme nielenže potvrdili svoj zámer rozvíjať vzájomnú spoluprácu a naplňovať ciele prijaté v Kolíne nad Rýnom, ale zároveň formulovali a prijali tzv. Európsky základný cieľ (*European Headline Goal*)¹⁴², ktorý sa dotýkal oblasti najvyšších bezpečnostných a obranných priorít.

V súvislosti s budovaním spoločných kapacít Európsky základný cieľ predpokladá, že EU vyčlení do roku 2003 vojenské sily v počte 50,000- 60,000 vojakov, schopných nasadenia do 60 dní a s predpokladanou dobou trvania minimálne 1 roku.¹⁴³ Okrem Síl rýchleho nasadenia EU (*Rapid Reaction Force*), ktorých význam vychádza z plnenia tzv. petersberských úloh, sa európske krajiny zaviazali paralelne vybudovať celú škálu nevojenských prostriedkov a nástrojov, rovnako ako i politicko-vojenských inštitúcií, ktoré boli neskôr konkretizované počas ER v Santa Maria de Feira a následne i v priebehu medzivládnej konferencie, ktorá vyvrcholila summitom v Nice.

V súvislosti s vytvorením Síl rýchlej reakcie v rámci Európskeho základného cieľa, však ER v Helsinkách opakovane proklamovala, že cieľom projektu EBOP nie je vybudovanie „európskej armády“, ale autonómnych kapacít, ktoré jej umožnia viesť operácie, kde sa NATO ako celok nehodlá angažovať. Tým Európa dala najavo, že naďalej rešpektuje právo prvého odmietnutia a zabráni, aby nedošlo k zbytočnej duplikácii existujúcich kapacít, ktoré efektívne fungujú

---

¹⁴² *Presidency Conclusions*. European Council, Helsinki 10.-11.december 1999

¹⁴³ Podkladom pre naplnenie EHG sa stali výsledky auditu síl a prostriedkov ZEU v novembri 1999 (WEU Audit of Assets and Capabilities for European Crisis Management Operations) a Iniciatíva obranných schopností NATO, ktorá vznikla počas washingtonského summitu NATO v roku 1999, a ktorých vzájomnú komplementaritu zaisťovala ad hoc pracovná skupina vytvorená 28. júla 2000. Na základe jej návrhov sa podarilo v roku 2003 vypracovať mechanizmus permanentných vzťahov a konzultácií EU-NATO, ktorý upravuje prístup EU k prostriedkom Aliancie (tzv. Berlín Plus)

v rámci NATO.¹⁴⁴ Podobne ako v prípade všetkých významnejších politických krokov, nutných pre ďalší rozvoj EBOP, i závery helsinského summitu odzrkadľovali strategické vyjednávanie v rámci Veľkej trojky, kde sa každá z európskych veľmocí snažila presadiť svoje vlastné zahraničnopolitické záujmy a preferencie.

V závere summitu ER Francúzsko dosiahlo posilnenie EBOP v oblastiach, na ktoré kladie najväčší dôraz (budovanie autonómnych kapacít, systém politického vedenia a vojenského velenia operácií EU)¹⁴⁵, Veľká Británia spoločne s Nemeckom presadili svoju hlavnú požiadavku zachovať vzájomnú komplementaritu EBOP- NATO, čím prakticky vytýčili francúzskym snahám pevné hranice, v rámci ktorých môže projekt EBOP do budúcnosti napredovať.

Základné rozdiely v predstavách Francúzska, Veľkej Británie a Nemecka o podobe EBOP sa naplno prejavili i počas medzivládnej konferencie, ktorá vyvrcholila summitom v Nice na sklonku roku 2000. Francúzsko, ktoré v tú dobu držalo predsedníctvo v ER naliehalo na prijatie finálneho dokumentu, na základe ktorého by EU disponovala plnou autonómiou v oblasti rozhodovania a velenia nad operáciami.¹⁴⁶ Francúzsky návrh bol podľa očakávania Veľkou Britániou spoločne s Nemeckom zamietnutý ako príliš protiamerický, a s ohľadom na prevládajúci názor o potrebe udržovania transatlantickej súdržnosti, i v rozpore s vitálnymi záujmami Európy samotnej.

Summit v Nice nedopadol pre predsedajúce Francúzsko, vďaka jeho vnútropolitickým problémom i vďaka jeho prístupu z pozície predsedajúcej zeme, práve najšťastnejšie (viz. kap. 3) Napriek tomu

---

¹⁴⁴ *Presidency Conclusions*. European Council, Helsinki 10.-11.december 1999

¹⁴⁵ Eichler, cit.d., str. 36

¹⁴⁶ Francúzske zvýšené úsilie okrem iného reflektovalo ustanovenia Marseilleskej deklarácie, ktorá bola prijatá na summite Rady ministrov ZEU dňa 13.11. 2000, a ktorá formálne ukončila činnosť ZEU. Stávajúce kompetencie a záväzky ZEU (petersberské úlohy) boli prevedené na EU, spolu so záväzkom kolektívnej obrany, ktorý prebrali členské krajiny, ktoré boli zároveň signatárskymi štátmi modifikovanej Bruselskej zmluvy.

sa Francúzsku podarilo v oblasti EBOP udržať nastúpené tempo, ktoré nepoznačilo ani britsko-nemecké odmietnutie prijať v tomto smere konečné rozhodnutie. EBOP sa stala súčasťou primárneho práva a boli uvedené do praxe ustanovenia týkajúce sa vojensko-politických inštitúcií ako i civilné aspekty krízového manažmentu, vypracované počas summitu v Santa Maria da Feira v júni 2000.¹⁴⁷

Vojensko-politické inštitúcie, ktoré vznikli na základe nicejskej zmluvy¹⁴⁸ najprv provizórne a neskôr vstúpili oficiálne do praxe reprezentuje:

- Politický a bezpečnostný výbor (Political and Security Committee, 22.1. 2001) zložený zo stálych veľvyslancov členských zemí zodpovedá za uskutočňovanie EBOP, sleduje vývoj krízových situácií a poskytuje ER odporúčania týkajúce sa bezpečnostných a obranných otázok. PBV sa schádza dva krát za týždeň, predsedníctvo v PBV je založené na rotačnom princípe a kryje sa s predsedníctvom ER. V prípade vojenskej krízy preberá PBV každodennú politickú kontrolu a strategické riadenie operácií EU
- Vojenský výbor (Military Committee of the European Union, 9.4. 2001) je najvyšším rozhodovacím vojenským orgánom EU a je zložený z náčelníkov generálnych štábov členských zemí, z ktorých väčšina pôsobí súčasne pri NATO. VV prostredníctvom PBV poskytuje vojenské informácie Európskej rade. Predstavitel' VV sa účastní jednaní ER, PBV a Vojenského výboru NATO.

---

¹⁴⁷ Summit ER v Santa Maria de Feira vymedzil štyri oblasti civilného krízového manažmentu, ktoré pokladá EU za svoju prioritu. Jednalo sa o posilnenie spolupráce pri budovaní policajných kapacít, posilnení právneho poriadku, civilnej správy a ochrany občanov (police, rule of law, civilian administration, civil protection). Presidency Conclusions. Study on Concrete Targets on Civilian Aspects of Crisis Management. European Council, Santa Maria da Feira, 19-20 June 2000

¹⁴⁸ Presidency Conclusions. Establishment of Permanent Political and Military Structures. European Council Nice, 7.-9. December 2000

- Vojenský štáb (Military Staff, 11.6. 2001) rieši praktické aspekty operácií EU, rovnako ako i otázky spadajúce do oblasti včasného varovania a strategického plánovania. VŠ je vojensky zodpovedný voči VV a politicky voči ER

Po ustanovení vojensko-politických inštitúcií nicejskou zmluvou v roku 2000 zaznamenáva oblasť EBOP ďalší veľký posun vpred v súvislosti so zvolaním európskeho Konventu o budúcnosti Európy. Úlohou Konventu bolo analyzovať jednotlivé oblasti európskej spolupráce a navrhnúť konkrétne kroky, ktoré by sa s ohľadom na budúce rozšírenie EU o kandidátske štáty strednej a východnej Európy, stali podkladom pre reformu EU a zároveň stanovili priority EU do budúceho milénia.¹⁴⁹

4.1. KONVENT A ZMLUVA O ÚSTAVE PRE EURÓPU

Aspektmi európskej bezpečnostnej a obrannej politiky sa počas zasadania Konventu (február 2002- júl 2003) zaoberali dve pracovné skupiny pre *Vonkajšie vzťahy* a *Obranu*¹⁵⁰, ktorých agenda zahrňovala vytýčenie globálnych politických cieľov EU v oblasti medzinárodných vzťahov (diplomacia časť SZBP) a otázky vojenskej a technickej povahy (kapacity a prostriedky EBOP).

---

¹⁴⁹ O zvolaní Konventu o budúcnosti Európy bolo rozhodnuté počas zasadania ER v Laekene v decembri 2001. Konvent sa prvýkrát zišiel dňa 28.februára 2002 v počte 105 členov a zahrňoval zástupcov vlád a štátov členských i kandidátskych zemí, zástupcov národných parlamentov, Európskeho parlamentu a Európskej komisie. Predsedom Konventu sa stal Valéry Giscard d'Estaing, kreslo miestopredsedov obsadili Guliano Amato a Jean-Luc Dehaene. Paralelene s činnosťou Konventu fungoval tzv. Konvent mladých a Národné fórum, ktoré v rámci verejnej debaty malo priblížiť prácu Konventu európskym občanom a umocniť tak dojem otvorenej a transparentnej diskusie. Výsledkom tejto intenzívnej spolupráce sa stal návrh ústavnej zmluvy EU, ktorá bola prvýkrát prezentovaná na zasadaní ER v Soluni dňa 20. júna 2003.

¹⁵⁰ European Convention Working Group VII.- External Relations pod vedením Jean- Luca Dehaena a European Convention Working Group VIII.- Defense, ktorej predsedá Michel Barnier, eurokomisár pre regionálnu politiku.

Závěrečná správa Barnierovej pracovnej skupiny¹⁵¹, ktorá sa stala podkladom vznikajúcej európskej ústavy, obsahovala v oblasti ďalšieho rozvoja EBOP nasledujúce návrhy:

- rozšíriť petersberské úlohy a zlepšiť schopnosti EU v rámci krízového manažmentu a pri prevencii konfliktov a prispôbiť ich súčasným potrebám v reakcii na nové hrozby ako medzinárodný terorizmus a šírenie zbraní hromadného ničenia.¹⁵²
- posilniť flexibilitu v rozhodovacom procese a pri vedení vojenských a civilných operácií prostredníctvom rozšírenia mechanizmov konštruktívnej absencie a posilnenej (resp. užšej) spolupráce na oblasť bezpečnosti a obrany.¹⁵³
- zmluvne zakotviť klauzulu o vzájomnej obrane a solidarite medzi členskými krajinami (v súlade s čl. 51 Charty OSN), ktorá bude zaväzovať signatárske štáty k vzájomnej pomoci v prípade vojenského napadnutia jedného alebo viacerých členským zemí rovnako ako i k poskytnutiu civilnej i vojenskej pomoci v prípade teroristického útoku alebo prírodnej katastrofy
- posilniť technologickú a priemyslovú základňu obranného sektoru prostredníctvom Európskej agentúry pre zbrojenie a strategický výskum (European Armaments and Strategic Research Agency). Novovzniknutá Agentúra by mala inkorporovať stávajúce formy úzkej spolupráce, ktoré existovali v oblasti zbrojenia medzi určitými členskými štátmi (OCCAR,

---

¹⁵¹ Final Report of Working Group VIII on Defence, Chaired by Michel Barnier, Brussels, 16 December 2002

¹⁵² Správa v súvislosti s rozšírením petersberských úloh kladie dôraz na schopnosť vedenia odzbrojovacích operácií, postkonfliktovej stabilizácie a spolupráce s tretími krajinami v oblasti vojenského poradenstva a asistencie i na pomoc vládam tretích krajín pri potlačení terorizmu.

¹⁵³ Myšlienka posilnenej spolupráce nadväzovala na už existujúce formy úzkej spolupráce v ostatných oblastiach obrany, ktoré sa týkali zbrojného priemyslu a vytvorenia mnohonárodných vojenských jednotiek s vlastným sídlom a sekretariátom (EUROCORPS, EUROFOR, EUROMAFOR)

LoI)¹⁵⁴ a pomôcť ostatným členom nadviazať na túto spoluprácu v ďalších zbrojných programoch v súlade so záväzkami vyplývajúcimi z Európskeho základného cieľa (EHG).

- v súlade s požiadavkou väčšej flexibility a efektívnosti pri vedení civilných i vojenských misií upraviť formu financovania EBOP, tak aby do budúcnosti mohla využívať vedľa prostriedkov vyčlenených členskými štátmi v pomere k ich HDP i prostriedkov z tzv. spúšťacieho fondu (do ktorého budú členské zeme priebežne prispievať), ktoré budú k dispozícii v prípade okamžitého zásahu.
- posilniť kompetencie Vysokého zástupcu pre spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku v oblasti spoločnej obrany. Za týmto účelom bol vypracovaný návrh na zlúčenie postu Vysokého zástupcu pre SZBP a komisára pre vonkajšie vzťahy v osobe ministra zahraničia EU, ktorého úlohou bude reprezentovať EU a riadiť jej činnosť smerom navonok. MZ EU by mal naďalej zastávať funkciu koordinátora medzi členskými štátmi (pod autoritou ER) a svojou systematickou činnosťou zaistiť vyššiu efektívnosť a koherentnosť v rámci celej SZBP/EBOP.
- posilniť multilaterálnu spoluprácu s ostatnými medzinárodnými organizáciami, ktoré pôsobia v oblasti medzinárodnej bezpečnosti. Multilaterálne vzťahy EU by mali vychádzať zo záverov zasadania ER v Goteborgu (15.-16.6. 2001), ktorá definovala základný rámec vzájomnej spolupráce medzi OSN-EU v oblasti krízového manažmentu a prevencie konfliktov, a reflektovať dohody medzi EU-NATO v otázke prístupu ku kolektívnym prostriedkom a kapacitám Aliancie.

---

¹⁵⁴ OCCAR (Organisation for Joint Armament Cooperation) vznikla v roku 2002 za účelom regulácie zbrojenia. Členmi OCCAR je SRN, Francúzsko, Veľká Británia a Taliansko. OCCAR vznikla na základe francúzsko-nemeckej iniciatívy a taktiež väčšina zbrojných systémov v rámci OCCAR sú francúzskeho a nemeckého pôvodu. V roku 1998 šesť členských štátov (SRN, Francúzsko, Veľká Británia, Taliansko, Španielsko, Švédsko) pripojilo svoj podpis k tzv. Letter of Intent (LoI) s úmyslom vymedziť základný rámec pre reštrukturalizáciu obranného sektoru EU.

Podstatná časť návrhov Barnierovej skupiny vychádzala z iniciatív Francúzska a Nemecka, ktoré sa počas paralelných bilaterálnych jednaní v nemeckom Schwerine (30.7.2002) dohodli na spoločných cieľoch, ktoré budú v rámci Konventu prezentovať. Najproblematickejšími bodmi francúzsko-nemeckých návrhov sa v priebehu jednaní Konventu ukázala byť požiadavka vytvorenia európskej bezpečnostnej a obrannej únie (klauzula vzájomnej solidarity a obrany) a tzv. obrannej eurozóny (mechanizmus posilnenej flexibilnej spolupráce).¹⁵⁵

Francúzsko-nemecká myšlienka obrannej eurozóny narazila na počiatočnú opozíciu Veľkej Británie, ktorá sa obávala možnosti vzniku exkluzívneho tvrdého jadra vo vnútri EU, preto svoj súhlas podmienila požiadavkou, aby možnosť zapojiť sa do obrannej eurozóny bola do budúca prístupná všetkým štátom, ktoré prejavia záujem sa jej účastniť za splnení určitých podmienok. Kritéria pre zapojenie sa ďalších členských zemí do „stálej štruktúrovanej spolupráce“ upravuje 23. protokol európskej ústavy. Jedná o relatívne nenáročné podmienky, ktoré sú splniteľné všetkými členskými štátmi, čo zaisťuje, že žiadny z členských štátov nebude z tejto spolupráce automaticky vylúčený.¹⁵⁶

Druhý z francúzsko-nemeckých návrhov- klauzula vzájomnej obrany a solidarity- bol problematickým bodom predovšetkým pre neutrálne štáty i pre niektoré členské krajiny NATO (predovšetkým pre tie, ktoré neboli členmi ZEU a na ktoré sa nevzťahoval záväzok kolektívnej obrany vyplývajúci z Bruselskej zmluvy), ktoré sú naďalej primárne viazané čl. 5 Washingtonskej zmluvy. Z toho

---

¹⁵⁵ Joint Proposals. Dominique de Villepin and Joschka Fischer. Prague, 21 November 2002

¹⁵⁶ 23. protokol Ústavy udeľuje členským štátom povinnosť zvýšiť svoje výdaje na obranu a posilniť svoje obranné kapacity jak na národnej úrovni, tak i v rámci Európskej obrannej agentúry. Požiadavkou pre účasť v obrannej eurozóne je i dosiahnutie vzájomnej interoperability a naplnenie Základného cieľa 2010, tzn. vytvorenie Bojových skupín.

dôvodu návrh európskej ústavy obsahuje vedľa klauzule o vzájomnej solidarite a obrane doplnkové ustanovenia, ktoré garantujú rešpektovanie národných obranných politik a záväzkov plynúcich z NATO.¹⁵⁷

I keď európska ústava (za podmienky, že dôjde v členských krajinách k jej úspešnej ratifikácii) znamená ďalšie priblíženie projektu EBOP k francúzsko-nemeckým predstavám o európskej bezpečnostnej a obrannej únii, výsledná podoba tohto politického procesu bude naďalej závisieť na kombinácii mnohých faktorov.

Jak prioritou Veľkej Británie, tak i Francúzska zostáva zachovanie práva veta členských zemí v rozhodovaní o otázkach EBOP, čo s ohľadom na prevládajúce názorové rozdiely členských zemí celý proces komplikuje. Požiadavka jednohlasnosti a len obmedzené kompetencie komunitárnych orgánov odlišujú EBOP od ostatných oblastí európskej spolupráce, kde sa uplatňuje centralizačná logika v rámci európskych inštitúcií. Európska bezpečnostná a obranná politika tak zostáva i po prijatí ústavnej zmluvy výlučne politickým procesom, závislým na postojoch a prístupe členských krajín EU.

---

¹⁵⁷ Král, D., Pitrová, L., Šlosarčík, I.: Smlouva zakládající ústavu pro Evropu-komentář. Institut pro evropskou politiku EUROPEUM, Praha 2004, str. 68

ZÁVER

Európska bezpečnostná a obranná politika je od svojho vzniku v roku 1999 jednou z najdynamickejšie sa rozvíjajúcich oblastí európskej integrácie. Za jej relatívne krátku existenciu si EU vytvorila a uviedla do praxe riadiace vojensko-politické inštitúcie, formulovala európsky základný cieľ v oblasti vojenských kapacít a vedenia operácií a prebrala na seba záväzky zaniknutej Západoeurópskej únie. Dnes má EBOP za sebou i prvé civilné a vojenské operácie¹⁵⁸, avšak naďalej využíva spoločných operačných a plánovacích kapacít NATO v spolupráci s Vrchným veliteľstvom spojeneckých síl v Európe (SHAPE).

Vzhľadom k tomu, že EBOP v súčasnosti nedisponuje potrebnými kapacitami, zaistenie si permanentného prístupu ku prostriedkom NATO má stále pre fungovanie EBOP strategický význam (Berlín Plus). Ďalší rozvoj EBOP bude preto v praktickej rovine predovšetkým viazaný na znižovanie náskoku, ktorý má NATO, respektíve USA, v oblasti vojenských technológií, plánovania a kapacít. Prekonanie rozdielov vo vojenských schopnostiach medzi EU-NATO/USA je priamo spojené s otázkou objemu a štruktúry investícií, ktoré sú v jednotlivých členských štátoch investované do obrany, rovnako ako i s otázkou úzkej spolupráce v oblasti zbrojného priemyslu a výskumu a harmonizácie vojenského sektoru na európskej úrovni.

Významným hýbateľom, ktorý v procese budovania EBOP od počiatku zohrával a bude zohrávať podstatnú úlohu, zostáva otázka konvergenencie stanovísk a prístupov členských krajín k zahraničnopolitickým a bezpečnostným otázkam ako i voči

---

¹⁵⁸Jednalo sa o jednak európske angažmá v bývalej Juhoslávii: policajná misia v Bosne a Hercegovine (EUPM, 2003), operácia Concordia v Macedónsku (FYROM, 2003), operácia Atthea v Bosne a Hercegovine (EUFOR, 2004) i na africkom kontinente: operácia Artemis (2003)

samotnému zmyslu a účelu autonómneho projektu EBOP. V tejto súvislosti sme sa venovali rozboru zahraničnej politiky a bezpečnostných a obranných preferencií troch európskych veľmocí- Francúzska, Spolkovej republiky Nemecko a Veľkej Británie- bez účasti ktorých by sa SZBP, rovnako ako i z nej vyplývajúca EBOP, nebola schopná vôbec realizovať, a ktoré budú mať i na ďalší rozvoj EBOP rozhodujúci vplyv.

Na základe výsledkov našej analýzy je z hľadiska krajín *Veľkej trojky* možné vyvodiť nasledujúce scenáre budúceho vývoja EBOP:¹⁵⁹

EBOP sa bude naďalej rozvíjať v rámci svojich stávajúcich inštitúcií a v rámci vymedzených petersberských misií. Táto „minimalistická varianta“ je preferovaná predovšetkým Veľkou Britániou a zodpovedá súčasnému stavu EBOP. Britský scenár vychádza z nedeliteľnosti transatlantickej väzby a kladie dôraz na komplementaritu ďalšieho vývoja EBOP-NATO. Za východiskový bod budúcich vzťahov EBOP-NATO je v rámci tohto scenára považovaná dohoda z roku 2003 o permanentnom prístupe EU ku kapacitám NATO (mechanizmus Berlín Plus) za podmienky, že NATO zostane primárnym garantom európskej bezpečnosti (viz. právo prvého odmietnutia, „3D“).

Druhý možný scenár, ktorý reflektuje súčasné záujmy Francúzska a Nemecka, prezentuje EBOP ako hlavný pilier európskej obrany, to znamená plne autonómnu bezpečnostnú a obrannú politiku EU, ktorá by disponovala vlastnými kapacitami a prostriedkami. V takomto prípade by NATO ako organizácia stratilo nielen svoj politický ale i vojenský *raison d'être*, pričom ďalší rozvoj transatlantických vzťahov by do budúcnosti sledoval vývoj rovnocenných vzťahov EU-USA.

---

¹⁵⁹ Viz.: Dumoulin,A., Mathieu,R., Sarlet, G.: La PEDS. Bruylant, Brusel 2003

Tretou variantou, ktorú presadzuje predovšetkým Francúzsko, je koncept viacrýchlostnej flexibilnej Európy, ktorá by umožnila udržať doterajšie tempo integračného procesu a zároveň podporovala spoluprácu u ostatných členských štátov. „Obranná eurozóna“ by združovala členské zeme, ktoré majú záujem rozvíjať a posilniť svoju spoluprácu nad súčasný rámec EBOP a vytvoriť tak skupinu „pionierských krajín“ reprezentujúcich pomyselné tvrdé jadro európskej obrany.

Akú podobu dostane vývoj EBOP v nasledujúcich rokoch závisí do veľkej miery na eventuálnej ratifikácii európskej ústavy a schopnosti členských štátov vyčleniť potrebné kapacity a prostriedky k obranným účelom. I keď narastá počet politických aktérov, ktorí preferujú myšlienku nezávislej EBOP (vedľa Francúzska a Nemecka túto variantu podporujú taktiež Grécko, Belgicko a Luxembursko), výška výdajov európskych zemí a efektívnosť investícií na obranu stále neodpovedá vytýčenému cieľu. Okrem toho, že EBOP sa pravdepodobne nepodarí ani v strednodobom horizonte prekonať svoju závislosť na kapacitách NATO, dochádza k vďaka rozdielnosti vo výdajoch na vojenský výskum a vývoj na oboch brehoch Atlantiku k prehĺbovaniu technologickej priepasti medzi EU a USA.

Na druhú stranu doterajší vývoj EBOP dokazuje silnú politickú vôľu európskych zemí prebrať na seba zodpovednosť za vlastnú bezpečnosť a obranu a posilniť postavenie EU na medzinárodnej scéne. Vedúca úloha a spoločné úsilie všetkých troch európskych veľmocí významne posilnili legitimitu EBOP v očiach ostatných členských zemí a zároveň poskytli EU kredibilitu v medzinárodných vzťahoch.

Význam spolupráce krajín Veľkej trojky v rámci projektu EBOP treba hľadať v dvoch paralelných rovinách, ktoré majú spoločného menovateľa, ktorým je Francúzsko a jeho dlhodobá snaha posilniť EU ako jednej z globálnych veľmocí. Francúzsko-nemecký tandem, ktorý reprezentoval pomyselný motor v rámci celého procesu európskej integrácie, zdôrazňoval spoločne význam úzkej politickej spolupráce, založenej na budovaní spoločnej európskej identity a zdieľaných európskych hodnotách a princípoch, ktoré vymedzujú EU ako autonómnou entitu v medzinárodných vzťahoch.

Z hľadiska efektívnosti a praktickej realizácie projektu EBOP sa strategickým partnerom Francúzska stala Veľká Británia, ktorá sa priklonila k myšlienke európskej obrannej identity až na konci 90.rokov v St-Malo a ako najväčšia európska vojenská mocnosť poskytla formujúcemu sa projektu EBOP potrebnú politickú a vojenskú váhu a zároveň sa stala strategickým sprostredkovateľom záujmov v trojuholníku EU-NATO-USA.

Európska bezpečnostná a obranná politika je napriek svojej krátkej existencii úspešným projektom, ktorý našiel podporu naprieč všetkými členskými krajinami EU. Navzdory väčším či menším politickým roztržkám, či už v súvislosti s vojnou v Zálive hneď na počiatku 90.rokov alebo len nedávno vypuknutej vojne v Iraku, je možno postrehnúť narastajúcu konvergenciu prístupov vlád členských zemí v oblasti bezpečnosti a obrany. Spolupráca európskych zemí v oblasti EBOP zvyšuje význam a postavenie EU v medzinárodných vzťahoch a je možno predpokladať, že otázky bezpečnostné a obranné budú i v blízkej budúcnosti naďalej pre Európanov oblasťou intenzívnych politických jednaní.

Abstract:

European Security and Defence Policy (ESDP) represents the completion of European unification process in the field of security and defence. However, ESDP remains one of the most crucial areas standing beyond the common policies of the EU, where the role of European institutions remains marginal and thus depends on the foreign policy objectives and interests of the member states.

The origins and the development of the European defence architecture is often regarded as the result of political bargaining between the three major European actors- France, Great Britain and Germany, which have initiated the giant step towards the establishment and promoting of the ESDP. The formation of the *Big Three* reflects the U-turn in British foreign policy at the end of 1990s and the visible shift in British approach to European defence identity.

This paper attempts to evaluate the development of the ESDP from the perspective of the *Big Three* not only it has been providing the ESDP with necessary ideological and material impetus but also for that reason the absence of anyone of the triad would entail the very end of the ongoing European defence project within the EU framework. Therefore, the main task is to draw together the comparative foreign policy analysis of the chosen countries with the national identity concept and political discourse that had been dominating their policy-making process since WWII. and facilitated the building up of ESDP in late nineties.

In conclusion this paper evaluates the very impact of the preferences of the Big Three on the EU security and defence dimension and its capabilities with regard to its ability to action and thus affecting the future of European integration.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE, CITÁCIE:

Zoznam literatúry:

neperiodická:

- Andréani, G., Bertram, C., Grant, C.: Europe's Military Revolution. Centre for European Reform, Londýn 2001
- Booker, Ch., North, R.: Skyté dějiny evropské integrace od roku 1918 do současnosti, Barrister-Principal 2006
- Dumoulin, A., Mathieu, R., Sarlet, G.: La politique européenne de sécurité et de défense (PESD). Bruylant, Brusel 2003
- Fidler, J., Mareš, P.: Dějiny NATO. Paseka, Praha 1997
- Khol, R. (ed.): Evropská bezpečnostní a obranná politika: Národní perspektivy. Ústav mezinárodních vztahů, Praha 2002
- Král, D., Pitrová, L., Šlosarčík, I.: Smlouva zakladající ústavu pro Evropu-komentář. Institut pro evropskou politiku EUROPEUM, Praha 2004
- König, P., Lacina, L., Jan Přenosil, J.: Učebnice evropské integrace. Brno : Barrister & Principal, 2006
- Peterson, J., Sjursen, H. (ed.): A Common Foreign Policy for Europe?. London: Routledge 1998
- Wessels, W., Rovná, B.: EU Constitutionalisation: from the convention to the constitutional treaty 2002- 2005: anatomy, analysis, assessment. EUROPEUM, 2006
- Wessels, W., Weidenfeld, W.: Evropská unie od A po Z: Příručka evropské integrace. Karolinum, Praha 1997

periodická:

- Andréani, G.: Why Institutions Matter. *Survival*, Vol. 42, No.2, Summer 2000, pp.81-95
- Banchoff, T.: German Identity and European Integration. *European Journal of International Relations*, 1999, Vol. 5, No. 3, pp. 259- 289
- Caporaso, James A.: The Possibilities of a European Identity. *The Brown Journal of World Affairs*, 2005, Vol. 12, No. 1, pp. 65-75
- Carlsnaes, W.: Where Is the Analysis of European Foreign Policy Going?. *European Union Politics*, Vol. 5, No.4, pp. 495-508

- Cederman, Lars-Erik.: Nationalism and Bounded Integration: What it Would Take to Construct a European Demos. *European Journal of International Relations*, 2001, Vol. 7, No. 2, pp. 139- 174
- Cornish, P., Edwards, G.: Beyond the EU/ NATO dichotomy: the beginnings of a European strategic culture. *International Affairs*, Vol. 77, No. 3, 2001, pp.587-603
- Dehousse, F.: After Amsterdam: A Report on the Common Foreign and Security Policy of the European Union. *European Journal of International Law*, 1998, Vol.9, pp. 525-539
- Grevi, G.: No Strategy Without Politics. Ideas Factory – European Policy Centre, Brusel 2004
- Hampton, M., Sperling, J.: Positive/Negative Identity in the Euro-Atlantic Communities: Germany's Past, Europe's Future?. *European Integration*, 2002, Vol. 24, No.4, pp. 281-301
- Hertkorn, Michaela C.: The Relevance of Perceptions in Foreign Policy: A German- U.S. Perspective. *World Affairs*, 2001, Vol. 164, No. 2, pp. 61-71
- Howorth, J.: Britain, France and the European Defence Initiative. *Survival*, 2000, Vol. 42, No.2, pp. 33-55
- Howorth, J.: European Defence and the Changing Politics of the European Union: Hanging Together or Hanging Separately?. *Journal of Common Market Studies*, 2001, Vol. 39, No. 4, pp. 765-89
- Hurd, D.: Developing the Common Foreign and Security Policy. *International Affairs*, 1994, Vol. 70, No. 3, pp. 421-428
- Kagan, R.: Power and Weakness. *Policy Review*, č. 113, 2002
- Knowles, V., Thomson-Pottebohm, S.: The UK, Germany and ESDP: Developments at the Convention and the IGC. *German Politics*, 2004, Vol. 13, No.4, pp. 581-604
- Koenig-Archibugi, M.: International Governance as New Raison d'État? The Case of the EU Common Foreign and Security Policy. *European Journal of International Relations*, 2004, Vol. 10, No. 2, pp. 147-188
- Larsen, H.: British and Danish European Policies in the 1990s: A Discourse Approach. *European Journal of International Relations*, 1999, Vol. 5, No.4, pp.451-483

- Maull, Hans W.: Germany and the Use of Force: Still a „Civilian Power“?. *Survival*, 2000, Vol. 42, No. 2, pp. 56-80
- Meyer, Christoph O.: Convergence Towards A European Strategic Culture? A Constructivist Framework for Explaining Changing Norms. *European Journal of International Relations*, 2005, Vol. 11, No. 4, pp. 523- 549
- Pachta, L.: Evropská bezpečnostní a obranná politika ve světle transatlantických vztahu, Institut pro evropskou politiku EUROPEUM, Červen 2005
- Risse, T.: Neofunctionalism, European identity, and the puzzles of European integration. *Journal of European Public Policy*, 2005, Vol. 12, No. 2, pp. 291-309
- Shabu, M.: Vývoj bezpečnostní a obranné dimenze Evropské unie v 90. letech, Asociace pro mezinárodní otázky AMO, 13. 11. 2003
- Smith, Anthony D.: A Europe of Nations. Or the Nation of Europe?. *Journal of Peace Research*, 1993, Vol. 30, No. 2, pp. 129-135
- Smith, Anthony D.: National Identity and the Idea of European Unity. *International Affairs*, 1992, Vol. 68, No. 1, pp. 55-76
- Smith, M.: The framing of European foreign and security policy: towards a post-modern policy framework?. *Journal of European Public Policy*, 2003, Vol. 10, No.4, pp. 556-575
- Stahl, B., Boekle, H., Nadoll, J., Johannesdottir, A.: Understanding the Atlanticist- Europeanist Divide in the CFSP: Comparing Denmark, France, Germany and the Netherlands. *European Foreign Affairs Review*, 2004, Vol. 9, pp. 417-441
- Thym, D.: Reforming Europe's Common Foreign and Security Policy. *European Law Journal*, 2004, Vol.10, No.1, pp. 5-22
- White, B.: The European Challenge to Foreign Policy Analysis. *European Journal of International Relations*, 1999, Vol. 5, No. 1, pp. 37-66
- Williams, Michael C.: Identity and the Politics of Security. *European Journal of International Relations*, 1998, Vol. 4, No. 2, pp. 204-225
- Winn, N.: CFSP, ESDP, and the Future of European Security: Whither NATO?. *The Brown Journal of World Affairs*, 2003, Vol. 9, No. 2, pp. 149-160

dokumenty:

- A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy, Brussels, 12 December 2003
- Joint Declaration on European Defence. Franco- British Summit, Saint- Malo, 4 December 1998
- La France pour l'Europe, tribune du Premier ministre Jean- Pierre Raffarin. Discours. 15 janvier 2004, www.premier-ministre.gouv.fr
- Petersberg Declaration. Western European Union, Council of Ministers, Bonn, 19 June 1992
- Speech of the Prime Minister Tony Blair: The Challenge. Cardiff, 28 November 2002, www.fco.gov.uk
- Speech of FCO Minister Denis MacShane: Time to Say Yes to Europe. House of Commons, 14 June 2003, www.fco.gov.uk
- Speech of FCO Minister Denis MacShane: The British People Deserve a Europe with the UK at the Heart. West Midlands, 13 August 2004
- Speech of Peter Hain, MP: What if We Were out of Europe?. Chatham House, London, 7 May 2002
- Statement by the Foreign Secretary Jack Straw on Greater Parliamentary Involvement in EU Work, 11 February 2004, www.fco.gov.uk
- White Paper on the 1996 Intergovernmental Conference Volume II. The United Kingdom Government's Memorandum of 2 March 1995 on the treatment of European defence issues at the 1996 Intergovernmental Conference

edícia dokumentov:

- Rutten, M.: From St-Malo to Nice. European defence: core documents. Institute for Security Studies of WEU, Paris, Chaillot Paper N° 47, May 2001
- Rutten, M.: From Nice to Laeken. European defence: core documents, Volume II. Institute for Security Studies EU, Paris, Chaillot Paper N°51, April 2002
- Haine, Jean- Yves.: From Laeken to Copenhagen. European defence: core documents. Volume III. Institute for Security Studies EU, Paris, Chaillot Paper N°57, February 2003

online časopisy:

- Cameron, F., Quille, G.: ESDP: The State of Play. EPC Working Paper N°11, September 2004
- Grevi, G.: European Security: No Strategy without Politics. Ideas Factory Europe, EPC, November 2004
- Koopman, M.: A driving force despite everything. Franco- German relations and the Enlarged European Union. Notre Europe, 2004, Studies and Research N°36
- Sjursen, H.: Security and Defence. ARENA Working Paper 10/03 (Forthcoming in Walter Carlsnaes, Helene Sjursen and Brian White (eds.): European Foreign Policy Today: theory and practice, London, Sage
- Sjursen, H.: The Common Foreign and Security Policy: an Emerging New Voice in International Politics?. ARENA Working Papers 99/34
- Sjursen, H.: Towards a post- national foreign and security policy?. ARENA Working Paper 04/12

internetové zdroje:

www.arena.uio.no

University of Oslo

www.fornet.info

Network

www.integrace.cz

EUROPEUM

www.evropska-unie.cz

<http://europa.eu.int>

www.weu.int

www.nato.int

www.czechia.com/irr/

www.cdiss.org

International

www.iiss.org

Studies

www.isn.ethz.ch

Security Network

www.cer.org.uk

Centre for European Studies,

European Foreign Policy Research

Institut pro evropskou politiku

Zastoupení EK v ČR

Portál Európskej únie

Západoevropská unie

NATO

Ústav mezinárodních vztahů, Praha

CDISS, Centre for Defence and

Security Studies

International Institute for Security

ISN, International Relations and

Centre for European Reform

noviny a časopisy

CFSP Forum

Common Market Law Review

European Journal of International Law

European Journal of International Relations

European Security

European Union Politics

Foreign Affairs

International Affairs

Journal of Common Market Studies

Journal of European Public Policy

Mezinárodní politika

Mezinárodní vztahy

NATO Review

Official Journal of the European Communities

Security Dialogue

Survival

